

Maaseutukirkonkylästä moderniksi kuntakeskukseksi

Kinnulan kirkonkylän rakennetun kulttuuriympäristön muutos
1900-luvun alusta 2000-luvulle

Nina Moilanen

Jyväskylän yliopisto

Historian ja etnologian laitos

Etnologian pro gradu -tutkielma

Kesä 2015

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty HUMANISTINEN	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Nina Moilanen	
Työn nimi – Title Maaseutukirkonkylästä moderniksi kuntakeskukseksi. Kinnulan kirkonkylän rakennetun kulttuuriympäristön muutos 1900-luvun alusta 2000-luvulle.	
Oppiaine – Subject Etnologia	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Toukokuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 104 + liitteet (2 kpl)
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tässä tutkielmassa tutkin keskisuomalaisen Kinnulan kunnan kirkonkylän rakennetun kulttuuriympäristön muutosta 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä tutkimuksen tekoajankohtaan asti. Tärkeimmät tutkimuskysymykset työssäni olivat, minkälainen Kinnulan kirkonkylä oli 1900-luvun alussa, ja miten muutosprosessi kylään vaikutti. Pyrin tutkielmassani analysoimaan vertaillen 1900-luvun alun ja nykyhetken kirkonkylän maisemaa ja kinnulalaista rakennusperintöä. Käsittelen teemoittain asumisen, liike-elämän, teollisuuden, vapaa-ajan sekä kunnallisen ja kirkollisen elämän ympäristöjä sekä niihin kohdistuneita muutoksia. Pyrin vastaamaan myös kysymyksiin siitä, mikä muutoksen aiheutti ja miksi vanha hävisi.</p> <p>Tärkeimpinä tutkimusaineistoina työssäni ovat haastattelut, rakennusinventoinnit sekä arkistoaineistot. Haastattelin tutkielmaani varten yhdeksää kinnulalaista, joista useimmat olivat eläneet lapsuuttaan Kinnulassa 1920- ja 1930-luvuilla. Teemahaastattelujen tärkeäksi anniksi muodostuivat kadonneen miljööhän hahmottamisen ohella haastateltavien rakennuksiin ja paikkoihin liittyvät henkilökohtaiset muistot ja tarinat, jotka kuvasivat heidän rakennettuun kulttuuriympäristöön liittämiä merkityksiä. Myös haastateltavien ajatukset ja kokemukset kirkonkylän muutosprosessiin liittyen nousivat työssäni keskeisiksi. Keski-Suomen museon rakennusinventointiaineistot sekä Kinnulan kunnan arkistossa säilytetyt rakennuskaavat ja rakennuslupa-aineistot auttoivat hahmottelemaan rakentumisen vaiheita sotien jälkeisinä vuosikymmeninä. Tärkeään rooliin nousivat myös valokuvat, jotka toimivat analyysin lähteenä, haastattelujen innoittajina sekä työni kuvituksena.</p> <p>Kinnulan kirkonkylä on tutkimani ajanjakson aikana muuttunut maalaiskirkonkylästä moderniksi maaseudun keskustaajamaksi. Kirkosta, maataloista ja mäkituvista muodostuva kirkonkylä on 1900-luvun aikana rakentunut monipuolisesti kunnallisia ja liike-elämän palveluita tarjoavaksi kuntakeskukseksi. Muutosprosessin taustalla on ollut ennen kaikkea elinkeinojen rakennemuutos sekä sen aikaansaama muuttoliike maaseudulta kaupunkien lisäksi kirkonkyläin ja muihin taajamiin. Muita tekijöitä on ollut jälleenrakennuskauden asuntotuotanto, vaatimattomana ja ahtaana pidetty Kinnulan rakennuskanta sekä rakennuskulttuurin muuttuminen perinteisestä talonpoikaisesta hirsirakentamisesta uusia rakennustekniikoita ja arkkitehtuurin virtauksia noudatteleviin koko maassa tavattaviin rakennustyypeihin.</p> <p>Keskeisiksi käsitteiksi työssäni nousivat kulttuuriperintö, erityisesti rakennettu kulttuuriympäristö ja rakennusperintö aineellisena kulttuuriperintönä sekä haastatteluissani nousevaan muistitietoon rakentava aineeton kulttuuriperintö. Pohdin työssäni myös kinnulalaisen muistitiedon ja aineettoman kulttuuriperinnön käyttökelpoisuutta viranomaisvetoisessa rakennetun kulttuuriympäristön hoidon ja suojelun kontekstissa.</p>	
Asiasanat – Keywords Kinnula, rakennettu kulttuuriympäristö, rakennusperintö, kulttuuriperintö, kylätutkimus	
Säilytyspaikka – Depository Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

Johdanto	1
Aineisto ja tutkimusmenetelmät	3
Arkistoaineistot	4
Haastattelut.....	4
Valokuvat ja kartat	7
Rakennusinventoinnit.....	7
Muistitietotutkimus	11
Kulttuuriperintö ja rakennettu kulttuuriympäristö	13
Kylän, taajaman, kaupungin ja kulttuuriympäristön tutkimus	16
Maaseudun kylien tutkimus.....	16
Etnologinen kaupunkitutkimus Jyväskylän yliopistossa.....	19
Kinnulan kunta	21
Sijainti ja luonto	21
Asuttamisen alkuvaiheet.....	22
Kinnulan kirkonkylä 1900-luvun alussa	25
Kirkonkylän miljöö	25
Asumisen ympäristöt.....	33
Kinnulalainen talo	33
Käsityöläisten ja maatalouden työväestön asumukset.....	38
Kinnulalainen piha.....	39
Kirkolliset ympäristöt	43
Liike-elämän ympäristöt	46
Teollisuuden ympäristöt	51
Kunnallisen elämän ympäristöt.....	51
Vapaa-ajan ympäristöt	54
Muuttuva kirkonkylä – Kinnulan keskustataajama jälleenrakennuskaudesta nykyhetkeen	57
Kirkonkylän miljöö 2013.....	57
Asumisen ympäristöt.....	61
Jälleenrakennuskausi toi tyyppitalorakentamisen	61
Maaltapako alkaa – kirkonkylät kasvavat	64
Kirkolliset ympäristöt	67
Liike-elämän ympäristöt	70
Teollisuuden ympäristöt	77
Kunnallisen elämän ympäristöt.....	79
Vapaa-ajan ympäristöt	85
Maaseututaajamien muutos	89
Kaavoitus taajamakuva muuttamassa	89
Muutoksen kokemus: nostalgiaa vai kehitystä?	91
Lopuksi	94
Muistitiedon mahdollisuuksia	94
Katse kohti tulevaa.....	97
Lähteet	99
Liitteet	105

Johdanto

Kiintymykseni rakennusperintöä kohtaan lienee peräisin jo lapsuudestani. Kotiseutuni Kouvolan harvat säilyneet vanhat puutalot kiehtoivat mieltäni ja talomuseon harmaat hirret ja pihapiirin talousrakennukset kutkuttivat mielikuvitustani. Opiskeluaikanani kiinnostus fyysisestä ympäristöstä, erityisesti rakennettua kulttuuriympäristöstä kohtaan, syveni. Vanhat rakennukset eivät menettäneet tenhoaan. Pro gradu -tutkielmani aihepiiriksi valikoitui melko luontevasti rakennettu kulttuuriympäristö.

Vuonna 2006 työskentelin neljä kuukautta valtionhallinnon tukemassa työharjoittelussa Keski-Suomen ympäristökeskuksessa. Käynnissä oli pohjoisen Keski-Suomen kuntiin, Saarijärvelle, Pihtiputaalle, Viitasaarelle ja Kinnulaan kohdistunut kulttuuriympäristöhanke, jossa kunnille laadittiin kulttuuriympäristöohjelmat. Työharjoittelussani keskityin erityisesti Kinnulan rakennetun kulttuuriympäristön dokumentointiin ja kuvailuun. Kinnula vaikutti melko tavanomaiselta maaseutukunnalta, jonka keskusta oli sotien jälkeisinä vuosikymmeninä muuntunut moderniksi maaseututaajamaksi. Tämä Kinnulaa kohdannut muutos jäi askarruttamaan mieltäni, sillä vanhan rakennusperinnön häviäminen keskustan alueelta näytti olleen poikkeuksellisen voimakasta verrattuna moneen muuhun keskisuomalaiseen kirkonkylään. Miksi muutos oli näin voimakasta? Mitä vanhalle rakennuskannalle on tapahtunut? Miltä Kinnulan kirkonkylässä näytti ennen viime sotia?

Kinnulaa kaikessa syrjäisyydessään on tutkittu melko vähän. Kunta ansaitsi mielestäni huomiota osakseen. Koko kunta olisi ollut pro gradu -tutkielmaa ajatellen kuitenkin turhan laaja ja haastava tutkimusalue. Päätin rajata tutkielmani käsittelemään vain kirkonkylän taajamaa, aluetta, jossa muutos oli kaikista voimakkainta. Aikarajaus 1900-luvun alusta nykyhetkeen oli osittain tutkimusmenetelmiin liittyvä valinta. Etnologian perinteisin menetelmin, muistitiedon ja haastattelujen avulla, pidemmälle historiaan olisi ollut vaikeaa päästä käsiksi. Toisaalta juuri muutos kiehtoi mieltäni, ja voimakkain kirkonkylän kulttuuriympäristön muutos ajoittuu tutkielmani aikajanelle.

Tutkielmani sai siis alkusysäyksen havainnosta, että ennen viime sotia rakennettua vanhaa rakennusperintöä on säilynyt vain vähän Kinnulan kirkonkylässä. Työni lähtikin liikkeelle kadonneen löytämisestä, halusta tavoittaa jo hävinnyt kylämiljöö, sen raitit, polut, talot ja tuvat. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, minkälainen Kinnulan kirkonkylä oli 1900-luvun alussa? Mitä taloja kylässä oli ja missä ne sijaitsivat? Minkälaisia elinkeinojen, kaupankäynnin ja liikenteen ympäristöt olivat? Miten ihmiset asuivat ja missä he viettivät vapaa-aikaansa? Minkälaista rakennusperintöä Kinnulassa on ollut? Toisaalta juuri vanhan kirkonkylämiljöön häviäminen herätti halun kuvata, miten ja milloin Kinnulan kirkonkylä rakentui sellaiseksi kuin se tutkielmani aikana näyttäytyi? Mikä muutoksen aiheutti ja miksi vanha hävisi?

Vuonna 2008 tutkielmani teko keskeytyi, kun aloitin työt Keski-Suomen museon projektitutkijana rakennusinventointeja tehden. Viiden viikon mittaiseksi työjaksoksi aluksi suunniteltu inventointi muuttui lopulta viiden vuoden työrupeamaksi. Vuoden 2013 aikana Kinnula päätyi jälleen työpöydälleni, kun Keski-Suomen museossa tehtiin kunnan keskustataajamaan modernin rakennusperinnön inventointi. Tällä kertaa inventoinnissa tarkastelin kirkonkylän sotien jälkeisiä vaiheita, juuri sitä muutosprosessia, joka aiemmin oli mieltäni askarruttanut. Tämän tutkielman sotien jälkeisiä vaiheita käsittelevä luku perustuu suurelta osin inventointityöni tuloksiin.

Pro gradu -tutkielmani teko olisi ollut monin tavoin haasteellisempaa ilman monien kohtaamieni ihmisten apua. Erityisesti haluaisin kiittää Hellin Urpilaista, joka tarjosi kotinsa Kinnulassa kenttätöideni tukikohdaksi ja avusti työtäni monin tavoin. Tutkielmani graafisen suunnittelusta lämpimästi kiitän John Hubbardia. Lisäksi kiitän Saija Siléniä monipuolisesta käytännön avustamistani varrella.

Tutkielmani aluksi teen selkoa käyttämästäni aineistoista ja tutkimusmenetelmistä. Pohdin erityisesti käyttämieni teemahaastattelujen ja rakennusinventointiaineistojen antia ja problematiikkaa. Seuraavissa luvuissa keskityn muutamiin työni avainkäsitteisiin: muistitietoon, kulttuuriperintöön ja rakennettuun kulttuuriympäristöön. Viidennessä luvussa esittelen aiempaa kyliin, taajamiin, kaupunkiympäristöihin ja rakennettuun kulttuuriympäristöön liittyviä etnologisia tutkimuksia sijoittaen oman tutkielmani etnologiseen kylätutkimustraditioon. Tämän jälkeen Kinnulan kunnan sijaintia, luontoa ja asutushistoriaa käsittelevä luku toimii eräänlaisena johdantona rakennettua kulttuuriympäristöä ja kylämiljöötä käsitteleville luvuille. Näistä ensimmäinen, työni seitsemäs luku, kuvailee haastattelujen ja vanhojen valokuvien perusteella hahmottelemaani kuvaa Kinnulan kirkonkylän sotia edeltävästä miljööstä. 1900-luvun alun rakennettua kulttuuriympäristöä esittelen teemoittain. Kahdeksannessa luvussa käyn läpi sotien jälkeisiä kirkonkylän rakentumisen vaiheita samoista teemoista käsin. Tutkielmani viimeisissä luvuissa kokoan yhteen muutosprosessin päälinjoja, syitä ja sitä, kuinka haastateltavani olivat muutoksen kokeneet. Lisäksi pohdin mitä annettavaa etnologialla ja muistitietotutkimuksella sekä kinnulalaisella muistitiedolla voisi olla rakennetun kulttuuriympäristön tutkimukselle.

Aineisto ja tutkimusmenetelmät

Etnologian tunnusomainen tutkimusmetodi on kenttätyö, johon voi kuulua esimerkiksi haastatteluja, osallistuvaa havainnointia tai dokumentointia. Kenttätyö onkin yleensä useiden menetelmien yhdistelemistä. Lähtökohtana kenttätyöllä on pyrkiä pääsemään mahdollisimman lähelle tutkimuskohdetta. (Ruotsala 2005, 45–46.) Se, mitä etnologiassa tarkoitetaan kentällä, on kuitenkin ollut muutoksen ja keskustelun kohteena. Perinteisessä etnologisessa tutkimuksessa kenttä on ollut paikka, usein jokin määrätty, selkeästi rajattu pieni yhteisö. Kenttätyöntekijä saapui sinne ulkopuolelta. Tutkimuskohteen vierautta ja toiseutta pidettiin tuolloin etnologiassakin¹ myönteisenä, eikä oman yhteisön tutkimusta pidetty suositeltavana. Tutkijan katseen pelättiin sokeutuvan. (Ruotsala 2005, 48–49.)

Kentän käsite on kuitenkin viime vuosikymmenien aikana laajentunut. Kenttä voi löytyä esimerkiksi kirjastosta, arkistosta tai internetistä. Nykyetnologiassa kenttä määritelläänkin tutkimusaineistojen muodostumisen prosesseiksi. (Fingerroos & Jouhki 2014, 83.) Helena Ruotsala määrittelee kentän paikaksi tai tilaksi, jossa tutkimusaineisto luodaan vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa – oli se sitten fyysinen paikka tai arkisto. Ruotsalan mukaan kenttä on laajentunut myös toisessa mielessä: tutkijan oma yhteisö tai lähiympäristö on hyväksytty tutkimuskohteeksi. Ruotsala käyttää tästä nimitystä *kotikenttä*, joka on käänös *anthropology at home* käsitteestä. (Ruotsala 2005, 48–49.) Kinnulan rakennettua kulttuuriympäristöä tarkastellessani olen oman yhteisöni ja kulttuurini tutkija. Kinnulan kirkonkylä, siellä tehdyt haastattelut, havainnointi ja siihen liittyvät arkistoaineistot, ovat siten kotikenttääni.

Oman tutkielmani kenttätyöt olen tehnyt tavallaan kolmessa vaiheessa. Ensikosketuksen Kinnulan rakennettuun kulttuuriympäristöön sain kesällä 2006 dokumentoidessani Keski-Suomen ympäristökeskuksen harjoittelijana koko Kinnulan kunnan alueella kulttuurihistoriallisesti merkittäviä rakennuksia, pihapiirejä ja kulttuurimaisemia. Varsinaisesti tätä tutkielmaa ja sen ongelmanasettelua varten tehdyt kenttätyöt, joista merkittävimpänä osana pidän tekemiäni teemahaastatteluita, olen tehnyt useassa vaiheessa vuosien 2006, 2007 ja 2008 aikana. Kesällä 2013 kulttuuriympäristön dokumentointini täydentyi, kun tein Keski-Suomen museon projektitutkijana Kinnulan kirkonkylässä modernin rakennusperinnön inventointia.

¹ Etnologia on Suomessa ollut lähtökohtaisesti kansallinen tiede. Sen tutkimuskohteeksi valittiin tieteenalan alkuvaiheessa 1800-luvun lopun kansallisromantiikasta ammentaen suomalainen talonpoikaiskansa ja sukulaiskansat. Etnologian tutkimuskohde Suomessa on siten ollut jo varhain lähellä. (esim. Lehtonen 2005.) Aikaisemmin etnologin suhde kenttään oli kuitenkin usein vieras ja etäinen eikä tutkijan subjektiivisuuden tai hänen tutkimusmenetelmänsä katsottu vaikuttavan hänen keräämäänsä aineistoon (Ruotsala 2005, 46–47). Kulttuuriantropologia puolestaan on perinteisesti suuntautunut vieraiden, usein Euroopan ulkopuolisten, kulttuurien tutkimukseen (Vesterinen 1999, 84). Etnologia on tänä päivänä näiden kahden alan leikkauspisteessä: tutkimuskohteet voivat löytyä sekä läheltä omasta kulttuurista että kauempaa vieraiden kulttuurien parista (esim. Åström 2005, 26).

ARKISTOAINEISTOT

Vuoden 2013 rakennusinventoinnin kenttätöiden yhteydessä kävin läpi kunnan rakennusvalvonnan arkistoaineistoa, rakennuslupa-asiakirjoja sekä eri-ikäisiä kaavakarttoja selostuksineen. Nämä arkistoaineistot antoivat mielenkiintoista ajankuvaa ja toimivat erityisen hyödyllisinä lähteinä viime sotien jälkeisen ajan rakentumisen vaiheita selvittäessä. Valitettavasti Kinnulan kunnan arkistosta ensimmäisten rakennuskaavojen asiakirjat olivat kadonneet. Rakennuskaava-aineistot säilytetään Kinnulassa rakennustarkastajan käsiarkistossa, eikä niillä ole Kinnulan kunnanarkiston arkistotunnusta. Viitatessani kaava-aineistoon mainitsen siksi Kinnulan kunnan arkistoon viittaavan lyhenteen 'KkA' lisäksi sen vahvistamisvuoden. Rakennuslupa-asiakirjoihin viittaaan KkA-lyhenteellä sekä rakennusluvun numerolla.

Arkistoaineistoiksi voidaan katsoa myös historialliset kartat, joita olen saanut käyttöni Maanmittauslaitoksen arkistosta ja Maanmittauslaitoksen vanhat painetut kartat -verkkopalveluista. Kartat auttavat hahmottamaan kylän rakennetta ja eri paikkojen maantieteellistä sijaintia, jossain määrin myös maisemia ja miljöökokonaisuuden osia. Kartat, valokuvat ja muistitieto toimivatkin eräänlaisina paloina jo kadonneen miljöön palapeliä rakentamassa. Niitä täydentävät myös säilyneet rakennetun kulttuuriympäristön fragmentit, yksittäiset rakennukset ja pihapiirit, jotka omalta osaltaan kertovat rakentamisen, asumisen ja elämisen tavoista. Karttoja ja valokuvia olen käyttänyt analysoidessani rakennetun kulttuuriympäristön ja miljöökokonaisuuksien ominaispiirteitä sekä työni kuvituksena.

HAASTATTELUT

Saadakseni tietoa Kinnulan kirkonkylän muutoksesta tein Kinnulassa kaikkiaan yhdeksän teema-haastattelua. Niiden avulla pyrin hahmottamaan kuvaa kirkonkylän miljööstä ennen viime sotia, käytännössä siltä ajalta, jonne nykyinen muistitieto ulottuu eli 1920-luvulta alkaen. Muistitieto on yksiä harvoja rakennettua kulttuuriympäristöä koskevia tietolähteitä, jotka yltyvät sotia edeltävälle ajalle. Ennen viime sotia rakentaminen maaseudulla ei ollut säädeltyä, sillä laki maaseudulla rakentamisesta astui voimaan vasta 1949 (Ranta 1999, 267). Tätä ennen rakennuspiirustuksia ei useinkaan tehty tai ainakaan niitä ei säilytetty. Rakennuslupia ei vaadittu, ja rakennuspaikan määritteli käytössä oleva maa tai kansanrakentajan kokemukseen perustuva valinta – ei kaavoitus tai muukaan ylhäältä johdettu maankäytön suunnittelu. Arkistoaineistoja maaseudun rakentamisesta tältä ajalta ei ole. Rakentajista ja heidän työtavoistaan tai motiiveistaan jäi jäljelle vain muistot. Moni vanha rakennus on ehtinyt hävitä päätyemättä koskaan arkistoaineistoihin tai edes kirjoihin kuvitukseksi.

Tein haastattelut teemahaastatteluna etukäteen laatimani haastattelurungon (ks. liite 1) mukaan. Haastatteluista yksi oli ryhmähaastattelu kahden haastateltavan toivomuksesta. Yhden

informantin kanssa tehtiin lisäksi täydennyshaastattelu, joka koski kirkonkylästä jo hävinneiden rakennusten ja muiden paikkojen sijaintia. Haastateltavia oli kaikkiaan yhdeksän, joista neljä oli miehiä ja viisi naisia. Valitsin haastateltavikseni pääasiallisesti ihmisiä, jotka olivat eläneet lapsuuttaan 1920- ja 1930-luvuilla. Nuorin informanttini oli syntynyt vuonna 1945 ja vanhin vuonna 1921. Haastateltavista muutamat olin tavannut kesällä 2006 työharjoittelujaksonei aikana. Muut haastateltavat sain lumipallomenetelmällä heiltä suosituksia kyselemällä. Haastattelut tehtiin haastateltavien kotona ja tallennettiin digitaalisella tallentimella.

Teemahaastattelulla tarkoitetaan puolistrukturoitua haastattelumuotoa, jossa haastateltavien kanssa käydään läpi samat teemat ja aihepiirit, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys voivat vaihdella eikä vastauksia ole sidottu valmiisiin vastausvaihtoehtoihin (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 11). Omissa haastatteluissani teemat kietoutuivat pitkälti tutkielmani etnografisten lukujen otsikkoja vastaavasti muistoihin kirkonkylän miljööstä, asumisen ja maatalouden ympäristöistä, liike-elämästä, vapaa-ajan viettopaikoista ja koulunkäynnistä sekä näiden lisäksi muutokseen ja sen kokemukseen liittyviin muistoihin. Teemahaastatteluja varten laatimani haastattelurunko on liitteenä tutkielmani lopussa. Teemahaastattelun aihepiirien ja niihin liittyvien kysymysten valitumiseen vaikutti omien havaintojeni ja ennakkotietojeni ohella taustakirjallisuus, erityisesti Sirkka-Liisa Rannan Kuhmoisten kirkonkylän rakennettua kulttuuriympäristöä ja sen muutosta käsittelevä väitöstutkimus *Kirkonkylä Päijänteen kainalossa* (1999), joka on toiminut eräänlaisena esikuvana omalle tutkielmalleni.

Haastattelu muistuttaa monella tapaa keskustelua, mutta eroaa yhdessä olennaisessa suhteessa keskustelusta: haastattelu tähtää informaation keräämiseen ja on näin ennalta suunniteltua ja päämäärähakuista. Siinä missä keskustelun funktiona voi olla pelkästään yhdessäolo, tutkimushaastattelua ohjaa aina tutkimuksen tavoite. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 11; Hirsjärvi & Hurme 2000, 42.) Myös osallistujien roolit erottavat haastattelun keskustelusta: haastattelijalla on kysyjän ja tiedon kerääjän rooli, haastateltavalla puolestaan vastaajan eli tiedon antajan rooli (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 23). Haastattelu käsitetään haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutuksena. Sen avulla saatu tieto on syntynyt vuorovaikutustilanteessa, ja tätä vuorovaikutusta tarkastelemalla paljastuu, mikä on haastattelijan kysymyksestä noussut ja mikä puolestaan haastattelevan esiin nostama aihe tai seikka. Vuorovaikutusluonne on otettava huomioon haastattelutilanteessa, mutta myös tutkimuksen muissa vaiheissa, haastattelun suunnittelussa, tutkimusaineiston analyysissä ja tulosten raportoinnissa. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 13, 29; Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.)

Vaikka tekemäni haastattelut etenivät pääasiassa haastattelurungon kysymysten mukaisesti, pyrin jättämään tilaa spontaanisti nousseelle, henkilökohtaiselle ja joskus rönsyilevällekin muistelulle. Osa haastateltavista oli vähäsanaisempia. Teemahaastattelun etuna tutkijan kannalta on mahdollisuus syventää haastattelutilanteessa saatavia tietoja lisäkysymyksiä esittämällä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–35). Jossain määrin näin omalla kohdallani tapahtuikin, ja lisäkysymyksillä pyrin houkuttelemaan haastateltavaa kertomaan lisää aiheesta. Jälkikäteen aineistoa analysoidessani

havaitsin moneen otteeseen haastatteluissa tilanteita, joissa olisin lisäkysymyksillä voinut ehkä saada etenkin vähäpuheisemmilta haastateltavilta enemmänkin lisätietoja. Haastattelutilanteessa varoin kuitenkin liiaksi johdattelemasta tai painostamasta haastateltaviani.

Keskustelun virittäjänä haastatteluissa käytin vanhoja valokuvia. Sain käyttööni tätä tutkielmaa varten kotiseutuyhdistys Kinnula-seurassa aktiivisesti toimivan Hellin Urpilaisen hallussa olleen valokuvakokoelman, josta skannasin käyttööni 48 Kinnulan kirkonkylää tai kinnulalaisia rakennuksia kuvaavaa valokuvaa. Pauli Tapani Karjalaisen mukaan (1997, 239) “valokuva on kuin kulkuneuvo menneeseen aikaan ja paikkaan”. Kuvat herättävät muistoja tapahtumista, ihmisistä ja paikoista. Kaisu Kortelaisen mukaan valokuvat voivat toimia siltana haastateltavan ja haastattelijan välillä. Valokuvat voivat toimia muistin tukena, herätellä spontaaneja muistoja, luoda otollisen muistelutilanteen ja auttaa haastateltavaa kuvailemaan menneisyyden tapahtumia ja yksityiskohtia (Kortelainen 2008, 65–66; Ranta 1999, 25). Valokuvat nostivatkin haastateltavilleni mieleen spontaanisti kylässä sijainneita rakennuksia ja paikkoja, siellä asuneita ihmisiä ja heidän elämäntapojaan sekä muistoja työstä ja vapaa-ajalta, kouluajoilta, kaupparetkiltä tai erilaisista tilaisuuksista ja tilanteista.

Haastattelututkimukseen liittyy monia eettisiä kysymyksiä, jotka liittyvät haastateltavan ja haastattelijan väliseen suhteeseen, luottamuksellisuuteen, tutkimuslupiin, haastateltavan anonymiteetin turvaamiseen ja aineiston säilytykseen. Sovin haastateltavieni kanssa haastattelut puhelimitse, samalla esitellen itseni ja kertoen tutkimukseni tarkoituksesta. Jokaiselta haastateltavaltani on erikseen kysytty suullisesti lupa tutkimushaastattelun tekemiseen ja tallentamiseen ja annettu myös mahdollisuus kieltäytymiseen. Käytännössä näin tapahtuikin, sillä yksi haastateltavistani kieltäytyi tarkemmin asiaa punnittuaan. Haastattelutilanteen alussa kerroin uudelleen ja tarkemmin työni tarkoituksesta, tutkimusmenetelmistä ja haastatteluaineiston käytöstä. Kerroin myös, etteivät haastateltavat esiinny tutkimuksessani omilla nimillään. Osa haastateltavistani tosin koki, ettei haastattelu sisältänyt mitään niin arkaluontoista, että anonymisointi olisi tarpeen. Tästä huolimatta haastateltavani esiintyvät työssäni pseudonyymeillä eli peitenimillä, joihin viitataan myös tekstissä. Ainoat käyttämäni tunnistetiedot haastateltavistani ovat sukupuoli ja ikä. Haastateltavieni kanssa olen suullisesti sopinut, että haastatteluaineisto jää ainoastaan omaan Kinnulan kirkonkylää koskevaan tutkimuskäyttööni.

Haastattelut on litteroitu sanatarkasti myös täytesanat ja toistot kirjaten, jättäen kuitenkin äänenpainot ja puheen tauotuksen merkitsemättä. Litteroitua aineistoa haastatteluista kertyi kaikkiaan noin 230 sivua. Haastatteluäänitteet ja litteraatiot ovat tekijän hallussa.

VALOKUVAT JA KARTAT

Tutkielmaani tehdessä valokuvat ovat olleet eräs keskeinen työni lähde. Monivaiheisen kenttätyöjakson aikana olen valokuvannut Kinnulan kirkonkylää eri vuosina ja vuodenaikoina. Suurin osa valokuvista on otettu ollessani Kinnulassa työtehtävissä tarkoituksena dokumentoida alueen rakennetun kulttuuriympäristön nykytilannetta. Työnantajieni (Keski-Suomen ympäristökeskus, Keski-Suomen museo) luvalla käytän näitä kuvia tämän tutkielman kuvituksena. Kuten aiemmin mainitsin, olen saanut myös vanhoja eri vuosikymmeninä Kinnulassa kuvattuja valokuvia käyttöni Hellin Urpilaisen kokoelmasta. Lisäksi käytössäni on ollut Keski-Suomen museon valokuva-arkiston Kinnulaa esittävät kuvat.

Viistoilmakuvia eri ajoilta olen saanut Veljekset Karhumäki Oy:ltä ja Lentokuva Vallas Oy:ltä. Vanhojen valokuvien tehtävänä on ollut paitsi toimia keskustelun avaajina ja muistin tukena haastatteluissa, myös historiallisen miljöön ja vanhan rakennuskannan analysoinnin pohjana. Uudemmat valokuvat puolestaan kuvastavat nykytilannetta ja tukevat nykyhetken analyysiani. Olen numeroinut työssäni käyttämäni valokuvat ja viitatessani tekstissä valokuviin käytän näitä numeroita.

Sirkka-Liisa Ranta toteaa (1999, 27–28), että valokuvat ovat aina oman aikansa elämää rajatusti esittäviä kertomuksia. Valokuva onkin aina subjektiivinen tulkinta objektiivisesta todellisuudesta. Myös dokumenttikuvaaja on omalla tavallaan subjektiivinen, sillä valitessaan aiheita tai kuvakulmia hän tulee samalla valinneeksi jättää jotain kuvasta pois. Kuvatut näkymät on saatettu rajata niin, että kohde näyttäisi mahdollisimman kauniilta. Joskus on toimittukin päinvastoin. Ranta kuitenkin katsoo (1999, 28), että valokuvien subjektiivisuus ei vähennä niiden dokumenttiarvoa. Historiallisen maiseman analysoijalle kuvat kertovat kuitenkin suunnittelupiirustuksia paremmin siitä, mitä todella on ollut olemassa. Kaisu Kortelainen (2008, 87) huomauttaa, että yksittäiset valokuvat pysäyttävät ajan: ne ovat ajan osasia, eivät ajan virtaa. Valokuvat kertovat tarinaa juuri tietystä hetkestä ja tietystä näkökulmasta.

RAKENNUSINVENTOINNIT²

Eräs rakennettua kulttuuriympäristöä ja erityisesti näihin päiviin asti säilynyttä rakennusperintöä koskeva tietolähteeni on ollut Keski-Suomen museon tekemät rakennusinventoinnit. Rakennusinventoinnilla tarkoitetaan rakennuskulttuuriselvitystä, jonka avulla tuotetaan, kerätään ja järjestetään tietoa rakennetun kulttuuriympäristön nykytilasta ja siihen johtaneista syistä. Rakennettu kulttuuriympäristö käsittää talojen ja muiden rakennusten ohella myös muita

² Tässä luvussa analyysi perustuu havaintoihin, joita olen tehnyt työskennellessäni rakennusinventoijana. Olen viitannut tutkimukseen vain niiltä osin, kuin teksti ei perustu omaan työkokemukseeni.

maiseman rakenteita, kuten teitä, siltoja, kanavia, majakoita ja niin edelleen. Inventoinnin työvaiheet jakautuvat taustatiedon kokoamiseen esimerkiksi kirjallisuudesta, rekistereistä ja muusta arkistoaineistosta, sen täydentämiseen maastotarkastusten pohjalta sekä tulosten raportointiin. Tietoa kerätään kohteiden kulttuurihistoriallista arvottamista silmällä pitäen. Rakennusten arvottamisella tarkoitetaan niiden kulttuurihistoriallisten arvojen analysointia suojelupäätösten perusteeksi. (Kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteitä 2014; Karhunen 2014, 128.)

Kinnulassa rakennusinventointi tehtiin ensimmäisen kerran vuonna 1992. Inventointi oli osa silloisessa Keski-Suomen läänissä tehtyä rakennusperinnön tallennusta. Inventoinnin tekivät Keski-Suomen museon tutkijat Eija-Liisa Lahnala, Päivi Andersson, Pirjo Pennanen ja Teija Ahola. Tuolloin tavoitteena oli luetteloita ja tallentaa kunnassa säilynyttä vanhaa rakennusperintöä sekä arvioida sen kulttuurihistoriallisia arvoja. Inventointi keskittyi erityisesti sotia edeltävän ajan rakennuskantaan. Koko kunnan alueelta inventoitiin 92 rakennuskohdetta ja aluetta, joista 19 sijaitsi tutkimusalueellani. Vuoden 1992 rakennusinventointiaineisto on kirjoitettu Museoviraston rakennuskulttuurin luettelointia varten laadituille lomakkeille. Niitä säilytetään Keski-Suomen museon rakennustutkimusarkistossa, jota hoitaa museon rakennustutkija. (Moilanen 2013, 7.)

Vuosina 2012–2013 työskentelin Keski-Suomen museon projektitutkijana koko maakunnan käsiteltävässä kolmivuotisessa modernin rakennusperinnön inventointiprojektissa. Hankkeeseen kuului rakennusinventointi myös Kinnulassa, jossa kartoitusalueeksi valittiin kirkonkylä. Inventointi Kinnulassa tehtiin kesällä 2013. Työn aikana tarkastin aiemmin inventoitujen kohteiden nykytilanteen ja inventoin alueelta 19 uutta kohdetta, jotka edustivat vuoden 1945 jälkeen rakennettua rakennusperintöä. Inventoinnissa koottu tieto tallennettiin Keski-Suomen museon vuodesta 2008 lähtien käyttämään sähköiseen KIOSKI-inventointitietokantaan. Pelkät kohde- ja aluekohtaiset inventointilomakkeet antavat helposti rakennetusta kulttuuriympäristöstä luettelomaisen kuvan. Tästä syystä Keski-Suomen museossa on 2010-luvulla ryhdytty laatimaan inventointiprojekteista lomakkeiden lisäksi erillinen kartoitusalueita käsittelevä inventointiraportti. Sen tarkoituksena on kuvailla ja analysoida alueen miljöötä, historiaa ja rakennusperintöä laajemmin. Inventointiraportti on suunnattu erityisesti maankäytön suunnittelun avuksi. Vuonna 2013 kirjoittamani Kinnulan keskustan inventointiraportti³ on osittain myös tämän tutkielman taustana.

Rakennusinventoinnit voivat tarjota hyödyllistä tietoa tietyn alueen rakennuskulttuurista, rakentamisen tavasta, arkkitehtuurin ominaispiirteistä, rakennustekniikoista, yksittäisten rakennusten historiasta tai kokonaisen kunnan tai laajemmankin alueen rakentumisen vaiheista. Käytettäessä rakennusinventointeja lähteenä on kuitenkin syytä tiedostaa, miten aineistot syntyvät ja minkälaisia ongelmia niihin mahdollisesti liittyy.

3 Moilanen, Nina 2013. Kinnulan keskusta. Rakennusinventointiraportti. Jyväskylä: Keski-Suomen museo.

Rakennusinventoinneissa ei yleensä inventoida jokaista alueella sijaitsevaa rakennusta tai rakennetta (joskin rajatuilla, yleensä pienehköillä alueilla tällaiset totaali-inventoinnit ovat toisinaan mahdollisia). Inventointi on siis valikoivaa. Inventoitavien kohteiden valintaperusteet vaihtelevat. Perusteena voi olla esimerkiksi rakennuksen ikä, jokin tietty teema tai varsin usein ennakkoarvio kohteen kulttuurihistoriallisesta arvosta. Eeva Karhusen mukaan (2014, 143) Suomessa on rakennusinventoinneissa, kohteiden arvottamisessa ja suojelupäätöksissä vallalla toisaalta maisema-arkkitehtien suosima formaali visuaalinen lähestymistapa ja toisaalta antikvaarinen, alkuperäisen materiaalin säilyttämistä painottava näkökulma. Ennakkoarvioon perustuva kohteiden valintaprosessi perustuukin pitkälti näihin kahteen lähestymistapaan. Inventointiin valitaan näin riittävän iäkkäät, riittävän hyvin säilyneet ja yleensä visuaalisesti vaikuttavat rakennukset. Näiden lisäksi inventoitavaksi valitaan tavallisesti kohteet, jotka jo etukäteen tunnetaan historialtaan merkittäviksi. Valinta perustuu rakennusinventoijan ja hänen ohjaajanaan toimivan rakennustutkijan ammattitaitoon – siis lopulta varsin nopeasti tehtyyn arvioon. Inventointiprojektin aikana mahdollisesti mukaan voi valikoitua lisää kohteita, joiden historiallinen merkitys, paikallisidentiteettiin liittyvä aineeton kulttuuriperintö tai rakennustaiteellinen arvo ei ensisilmäyksellä tule esille.

Kinnulassa 1990-luvun ensimmäinen rakennusinventointi toteutettiin pitkälti näillä perusteilla. Inventointikohteiksi valittiin ennen viime sotia rakennetut, jokseenkin alkuperäisen asunsa säilyttäneet kohteet sekä muutamia nuorempia kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi arvioituja kohteita, kuten kunnantalo. Vuoden 2013 inventointi tehtiin teemainventointina ja painopisteeksi nostettiin viime sotien jälkeinen rakennusperintö, josta hankkeessa käytettiin nimitystä moderni rakennusperintö. Modernin rakennusperinnön inventointi ja arvottaminen on museokentällä vielä suhteellisen tuore ilmiö. Arvotusperusteet määrällisesti runsaalle ja arkkitehtuuriltaan arkiselle, jopa vaatimattomalle rakennuskannalle, olivat vielä täsmentymättä. Visuaalinen tai antikvaarinen lähestymistapa ei enää tuntunut toimivalta. Kohteiden valintaperusteeksi projektin työryhmä laati luettelon yhteiskunnan ja kulttuurin eri osa alueita mahdollisimman laajasti kuvaavista teemoista, joihin liittyvät rakennukset inventoitaisiin systemaattisesti. Tavoitteena edelleen oli tiedon keruun lisäksi määritellä kohteiden kulttuurihistoriallinen arvo suojelupäätösten perustaksi. Arvottamisen helpottamiseksi olisi mahdollista verrata kohteita muiden kuntien vastaaviin kohteisiin.

Rakennusinventointeja tehdessäni olen tutustunut Keski-Suomen museon inventointilomakkeisiin satojen rakennuskohteiden osalta. Havaintojeni mukaan erityisesti ennen viime sotia rakennettujen kohteiden osalta inventointien tiedot perustuvat usein omistajien haastatteluun, sillä maalaiskunnissa ei ole tältä ajalta rekisteri- ja arkistoaineistoa rakennuksista. Omistajia haastatteleamalla on saatettu taltioida muistitietoa rakennuksen vaiheista ja siellä eletystä elämästä, mutta yleensä lomakkeisiin on tallennettu rakennukseen liittyvää faktatietoa (historiantutkijan ”tosiasioista” ks. Kalela 2000, 144–146), kuten rakennusaika, korjaushistoria tai käyttötarkoituksen muutokset. Kuitenkin yhden ihmisen muistiin perustuvat tiedot kohteen historian vaiheista on saatettu kirjata inventointilomakkeeseen faktatietona kritiikittä ja asiaa suuremmin

problematisoimatta. Havaintojeni mukaan tarkkoja lähdeviitteitä inventoinneissa on käytetty usein varsin vähän, jolloin lukijalle jää helposti epäselväksi, mihin lomakkeen eri tiedot perustuvat. Henkilökohtaiselle muistelulle, asukkaiden ja käyttäjien arvoille, arvostuksille tai tunteille, uskomuksille tai muulle aineettomalle kulttuuriperinnölle on rakennusinventoinneissa annettu tilaa vain harvoin. Muistitiedon luonne ei tutkimissani lomakkeissa, eikä yleensä edes inventointihankkeen erikseen laaditussa projektikuvauksessa tule esille.

Rakennusinventoinnit viranomaistietona ja arkistoihin tallennettuina saavat helposti ylleen auktoriteettiluonteen viitan⁴. Alun perin talon omistajan tai vaikkapa naapurin hatarana muistona ylös kirjatut seikat saattavat näin muuttua eräänlaiseksi viralliseksi totuudeksi, joka voi vahvistua ja jäädä elämään, jos tietoa kritiikittä käytetään edelleen lähteenä. Käytän rakennusinventointeja tutkielmassani tämän ongelman tiedostaen ja huomioon ottaen. Pysin siksi arvioimaan käyttämäni aineiston luotettavuutta vertaamalla sitä muihin historialähteisiin ja mahdollisiin arkistoaineistoihin. Tähän minulle onneksi on tarjoutunut mahdollisuus jo vuoden 2013 rakennusinventointia tehdessä. Rakennusinventointeihin viitatessa käytän viitteenä rakennusinventointilomakkeiden id-numeroa. Id-numerot ovat Keski-Suomen museon KIOSKI-inventointitietokannan inventointilomakkeille antamia tunnisteita.

4 Myös kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusperintökohteiden määrittäminen perustuu etupäässä yleisesti tunnustettujen asiantuntijoiden ja viranomaisten arvovaltaan. Kulttuurihistoriallisesti merkittävien kohteiden auktorisoidusta luonteesta ks.. Karhunen 2014

Muistitietotutkimus

Ulla-Maija Peltonen (2001) on määritellyt muistitiedon jo vuonna 2001 tiedoksi, joka ei pohjautu kirjallisiin lähteisiin vaan tiedonantajan muistiin. Käsitteen englanninkielinen vastine on oral history. Suomalainen muistitietotutkimus on kuitenkin kansainvälistä vastinettaan laajempaa, sillä muistitiedoksi käsitetään Suomessa myös kirjoitetut muistelutekstit. Muistitietotutkimusta voi toteuttaa monin tavoin. Muistitietoa voidaan käyttää tutkimuksen lähteenä tai tutkimusaineiston muodostamisen apuvälineenä, se voi olla tutkimuksen kohde tai toisaalta yksi tutkimuksen sivujuonne (Fingerroos & Haanpää 2006, 27–28).

Muistitieto on luonteeltaan konstruktivistista. Outi Fingerroos ja Riina Haanpää toteavatkin (2006, 32) että sitä siksi joskus on pidetty tutkimuksen lähteenä vähäarvoisena ja hyödyttömänäkin. Alessandro Portelli (2006, 55, 57) kuitenkin huomauttaa, että muistitieto kertoo enemmän tapahtumien merkityksistä kuin itse tapahtumista. Hänen mukaansa muistitieto sinällään on luotettavaa, mutta luotettavuus käsitetään eri tavalla. Hän muistuttaa, ettei suullisen tiedon merkitys ole niinkään sen uskollisuudessa tosiasioille vaan sen kyvyssä nostaa esiin mielikuvituksen, symboliikan ja halut. Muistitiedon monipuolisuus perustuukin Portellin mukaan sille seikalle, että väärätkin lausumat ovat kertojalleen psykologisesti tosia. Jorma Kalela (2006, 83) puolestaan näkee, että muistitiedon käytön idea onkin juuri väärin muistamisessa. Hänen mukaansa tulisi pyrkiä selvittämään, miksi ihminen muistaa ja kertoo tapahtumat tietyllä tavalla. Kyse on hänen mielestään tärkeysjärjestyksestä: tavoitellaanko totuutta ja faktaa siitä, kuinka asiat todella olivat, vai sittenkin ymmärrystä siitä, miksi toiset ihmiset ajattelivat ja toimivat jollain lailla. Eräänä muistitiedon luotettavuuden mittarina on pidetty myös sitä, että tutkittavasta kysymyksestä tai ilmiöstä on saatu useita yhtäpitäviä lausuntoja (Peltonen 2001).

Outi Fingerroos ja Ulla-Maija Peltonen toteavat (2005, 9-10), että käytettäessä muistitietoa tutkimuksen lähteenä tutkijan tehtävä on esittää mahdollinen menneisyys tai tulkintoja siitä sekä tuoda esiin muistelijoiden omat näkökulmat menneisyydestä. Muistitietotutkija ei välttämättä yritä löytää muistitiedosta faktoja tai konstruoida menneisyyden totuutta, hän on pikemminkin kiinnostunut menneisyyden moniäänisyydestä. Alessandro Portelli huomauttaa (2005, 61), että suullisiin tiedonlähteisiin perustuva historiantutkimus on keskeneräisyyden sävyttämää, sillä muistitietotutkimus edellyttää aina valintoja. Kaikkia mahdollisia tulkintoja ei ole koskaan mahdollista tavoittaa, eikä yhdenkään haastateltavan muistia saada kokonaan kartoitettua. Lisäksi haastatteleamalla kerätty muistitieto on aina haastattelijan ja haastateltavan yhteistyön lopputulos.

Muistitietotutkimus on saanut alkunsa pyrkimyksestä laajentaa erilaisia menneisyyden tulkintoja ja vallitsevia totuuksia. Kiinnostuksen kohteena on ollut etenkin aiemmin pimentoon jääneet ilmiöt, yhteisöt ja näkökulmat, kuten arki, marginaalit ja yhteisöt, joiden olemassaolosta ei ole dokumentteja. (Fingerroos & Haanpää 2006, 27.) Suomessa muistitietotutkimuksen juuret ovat sekä oral history -tutkimuksessa että folkloristiikan ja etnologian tutkimusperinteessä.

Historiantutkijoilla muistitietotutkimuksen herääminen liittyy 1980-luvun historialiikkeeseen ja 1990–2000-lukujen akateemiseen muistitietotutkimukseen (Fingerroos & Haanpää 2006, 27). Laajasti ymmärrettyä muistitiedon kerääminen on kuitenkin erityisesti etnologian alalla ollut Suomessa käynnissä jo 1900-luvun alusta lähtien. Suomalais-ugrilaisen kansatieteen tieteenalan yhtenä pääalueena pidettiin henkisten kulttuurituotteiden ja kielelliseen asuun puettun “muistotiedon” tutkimista. (Korkiakangas 2006, 120.) Pirjo Korkiakankaan mukaan (2006, 120–121) muistin tai muistitiedon periaatteellisempi problematisointi tutkimuksen kohteena ja aineistona eivät kuitenkaan ole olleet tutkimuksen keskiössä ennen viime vuosikymmeniä. Kansatieteen pääasiallisin mielenkiinto kun kohdistui havaittavan ja varmennettavissa olevan kulttuurin kuvaukseen.

Oman työni alkusysäyksenä oli havainto siitä, ettei Kinnulan kirkonkylän sotia edeltävästä miljööstä tai jo hävinneestä rakennusperinnöstä ollut juurikaan kirjallista tietoa. Tavoitteenani olikin aluksi pyrkiä viime sotia edeltävän ajan ympäristön etnografiseen kuvailuun. Muistitieto oli harvoja käytettävissä olevia lähteitä, sillä esimerkiksi rakentamiseen liittyviä arkistoaineistoja ei tältä ajalta ollut kuin hajanaisesti. Lähtökohdaltaan tutkimukseni sijoittui muistitietotutkimuksen epistemologisella kentällä ymmärtävään tutkimukseen (ks. Fingerroos & Haanpää 2006, 36–38). Haastattelutilanteissa käymistäni keskusteluista iso osa liittyi kylässä sijainneisiin taloihin ja muihin rakennuksiin ja niiden sijaintiin. Halusin tietää mitä ja missä Kinnulan kirkonkylässä oli. Toisaalta teemahaastattelurunkooni kuului myös paljon henkilökohtaiseen kokemukseen liittyviä kysymyksiä. Haastatteluissa syntyi siten myös omaelämäkerrallista muistelua, kirkonkylään ja kotiseutuun sekä erityisesti lapsuuden ja nuoruuden aikaan sijoittuvia muistoja ja kokemuksia.

Kulttuuriperintö ja rakennettu kulttuuriympäristö

Kulttuuriperintö on eräänlainen muotikäsite, joka synnyttää keskustelua monella eri tasolla (Karhunen 2014, 30; Lillbroända-Annala 2014, 25). Se on toisaalta levinnyt laajalle yleiskieleen, jolloin sitä usein käytetään synonyymina perinteelle ja kulttuurille. Tieteellisessä diskurssissa kulttuuriperinnölle on annettu monenlaisia määritelmiä. Eri yhteyksissä käsitteen alle on sijoitettu lähes kaikki ilmiöt, joiden jäljet on löydettävissä menneisyydestä. Eeva Karhunen toteaaakin kulttuuriperinnön käsitteen laajentuneen ja epämääräistyneen niin paljon, että jotkut tutkijat kyseenalaistavat käsitteen käytön tieteenteon välineenä. (Karhunen 2014, 30.)

Sanna Liilbroända-Annalan (2014, 21) mukaan kulttuuriperintö voidaan teknisesti määritellä sellaisten kulttuurin raaka-aineiden ja osien summaksi, joita jokin ryhmä tai yhteisö kuljettaa sukupolvelta toiselle joko suullisessa tai materiaalisessa muodossa. Määritelmälle on keskeistä kulttuuriolosuhteiden siirtyminen, eivät niinkään niiden ominaisuudet tai yhteiskunnalliset funktiot. Kulttuuriperinnön funktionaalisen määritelmän mukaan kulttuuriperintö on muistitietona siirtyvä kulttuuriaineiden osa, joka luo kulttuurista itseymmärrystä, jatkuvuutta, identiteettiä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta yhdistäen kulttuuria sisältäpäin ja erottaen oman muista kulttuureista (Lillbroända-Annala 2014, 21–22).

Kulttuuriperinnön käsite ymmärretään usein konstruktiona, jota jatkuvasti tulkitaan ja uudelleenarvioidaan erilaisissa konteksteissa. Kulttuuriperintö käsitteenä on yhä useammin alettu mieltää prosessina, jossa objektista tulee kulttuuriperintöä. (Liilbroända-Annala, 25–26.) Johanna Björkholmin tulkinnan mukaan (2014, 83) kulttuuriperintöprosessissa on neljä vaihetta. Ensimmäisenä on valintavaihe, jossa valitaan säilytettävät kulttuurikomponentit. Usein valitsijoina ovat tradition ulkopuoliset henkilöt. Arvotusvaiheessa valittujen komponenttien koodaukset ja symbolisoinnit kirkastuvat, jolloin niiden tulevaisuuden käyttöympäristöt tulevat näkyville. Samalla kulttuurikomponenteille tulee itseisarvo ja niistä tulee merkityksellisiä. Kulttuuriperintöprosessin kolmannessa vaiheessa tapahtuu kontekstin muutos, jossa kulttuurikomponentit sopeutetaan saajan normeihin. Näin ne vieraantuvat perinteisestä kontekstistaan. Björkholm kutsuu tätä rajausvaiheeksi. Lopuksi seuraa objektivointivaihe, jossa kulttuuriperintö käsitetään luonnollisesti ja itsestään selvästi arvokkaana. (Björkholm 2014, 83–84.)

Karhunen mukaan kulttuuriperintö voidaan jakaa kahteen kategoriaan sen yhteiskunnallisen merkittävyyden ja julkisuusarvon perusteella. Ensimmäisessä kategoriassa on julkisesti tai yhteisöllisesti tunnustettu ja virallisesti suojeltu aineellisen tai aineettoman kulttuurin jälki, joka on merkittävää kansallisesti tai kansainvälisesti. Toisessa kategoriassa kulttuuriperintö näyttää yksityisempänä ja näkymättömämpänä ja toisaalta arkisempänä. Tähän kategoriaan kuuluu yksityisen ihmisen, yhteisön tai paikkakunnan arjessa merkittävät menneisyyden jäljet. (Karhunen 2014, 30.) Lillbroända-Annala kutsuu kategorioita institutionalisoiduksi ja yksityiseksi perinnöksi. Jotta edes osa kaikesta kulttuuriperinnöksi ymmärrettävästä voidaan säilyttää jälkipolville, tarvitaan

julkista asiaan puuttumista. Kulttuuriperinnön säilyttäminen ja välittäminen vaatii nimittäin usein suurta taloudellista panostusta ja asiantuntemusta. Institutionalisoitu kulttuuriperintö paljastaa, mitkä intressit ovat onnistuneet vakiinnuttamaan itsensä eri yhteiskunnissa ja toisaalta, kuinka ihmiset arvottavat kulttuurinsa raaka-aineita. (Lillbroända-Annala 2014, 22.)

Kulttuuriperinnön käsite jaetaan usein lisäksi aineelliseen ja aineettomaan kulttuuriperintöön. Karhusen mukaan ero näiden välillä on kuin veteen piirretty viiva. Esimerkkinä hän käyttää vanhaa suojeltua taloa, joka on yhtä lailla aineellista kuin aineetonta perintöä, sillä materiaalisen olomuotonsa ohella se sisällyttää itseensä asukkaiden sukupolvelta toiselle siirtyneitä merkityksiä, paikallista käsityötaitoa ja estetiikan tajua. Karhunen toteaa kuitenkin, ettei mitään aineellisen tai aineettoman kulttuurin tuotetta ole alkujaan tehty kulttuuriperinnöksi, vaan ne on luotu arkisen elämän tai juhlan tarpeiksi. Myös Karhunen kuvaa näin kulttuuriperintöä prosessiksi, jossa jokin menneisyyden jälki päätetään valita säilyttämisen arvoiseksi. Kyse on siten rajanvedosta tärkeän, säilyttämisen arvoisen ja aiemman sukupolvilta perityn kohdalta. Nämä rajat eivät kuitenkaan ole pysyviä vaan niitä määritellään aina uudelleen sen hetkisten tarpeiden mukaan. Niinpä kulttuuriperintö ei paradoksaalisesti ole pysyvää. (Karhunen 2014, 31.)

Kuvattaessa ihmisen luomaa ympäristöä kulttuuriperintö liittyy usein rakennuksiin ja ihmisen tuottamaan maisemaan. Rakennetun kulttuuriperinnön rinnalla käytetään rakennusperinnön, kulttuuriympäristön ja rakennetun kulttuuriympäristön käsitteitä. Kulttuuriperinnön käsite sisältää yleensä arkipäivän kulttuurikomponentteja suuremman symboliarvon ja vahvemman arvotuksen (Karhunen 2014, 30). Rakennetuksi kulttuuriperinnöksi mielletään usein siten institutionaalisesti arvokkaaksi määritellyt, rakennukset. Karhusen mukaan (2014, 31) perinteinen länsimainen tulkinta arvokkaasta rakennusperintökohteesta perustuu ensisijaisesti sen ikään, autenttisuuteen ja esteettisyyteen, kuten rakennustaiteellisiin arvoihin. Rakennusten institutionaalista kulttuuriperintöprosessista vastaavat viranomaiset ja asiantuntijat, yleensä museoiden henkilökunta.

Kulttuuriympäristö on viranomaisten hallinnointia varten luoma käsite, joka yhdistää eri arvotekijöitä ja suojelusektoreita. Käsite on monien muiden hallinnollisen käsitteen tapaan tullut Suomeen Ruotsista. (Karhunen 2014, 37.) Lars-Eric Jönsson (2014, 326) kuvailee kulttuuriympäristön käsitettä pohjautuen Ruotsissa vuonna 1998 tehtyyn lakiesitykseen kulttuuriperinnöstä, kulttuuriympäristöstä ja kulttuuriesineistä. Hänen määritelmänsä mukaan kulttuuriympäristöä voidaan kuvata koottuna ilmentymänä ihmisen aineellisesta ja aineettomasta vaikutuksesta ympäröivässä miljöössä. Suomessa ympäristöministeriö ja Museovirasto ovat laatineet luettelon korjausrakentamisen ja kulttuuriympäristön käsitteistä. Tässä luettelossa kulttuuriympäristö on yleiskäsite, joka on määritelty seuraavasti:

“Sillä tarkoitetaan ympäristöä, jonka ominaispiirteet ilmentävät kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Kulttuuriympäristöön liittyy myös ihmisen suhde ympäristöönsä ennen ja nyt; sille annetut merkitykset, tulkinnat ja sen erilaiset nimeämiset. Tarkemmin kulttuuriympäristöä voidaan kuvata käsitteillä kulttuurimaisema ja rakennettu kulttuuriympäristö. Kulttuuriympäristöön kuuluvat myös muinaisjäännökset ja perinnebiotoopit.”
(Kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteitä, 2014)

Rakennetulla kulttuuriympäristöllä puolestaan tarkoitetaan sekä konkreettisesti rakennettua ympäristöä että maankäytön ja rakentamisen historiaa ja tapaa, jolla se on syntynyt. Rakennettu kulttuuriympäristö muodostuu siten yhdyskuntarakenteesta, rakennuksista sisä- ja ulkotiloineen, pihoista, puistoista sekä erilaisista rakenteista, kuten kaduista ja kanavista. Rakennetun kulttuuriympäristön synonyymina käytetään usein käsitettä rakennusperintö, mutta toisinaan sillä tarkoitetaan erityisesti vanhoja rakennuksia. (Kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteitä, 2014.)

Karhusen mukaan (2014, 37) kulttuuriympäristön käsitteellä tarkoitetaan yleensä viranomais-ten arvokkaaksi määrittelemää ympäristöä, vaikka käsite periaatteessa kattaakin kaiken ihmisen muokkaaman ympäristön. Pyrin omassa tutkimuksessani käyttämään kulttuuriympäristön ja rakennetun kulttuuriympäristön käsitteitä niiden neutraalimmassa merkityksessä. Tällöin ne käsittävät ihmisen luoman ympäristön ja rakennukset yleensä ilman viranomaislähtöisiä arvo- luokituksia. Pyrin myös erottautumaan institutionalisoidusta kulttuuriperinnöstä rakennuskulttuurista tutkiessani. Sen sijaan lähestyn haastattelujeni kautta yksityistä kulttuuriperintöä ja jossain määrin myös haastateltavien muistojen kautta rakennuksiin ja ympäristöihin liittyvää aineetonta kulttuuriperintöä.

Kylän, taajaman, kaupungin ja kulttuuriympäristön tutkimus

MAASEUDUN KYLIEN TUTKIMUS

Kylät ovat olleet Suomessa kansatieteen tutkimuskohteena 1920-luvulta lähtien. Tuolloin käynnistettiin professori U. T. Sireliuksen johdolla kylätutkimusretkiä. Niiden esikuvana olivat Ruotsissa Sigurd Erixonin vuosina 1912–1913 aloittamat ruotsalaiskyliin suuntautuneet kenttätyöretket. Suomalaisista kylistä ja paikallisyhteisöistä yleensä oli tätä ennen vain vähän systemaattisesti kerättyä tietoa, vaikka joitakin kyläkuvauksia olikin tehty 1800-luvulta lähtien. Ensimmäiset kyliä tutkineet retkikunnat olivat tavallaan monitieteisiä. Niissä oli mukana aineellisen ja henkisen kulttuurin tutkimukseen perehtyneitä opiskelijoita, museovirkailijoita, piirtäjiä ja valokuvaajia. Kylät nähtiin tutkimuskokonaisuuksina, ja niissä tutkittiin lähes kaikkia kulttuurin osa-alueita, kuten rakennuksia, elinkeinoja, käsitöitä, ruokataloutta ja tapakulttuuria. 1930-luvulla kylätutkimusretkiä jatkettiin Gunnar Suolahden johdolla ja ylioppilasosakuntien kotiseuturettekinä. 1930-luvulla myös ilmestyi keruuretkien aineistoista laadittu Kansatieteellisen Arkiston julkaisu *Vanhaa Hauhoa vuonna 1934 ja Kansatieteellisiä muistiinpanoja Ilomantsin itäkylistä vuonna 1939*. (Sallinen-Gimbl 1982, 103; Ranta 1999, 31.)

Seuraavan kerran kylät nousivat kansatieteellisen tutkimuksen suuremman mielenkiinnon kohteeksi 1950-luvun lopulla, jolloin käynnistettiin professori Niilo Valosen johdolla Seurasaarisäätiön kylätutkimukset. Niiden lähtökohtana oli perusteellinen rakennustutkimus kylissä. Aineellisen elämän puitteita kuvattiin tarkasti piirroksin ja valokuvin. Myöhemmässä tutkimusvaiheessa tietoihin liitettiin kuvaus kylän sosiaalisesta elämästä. Tutkimus toteutettiin vuosina 1959–1972 kaikkiaan 33 kylässä, jotka sijaitsivat eri puolella Suomea. Kylissä mitattiin ja piirrettiin niiden asemaavat, pihapiirit ja rakennukset, selvitettiin haastatteluilla kylän muistitiedon aikaiset muutokset ja valokuvattiin kylää ja sen kulttuurimaisemaa, rakennuksia, työntekoa ja muita toimia eri vuodenaikoina. Kylätutkimusohjelma täydensi maamme tuolloin varsin puutteellista rakennusmittausaineistoa. Samalla kehitettiin rakennustutkimusmenetelmiä. (Sallinen-Gimbl 1982, 104.)

Vanhimpien kylätutkimusten keskeiseksi tehtäväksi muodostui sekä Suomessa että Ruotsissa vanhan talonpoikaiskulttuurin tallennus ja pelastaminen. Tästä niitä on myös jälkikäteen kritisoitu. Tutkimuskohteeksi valittiin mielellään alkuperäisen ja perinteisen asunsa säilyttäneitä kyliä, ja niistä etsittiin vain mennyttä aikaa. Tutkimuksellinen käännekohta ajoittui 1960–1970-luvuille suurten yhteiskunnallisten muutosten ja murrosten aikaan. Kaupunkikansatieteellinen suuntaus voimistui ja talonpoikaiskylien sijaan tutkimuksen painopisteeksi alkoi tulla kaupunkien ja työväestön tutkimus. Vuonna 1974 kansatieteessä alettiin puhua taajamatutkimuksesta. Kyliä ja taajamia alettiin tuolloin tarkastella temaattisesti erilaisista näkökulmista. (Ranta 1999, 32.)

Esimerkkejä tämän tyyppisestä kylätutkimuksesta ovat Turun yliopiston 1970-luvulla aloitettu monitieteinen kylätutkimus ja Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen Valtimoon suuntautunut, varsin pitkäkestoiseksi muodostunut kylätutkimusprojekti. Turun monitieteinen kylätutkimusryhmä muodostettiin Veikko Anttilan aloitteesta. Tutkimusryhmään kuului kansatieteen, historian, kulttuurimaantieteen, sosiologian, folkloristiikan ja uskontotieteen tutkijoita. Tutkimuskyläksi valittiin neljä erityyppistä ja eri puolilla Suomea sijaitsevaa kylää. (Tommila 1980a, 9–10.) Tutkimusryhmän puheenjohtajan Päiviö Tommilan mukaan tutkimusprojektissa keskityttiin neljään teemaan: luontoon ja elämisen mahdollisuuksiin kylässä, asukkaisiin, elinkeinoihin sekä kyläyhteisöön. Tutkimusongelmina puolestaan olivat kylän historiallinen tausta, ekologiset taustatekijät, väestö- ja elinkeinorakenne, kylän ulkonäkö ja kylämiljöö eli fyysinen miljöö, kylässä elävä henkinen traditio sekä kyläyhteisön henkinen ja fyysinen miljöö. Ajallisesti kyliä tarkasteltiin noin vuodesta 1860 tutkimushetkeen asti. (Tommila 1980b, 120–121.)

Joensuun yliopiston (vuodesta 2010 osa Itä-Suomen yliopistoa) Karjalan tutkimuslaitoksen valtimolaisiin Sivakkavaaran ja Rasimäen kyliin suuntautunut kylätutkimusprojekti on pitkäkestoisin Suomessa tehty kylätutkimus. Kylätutkimus sai alkunsa 1970-luvun alussa. Tämän jälkeen tutkimusryhmä, vuosikymmenten varrella tosin hiljalleen tutkijoiltaan vaihtuneena, on tehnyt seurantatutkimuksia Sivakkaan ja Rasimäkeen aina kymmenen vuoden välein. Jokaisesta tutkimusvaiheesta on julkaistu oma raporttinsa. Kylätutkimusprojektin tutkijaryhmä on alusta asti ollut monitieteinen, mutta painotus on ollut sosiologian ja ennen kaikkea kielentutkimuksen, etnologian, folkloristiikan ja historian aloilla (Knuuttila & Rannikko 2008, 12). Sivakkavaaran ja Rasimäen tutkimuksen ensimmäinen vaihe 1970-luvulla osui aikaan, jolloin suuri maalta muutto oli edelleen käynnissä. Maatalous- ja aluepolitiikka olivat tuolloin keskeisimpiä poliittisia kiistakysymyksiä maassamme. Ensimmäinen Sivakka-Rasimäki-raportti leimautuikin osaksi ajan poliittista kamppailua. (Knuuttila & Rannikko 2008, 10–11.)

Ensimmäisen seurantatutkimuksen aikaan 1980-luvulla maaseutu ei ollut enää samalla lailla poliittisten ristiriitojen keskiössä. Kaksi ensimmäistä Sivakka-Rasimäki-tutkimusta olivat silti molemmat hengeltään maaseudun kurjistumista kuvaavia. Niitä on luonnehdittu jopa maalais-marxilaisiksi. Ensimmäinen tutkimusraportti *Sivakka ja Rasimäki. Raportti pohjoiskarjalaisesta kylästä* toi aiemmin rintamaille keskittyneen maaseutututkimuksen piiriin Itä-Suomen autioituvat syrjäkylät ja niiden asukkaiden kurjistuvat elinolot. (Knuuttila & Rannikko 2008, 10–11.) Kymmenen vuotta myöhemmin ilmestyneen *Yhteiskunta kylässä* -teoksen keskeisenä näkökulmana oli edelleen yhteiskunnan muutos, mutta kyliä ei enää tarkasteltu syrjäkylien malliesimerkkinä vaan tiettyjen yhteiskunnallisten ja kulttuuristen prosessien tapahtumispaikkoina. Tutkijaryhmä halusi tuolloin välttää kylien tarkastelua muusta maailmasta irrotettuina paikallisyhteisöinä. Pikemminkin korostettiin sitä, miten yhteiskunta näkyy kylän väestön kohtaloissa. (Knuuttila, Liikanen & Rannikko 1996, 7.)

Vuonna 1996 ilmestyneessä *Kyläläiset kansalaiset* -teoksessa yhteisön ja identiteetin käsitteet palautettiin tutkimuksen keskiöön. Niiden avulla tarkasteltiin muun muassa paikallisia ja yksilöllisiä eroja sekä moniäänisiä tulkintoja pelkkien yhteiskunnallisten rakenneselitysten sijasta. Viimeisimmässä vuonna 2008 julkaistussa *Kylän paikka* -teoksessa on erityisesti pyritty problematisoimaan sitä, miten tutkimuskyliä koskeva tietämys kehittyy pitkän tutkimusprosessin kuluessa. Teoksessa pyrittiin tällä kertaa syrjäseutujen yhteiskunnallisten rakenteiden tuhoutumisen sijasta käsittelemään syrjäkylien uudelleen organisoitumiseen liittyviä piirteitä, kuten kylien tilojen uusien käyttäjä- ja kävijäryhmien asemaa. Tulkinnoissa korostuu moninaisuus siitä, missä kaikkialla kylän paikka on. Fyysisen sijainnin lisäksi teoksessa pohditaan kylän sijaintia muistoissa, median diskursseissa, tutkimusaineistoissa ja erilaisten ryhmien toimintatiloina. (Knuutila & Rannikko 2008, 13–15.) Parhaillaan (tammikuussa 2015) tutkimusryhmä on käynnistämässä viidennen tutkimusvaiheen kenttätöitä Sivakassa ja Rasimäessä (Rönkkö 2015).

Etnologinen kylätutkimus on perinteisesti suuntautunut maaseudun sivukylille. Sirkka-Liisa Rannan mukaan (1999, 35) kirkonkylä ei Suomessa ole tutkittu paljoa. Väitöskirjassaan *Kirkonkylä Päijänteen kainalossa. Kuhmoisten keskustaajaman muutos 1900-luvulla* (1999) Ranta tutkii rakennetun ympäristön näkökulmasta sitä, mitä maatalousvaltaiselle Kuhmoisten kirkonkylälle tapahtui yhteiskunnan rakennemuutoksen seurauksena. Ranta pyrkii löytämään vastauksia siihen mitä kirkonkylän miljöössä on tapahtunut, miksi näin on tapahtunut ja lopulta siihen, miten ihmiset ovat muutoksen kokeneet. Sirkka-Liisa Rannan väitöskirja on toiminut alun perin oman tutkielmani esikuvana ja innoittajana, mikä on nähtävissä tutkielmani kysymyksenasettelussa ja rakenteessa.

Toinen rakennettua kulttuuriympäristöä käsittelevä, omalla laillaan työhöni vaikuttanut tutkimus on Eeva Karhusen kulttuuriperinnön tutkimuksen väitöskirja *Porin Kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö, joka ilmestyi oman tutkielmani ollessa jo tekeillä vuonna 2014*. Karhusen tutkimus käsittelee viranomaisten ja asukkaiden välistä vuorovaikutusta kaavaprosessin aikana Porin Kuudennessa kaupunginosassa. Karhusen väitöskirjan eräs keskeinen tema on kuvata kulttuuriympäristön hallinnoinnin ja suojeluprosessin viranomaisvetoisuutta, ja pohdita kuinka alueiden asukkaat saataisiin osallistettua kaavoitusprosesseihin nykyistä paremmin. Hermeneuttis-fenomenologista otetta soveltava tutkimus perustuu muistitietoaineistoon, jonka avulla avautuu näkökulmia paikallisen kulttuuriperinnön syntymiseen, periytymiseen ja muutokseen. Karhusen tausta Satakunnan museon rakennussuojelutehtävissä tutkijanroolinsa lisäksi muistuttaa omaani. Karhusen havainnot muistitiedon ja etnologisen tutkimusotteen mahdollisuuksista rakennetun kulttuuriympäristön arvottamistyössä ovat myös varsin samankaltaisia itselleni rakennusinventointeja tehdessä syntyneiden ajatusten kanssa. Tutkielmani teon loppuvaiheessa Karhusen tutkimus oli siten työni innoittaja ja ajatusten herättäjä.

ETNOLOGINEN KAUPUNKITUTKIMUS JYVÄSKYLÄN YLIOPISTOSSA

Karhusen väitöskirja lähestyy kylätutkimustradition sijaan kaupunkitutkimuksen kenttää. 1960-luvulta alkaen kansatieteellisen mielenkiinnon kohteeksi alkoi maaseudun pienyhteisöjen ja talonpoikaisen elämäntavan tutkimisen lisäksi tulla kaupunkikulttuuri. Taustalla oli maaseudun voimistunut muuttoliike ja yleismaailmallisen tieteellisen kaupunkitutkimuksen laajeneminen. Esikuvia saatiin myös eurooppalaisesta etnologiasta. Suomalaisessa kaupunkikansatieteessä alkuvaiheen tutkimusorientaatioksi muodostui maalta kaupunkiin muuttaneet ja heidän mukanaan siirtyneen maaseudun elämäntavan jatkuvuus ja muuttuminen kaupunkiympäristössä. Kyläyhteisötutkimuksen jatkumona kaupungeissa tutkittiin erityisesti työläisyhteisöjä, joita pidettiin sekä paikallisesti että sosiaalisesti selkeästi rajattavissa olevina kokonaisuuksina. Kaupunkien uusi työväenluokka muodostui etupäässä maaltamuuttajista. Työläisten katsottiinkin parhaiten ilmentävän niin sanottua kansankulttuuria kaupungissa. (Lappi 2007, 47–49; Sääskilahti 1997, 78, 80–81.) Jyväskylän yliopistossa etnologisen kaupunkitutkimuksen eräänlaisena avauksena voidaan pitää etnologian laitoksen kenttätöseminaarin tuloksena syntynyttä tutkimusraporttia Tourukatu ja Yrjönkatu. Etnologinen kaupunkitutkimus 1920-luvun Jyväskylästä (1973). Tutkimuksen kohteeksi oli valittu kaksi Jyväskylän Tourujoen rannalla sijainnutta korttelia, joissa vanhaa puukaupunkia oli vielä tutkimusajankohtana säilynyt.

Vuonna 1982 julkaistussa pienyhteisötutkimuksessa *Jyväskylän Tourula* Veikko Anttila tarkastelee Tourulan kaupunginosan väestöllistä rakennetta, asukkaiden sosiaalisia suhteita sekä fyysistä ympäristöä yhteisön perustamisesta 1800-luvun lopulta 1970-luvulle asti. Anttila luonnehti tutkimustaan peruslähtökohdiltaan sosiaaliantropologiseksi, vaikka tutkimus hänen mukaansa sijoitettiin suomalaisessa tiedejärjestelmässä etnologian piiriin. (Anttila 1982, 9–10.)

Vuonna 1999 Pekka Junkala ja Nina Sääskilahti tekivät Jyväskylän kaupungin tilaamana yhtä Jyväskylän keskustan katua ja sen risteystä käsittelevän tutkimuksen *Kadun risteyksessä*. Junkala ja Sääskilahti kutsuvat tutkimustaan luonteeltaan problematisoivaksi puheenvuoroksi ja erilaisiin vaihtoehtoihin orientoivaksi kaupunkitilan analyysiksi. Taustalla oli Jyväskylän kaupungin suunnittelema Kauppakadun alle sijoittuva maanalaisen tilan rakennushanke.

Vuonna 1997 Tiina-Riitta Lappi tutki pro gradu -työssään Jyväskylän Kuokkalan asuinalueen asukkaiden kokemuksia ja käsityksiä asuinympäristöstään. Lappi selvitti myös asukasnäkökulman suhdetta suunnittelijoiden näkemyksiin ja visioihin tulevan alueen luonteesta ja käytöstä mielikuvan ja ympäristösuhteen käsitteiden avulla. (Lappi 2007, 11.) Myöhemmin, vuonna 2007, Lappi tarkasteli väitöskirjatutkimuksessaan *Neuvottelu tilan tulkinnoista. Etnologinen tutkimus sosiaalisen ja materiaalisen ympäristön vuorovaikutuksesta jyvaskyläläisissä kaupunkipuhunnoissa* kaupunkikohdetta sosiaalisen ja materiaalisen ympäristön vuorovaikutussuhteena, jota hän kutsuu kaupungin tilallisuudeksi. Tutkimus käsittelee kaupunkilaisten arkielämän suhteutumista niihin kaupunkien paikkoihin ja tiloihin, joita kaupunkisuunnittelun ja -politiikan avulla määritellään,

tuotetaan ja muutetaan. Lappi lähestyy kaupunkia yhtä aikaa sekä rakennettuna ja materiaalisena että sosiaalisena ja elettyinä tilana. (Lappi 2007, 11.)

Tiina-Riitta Lappi pohti vuonna 2005 Kuokkala-tutkimuksensa yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja etnologian yhteiskunnallista roolia yleensä. Lapin mukaan yhteiskunnallinen tai jopa yhteiskuntakriittinen ote etnologiassa voi nostaa esiin näkökulmia, jotka julkisessa keskustelussa tai muiden tieteenalojen piirissä jäävät usein huomiotta. (Lappi 2005, 291.) Pilvi Hämeenahon (2014, 26) mukaan etnologia on jo 1960- ja 1970-luvulta lähtien alkanut suuntautua yhteiskunnallisen ja kulttuurisen suhteeseen arkielämän kulussa. Uuden polven tutkimuksien kohteeksi ovat Hämeenahon mukaan tulleet kansankulttuurin edustajien sijaan kansalaiset paikallisissa yhteisöissään. Etnologiaan on näin vakiintumassa yhteiskuntaetnologinen suuntaus, jonka kiinnostuksen kohteena ovat Hämeenahon mukaan esimerkiksi alueelliset toimintatavat ja -mallit tai paikallisuuteen perustuvat erot suhtautumisessa yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja sen toimintaan. Yhteiskuntaetnologian tutkimuskohteet löytyvät siten luontevasti kylistä ja kaupunginosista. Hämeenaho näkee yhteiskunnallisessa etnologiassa soveltavan tieteen mahdollisuuden: etnologialla voidaan tuottaa etnografisille menetelmille perustuvaa tietoa, jota voidaan hyödyntää esimerkiksi julkisen sektorin tai yritysten kehittämistyössä.

Kinnulan kunta

SIJAINTI JA LUONTO

Kinnula on Keski-Suomen maakunnan luoteiskulmassa, Keski-Pohjanmaan rajalla sijaitseva noin 1700 asukkaan kunta. Pinta-alaltaan kunta on 460 km² suuruinen. (Tilastokeskus, 2014.) Kivijärven pohjoispään ja siihen laskevien vesien ympärille syntyneen pitäjän rajanaapureita ovat Kivijärvi, Viitasaari, Pihtipudas, Perho, Lestijärvi ja Reisjärvi. Kunta on maisemaltaan kumpuilevaa ja runsaiden havumetsien peittämää. Pitäjän luoteisrajoilla kohoo Suomenselän vedenjakaja. Se ei kuitenkaan näyntyä yhtenäisenä harjanteena. Varsinaisia tasanteita ei Kinnulassa ole. Vain kunnan länsiosassa on laakeampia, aavojen suonpintojen korostamia maisemia. (Rosenberg, Grotenfeld & Hilden 1925, 459.)

Ympäristöministeriön maisema-aluetyöryhmä on vuonna 1993 ilmestyneessä mietinnössään esittänyt maisemamaakuntajaon, jota täydennettiin vuonna 2005 Keski-Suomen ympäristökeskuksen maakunnallisessa maisemaselvityksessä. Kinnula kuuluu tässä maisemamaakuntajaossa länsiosaltaan Suomenselän alueeseen ja itäosaltaan Itäisen Järvi-Suomen alueeseen eli Keski-Suomen järvi-seutuun. Keski-Suomen ympäristökeskuksen vuonna 2005 tekemässä Keski-Suomen maakunnallisessa maisemaselvityksessä maisemamaakunnat jaettiin pienempiin osa-alueisiin. Kinnulan länsiosa kuuluu tässä osa-aluejaossa Suomenselän alueeseen, joka jakautuu vielä Suomenselän viljelymailhin ja harvaan asuttuun kumpuilevaan suoylänköön. Kunnan itäosa puolestaan kuuluu itäisen Järvi-Suomen Keiteleen ja Koliman vesistö- ja metsäalueeseen. (Horppila-Jämsä 2006, 69–71.)

Suomenselkä on vedenjakajaseutu, joka jakaa vedet Pohjanmaan jokiin ja Kymijoen vesistöön. Suomenselän maisemalle ominaista on maaston loiva kumpuilevuus, karut ja niukkalajiset mäntykankaat, suot ja kaakko-luodesuuntaiset harjujaksot. Kinnulan länsiosassa Ylä- ja Ala-Jäppäjärvien ympäristö kuuluu maisemamaakuntien osa-aluejaossa Suomenselän viljelymailhin, jossa luode-kaakko -suuntaisiin laaksoihin, pienten vesistöjen rannoille, on syntynyt asutusta. Alueelle luonteenomaisia ovat suoraivaukset. Asutus on ollut pientilavaltaista. Kylät ovat usein tienvarsikyliä. Rakennusperinnössä näkyy pohjalaisvaikutukset. Edetessä Jäppäjärvistä kauemmas lounaaseen ja koilliseen maisema muuttuu karummaksi ja soisemmaksi. Seudut kuuluvat maisemamaakuntajaossa Suomenselän harvaan asuttuun kumpuilevaan suoylänköön. Aluetta luonnehtivat laajat suot. Maasto on loivasti kumpuilevaa tai paikoin tasaista kumpumoreenia. Seudun asutus on harvaa ja talojen viljelykset pieniä. (Horppila-Jämsä 2006, 70, 76–79.)

Kinnulan itäosa Kivijärven rantojen ympärillä kuuluu Keiteleen ja Koliman vesistö- ja metsäalueeseen, jonka maisemassa nimensä mukaisesti vuorottelevat metsät ja suuret järvet, vesireitit ja kosket. Erityisesti Kinnulan seudulla on laajoja suoalueita. Alueelle on ominaista karjatalous, pienet hajalleen sijoittuneet tilat sekä sotien jälkeisen asutustoiminnan muovaamat ympäristöt. (Horppila-Jämsä 2006, 70.)

KARTTA 1. Paikkatietoikkunan Karttaikkuna -verkkopalvelu, 2015. Maanmittauslaitos

ASUTTAMISEN ALKUVAIHEET

Kinnula, kuten suuri osa nykyisestä Keski-Suomen maakunnasta, oli vielä keskiajalla asumatonta erämaata. Maakirjoihin ensimmäinen Kinnulassa sijainnut talo ilmestyy vuonna 1564 (Markkanen 1986, 49). Kinnula ei kuitenkaan ole ollut kokonaan ihmisen koskematonta aluetta. Kivijärven länsipuolella kulkeva harjukso Kinnulan Muholan kylästä nykyisen kirkonkylän kautta Lestijärvelle oli jo kivikaudella käytetty kulkureitti, jota pitkin kuljettiin Suomenselän yli Pohjanlahdelle. Kinnulan kivikautiset muinaislöydöt keskittyvätkin harjukson liepeille. (Jussila 1990, 2.)

Ennen asutuksen vakiintumista Kinnula kuten muukin pohjoinen Keski-Suomi oli hämäläisten eränautinta-alueita. Hämäläiset tekivät metsästyks- ja kalastusretkiä eräalueilleen kristinuskon ensimmäisistä vuosisadoista lähtien aina 1500-luvulle, jolloin eräretkien taloudellinen merkitys väheni. Nykyisen Kinnulan kunnan alueella eräsijoja on ollut luultavasti Hauholaisilla ja Pälkäneläisillä talonpojilla. (Markkanen 1986, 38, 42.) Täysin yksin hämäläiset eivät aluetta hyödyntäneet, sillä Kinnulan kalavesillä liikkui myös kiertelevää elämäntapaa viettävää pyyntielinkeinoja harjoittavaa lappalaisiksi kutsuttua väkeä (Vilkuna 1986, 32). 1500-luvun puolenvälin tienoilla alkaneen eräalueiden asuttamisen taustalla oli kuningas Kustaa Vaasan pyrkimys asuttaa syrjäiset erämaat. Vahvistaakseen rajaseutua kuningas antoikin vuonna 1542 käskykirjeen, jolla kaikki asumattomat erämaat siirtyivät kruunun omistukseen. Hämäläiset saivat tuolloin etuoikeuden asuttaa erämaansa, mutta vain harva hämäläinen tätä oikeutta käytti. Kinnulankin asutus on pääasiassa savolaisperäistä. (Markkanen 1983, 121 ja 1986, 44.)

Kinnulan ensimmäinen talo Niemi perustettiin Poikkeusjärven ja Jäppjärven väliselle kannakselle vuoden 1564 tienoilla. Talon perustaja Olli (Oleff) Kinnunen oli kotoisin Rantasalmelta. Kinnusen talosta kasvoi koko seutukunnan mahtitalo. Talo on myöhemmin saanut nimekseen Kasala. Seuraavan vuosikymmenen aikana Olli Kinnunen sai naapurikseen Paavo Muhosen, joka perusti talonsa 12 kilometriä Kinnusen taloa etelämmäksi nykyiseen Muholan kylään. Myös Saaren kylä sai ensimmäisen asukkaansa samoihin aikoihin. (Markkanen 1986, 44, 49–50.)

Jäppjärven itäranta eli nykyisen kirkonkylän alue sai ensimmäiset asukkaansa 1600-luvulla. Kirkonkylän vanhimmat talot ovat vuonna 1676 Niemestä itsenäistynyt Piispa, niin ikään 1600-luvulla perustettu Marttila (joka on tunnettu myös nimellä Pesola), viimeistään 1600-luvulla perustettu Nikkilä sekä 1700-luvulla Nikkilästä erotettu Pellonpää. Talot ovat sijainneet ryhmäkylämäisesti toistensa lähellä. (Markkanen 1986, 49–51; Leskelä 1967, 9.)

KARTTA 2. Toimituskartta Kinnulan kylästä isojaon ajalta (1783–1811). Nykyisen kirkonkylän alueelle Jäppjärven itärannalle (kartan oikea reuna) ei ole tähän karttaan merkitty talojen paikkaa tai niiden peltoja, vaan sen sijaan talojen maat isojaon mukaisesti. Kartassa

kullekin kantatalolle on annettu oma kirjain. Nykyisen kirkonkylän alueella sijaitsivat seuraavat talot: C = Piispa, D = Marttila, E = Pösölä, F = Häkkilä, G = Nikkilä, H = Pellonpää, I = Kujanpää. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Kinnulassa uudet talot perustettiin useimmiten lohkomalla tai halkomalla vanhoja kantatiloja. 1700-luvun puoleen väliin asti taloluvun kasvu oli hidasta, sillä lainsäädäntö ei suosinut talojen halkomista eikä uusien talojen perustamista. Väkiluvun kasvaessa tiloilla asuikin useita perheitä jo 1700-luvun puolivälin aikoihin. Vuonna 1747 annettiin asetus, jonka mukaan tiloja sai halkoa, kunhan näin syntyvät uudet tilat olivat kaikki viljelykelpoisia. Vuonna 1770 annettiin lisäksi asetus, joka mahdollisti uudistilojen perustamisen kaikkialle jakamattomille yhteismaille. (Markkanen 1983, 380.) Taloluku lähti näin nousuun ja 1810-luvulla loppuunsaatettuun isojakoon mennessä Kinnulan maakirjakylässä oli jo 15 taloa, joilla oli yhteensä seitsemän torppaa (Markkanen 1983; 393, 401–402).

1500-luvulla Kinnula kuului Rautalammin pitäjään. Viitasaaren itsenäistyttyä omaksi kirkkoherrakunnakseen 1630–1640-lukujen vaihteessa Kinnulasta tuli uuden Viitasaaren pitäjän osa. Samoihin aikoihin perustettiin Kivijärven rukoushuonekunta, josta tuli 1700-luvun puolivälissä kappeliseurakunta. Kivijärvi itsenäistyi Kinnula osanaan omaksi seurakunnakseen vuonna 1858. (Markkanen 1983; 213, 556.) Omaksi kunnakseen Kinnula irtaantui vuonna 1914 (Talvisto 1999, 156).

Kinnulan kirkonkylä 1900-luvun alussa

KIRKONKYLÄN MILJÖÖ

Nykyisen Kinnulan keskustan alueen kehitys maanviljelyskylästä kirkonkyläksi ja myöhemmin kuntakeskukseksi sai alkunsa, kun Kinnulasta tuli vuonna 1864 Kivijärven seurakunnan rukoushuonekunta. Rukoushuoneen paikaksi valittiin Kinnulan kylä, josta Heikki Antinpoika Kinnunen lahjoitti tontin kirkon rakentamista varten. Kinnulan kirkko valmistui vuonna 1867. (Talvisto 1999, 239.) Kirkon rakentaminen oli alkusysäys Kinnulan kylän hiljalleen tapahtuneelle vilkastumiselle. Aiemman ryhmäkylän sijaan kylä alkoi rakentua nauhamaisesti tienvarsikyläksi. Tähän vaikutti Kinnulan kylän läpi kulkevan Kivijärveltä Lohtajalle vievän vanhan ratsupolun kunnostaminen maantieksi vuonna 1858 (Lampinen 1986, 251). Uudet talot ja muut rakennukset nousivat pääasiassa tien varteen.

Kinnulan kirkonkylän ympäristöstä 1900-luvun alussa on vain vähän arkistoaineistoa. Kylämiljöön kuvailu perustuukin työssäni kylässä asuneiden ihmisten muistoihin sekä säilyneisiin vanhoihin valokuviin. Olen tehnyt siis hyvin samankaltaista työtä kuin Eeva Karhunen Porissa. Haastateltavieni vanhimmat muistot yltävät 1920-luvun lopulle, joten varsinaisen kylämiljöön kuvauksen aloitan tältä ajalta. Vanhimmat valokuvat lienevät suunnilleen samoilta ajoilta. Kinnulan historiaa käsittelevän kirjallisuuden, esimerkiksi *Kinnulan historia* ja *Kivijärven kirja* -teosten avulla vuosisadan ensimmäisiä vuosikymmeniäkin voidaan jossain määrin valottaa. Tässä luvussa oleva kuvaus kirkonkylästä perustuu suurimmaksi osaksi Helenan (n. 70-vuotias), Annan (n. 80-vuotias) ja Elsan (n. 80-vuotias) haastatteluihin sekä vanhoihin valokuviin. Anna oli hahmotellut lisäksi vapaalla kädellä kirkonkylän karttaa (liite2), johon hän oli merkinnyt muistamansa talot sotia edeltävältä ajalta. Kinnulasta ei ole 1900-luvun alussa tehtyjä pitäjänkarttoja, joten talojen ja muiden rakennusten sijainti tekstissäni on muistinvaraista, eikä näin ollen välttämättä tarkkaa.

Vuosisadan alussa Kinnulan kirkonkylä ei toiminnoiltaan kirkkoa lukuun ottamatta juurikaan eronnut muista seudun maanviljelyskylästä. Perinteinen hirsirakennustapa säilyi pitkälle

1940-luvun lopulle, ja yleisilme oli maalaiskylämäinen. Tämä ei ole ihme, sillä esimerkiksi vuonna 1920 92,6 % Kinnulan pitäjän asukkaista sai elantonsa maa- ja metsätaloudesta (Talvisto 1999, 48.). Haastatteluissa kylä muistettiinkin maalaismaisena ja pienipiirteisenä:

Se oli ennen sotia, siinähan ei ollu, on niinku tullu uusia rakennuksia paljon, mutta se ol vähä semmosta niinku nyt maaseutumiljööhön kuuluu, että semmosta paljo semmosta pien-, pienrakennusta niinku metsätyömiesasuntoja ja semmosia ol. Kyllä siinä ol sitte kirkonkylällähan ol niitä isoja taloja, mutta niinku se ympäristö ol paljo semmosta pien-, pientä raken-, semmosia pieniä mökkejä. (Tapio, n. 70-vuotias.)

KARTTA 3. Peruskartta vuodelta 1964. Kartan tilanne vastaa vielä pitkälti 1950-luvun tilannetta. Kartassa ei vielä näy Viitasaarelle ja Kivijärvelle vieviä ohitusteitä. Silkkiperäntie on kartassa vielä kärrypolku, joka kulkee Nikkilän tilan pihan läpi. Kun Silkkiperäntie kunnostettiin maantieksi vuonna 1965, sen linjaus muutettiin

kulkemaan Nikkilän pihapiirin länsipuolelta (Talvisto 1999, 148; kartta4). Asutus keskittyy vielä suurimmaksi osaksi kylänraitin varteen. Kylänraitin itäpuoleisella mäntykankaalla risteilee polkuja, joita käytettiin mm. karjan ajoon laidunmaille (Ilmari, n. 60-vuotias). Vanhat painetut kartat -verkkopalvelu, Maanmittauslaitos.

KUVA 1. Viistoilmakuva Kinnulan kirkonkylästä vuodelta 1939 kaakosta Jäppäjärveltä kuvattuna. Maisema on avoin ja maaseutumainen. Ala-Jäpän rantamaille sijoittuvat viljelykset ulottuvat talojen pihoihin asti. Kylänraitin itäpuoli on metsäistä mäntykangasta. Kylä

muodostuu maatiloista ja pienistä mäkituvista. Pihapiireissä on paljon talousrakennuksia. Kirkko erottuu muuta rakennuskantaa selvästi korkeampana maisemasta. Kuvaaja: Veljekset Karhumäki Oy, 1939.

Vuonna 1939 otetussa viistoilmakuvassa Kinnulan kirkonkylä on maalaismainen (Kuva1). Kapean kylänraitin ja Silkkiperälle vievän kärrypolun varressa on maatilojen pihapiirejä useine ulkorakennuksineen. Avoimet pellot reunustavat taloja ulottuen aivan rakennuksiin kiinni. 1960-luvulla otetusta ilmavalokuvasta on havaittavissa vielä vuosisadan alun kylän piirteet, vaikka uusia rakennuksia on jo noussut useita. Hirsiset talot sijaitsivat nauhamaisesti kirkonkylän harjua kulkevan savioratien molemmin puolin. Järven ja maantien järvenpuolisen asutuksen välissä aukesivat rantapellot, maantien toisella puolella puolestaan oli mäntykangasta. Kylän maisemaa hallitsi kirkko torneineen, ainoa korkea rakennus. (Kuva2.) Rakennuskanta oli vaatimatonta. Eräässäkin haastattelussa miljöötä verrattiin rajan taakse jääneen Karjalan harmaisiin kyliin:

No minä en nyt, minä nyt eilen illalla katoin sitä, sitä, sinne suomalaisten jätettyä Karjalata ni, ne ol vähän semmosia ja, että jos nyt käyvään, männään tuonne niinku, myö on nyt monena kesänä oltu Lapissa siellä, että on käyty siellä luovutetulla puolella, myöhän käytiin Venäjän puolellaki ni. Ku pannaan kuuskymmentä vuotta takasin päin, ni se on niinku tuota, niinkun Karjalata, ne ol hyvin puutteellisia ne olot ja... (Elsa, n. 80-vuotias.)

KUVA 2. Viistoilmakuva Kinnulan kirkonkylästä vuonna 1964 luoteesta kaakkoon päin kuvattuna. Kuvan vasemmassa alareunassa tien vasemmalla puolella on Isotupa eli Salmela. Sen jälkeen vaalea isohko rakennus on Kinnulan osuuskaupan myymälä 1950-luvun asussaan. Tien oikealla puolella oleva pulpettikattoinen rakennus on Lestijokilaakson osuusliike. Siitä seuraava kaksiosainen L-kirjaimen muotoinen rakennus on Kinnulan terveystalo, jonka jälkeinen suurikokoinen rakennus on Kinnulan kunnanvirasto. Terveystaloa vastapäätä tien vasemmalla puolella on matkustajakoti Warvikko ulkorakennuksineen. Sen jälkeen tien vasemmalla puolella on kansakoulun pihapiiri ylä- ja alakansakoulu-rakennuksineen. Kunnantalon takana tien oikealla

puolella pilkottavat Viertola ja sen jälkeinen taitekattoinen Hiekka. Hieman etäämmällä kylänraitista Silkkiperäntien varressa sijaitseva tilakeskus on Marttila. Jääjoelle päin (kuvassa vasemmalla) maisemasta erottuu Kinnulan kirkko. Kylän raitin varressa oikealla puolella Silkkiperäntien risteuksen jälkeen on Karttusen kauppaliike, ja sen jälkeen Nikkilän tilan pihapiiri. Jonkin verran Nikkilästä eteenpäin oikealla puolella näkyvä suurikokoinen rakennus on Kinnulan keski- ja kansalaiskoulu. (Anita, n. 70-vuotias; Helena, n. 70-vuotias.) Kylänraitti on kapea savioratie. Maisema on vielä avoin peltojen ulottuessa lähes kiinni taloihin. Kuvaaja: Veljekset Karhumäki Oy, 1964.

Kinnulan kirkonkylän maisema oli 1920- ja 1930-luvuilla avointa, sillä viljelystilojen pellot tulivat lähes kiinni rakennuksiin. Puita ja pensaita oli vain vähän talojen pihossa. Anna (n. 80-vuotias) ja Elsa (n. 80-vuotias.) muistelivat, että peltojen keskelle saatettiin jättää maisemapuiksi esimerkiksi pihlajia. Kylänraitti oli vielä kapeahko. Suurimmat talot sijaitsivat raitin varressa. Tilattoman väestön mäkituvat puolestaan olivat enimmäkseen kylän laitamilla.

No sen mä muistan, että oli semmosia, tässä ihan kirkonkylän lie-, kirkonkylän keskossa semmosia isoja vanhoja taloja ja sitte toisaalta semmosia pieniä mökkiä. Esimerkiks tuonne huoltoasemalle, sinne Jääjoen tietä, ni se tien varrella, se tää kirkonkylältä oikealle, ni siin oli semmosia vierivieressä semmosia pieniä mökkiä, jota ei oo, onhan siinä nyt muutama, muutama semmonen talo rakennettu, mutta siinä oli vierivieressä semmosia mökkejä. Samalla lailla siinä, tota

ku on tää Warvikko, ni siinä Warvikon takana mis on terveystalo ja se, ni siinä oli semmosia pieniä mökkiä. (Anita, n. 70-vuotias.)

1920-luvun lopussa Muholan suunnasta kulkijaa vastaanottivat ensimmäisenä niin kutsutun Mökkiperän pienet asuinmökkit sekä Kulmalan, Leppälän, Heikkilän, Mäntylän ja Honkalan talot. Vuonna 1934 kirkonkylän kaakkoislaidalle kylänraitin varteen rakennettiin Suojeluskuntatalo, joka siitä eteenpäin oli pitkään ensimmäinen kirkonkylän rakennus Muholasta päin saavuttaessa. (Helena, n. 70-vuotias, H1.) Mäntylästä ja Honkalasta seuraavan tien vasemmalla puolella oli Nurmelan talo, joka tunnettiin myös Nurmelan kouluna, siellä kun pidettiin kansakoulun alaluokkien opetus (Helena, n. 70-vuotias, H1; Muhonen 1996, 67). Nurmelaa miltei vastapäätä oli Uusimäki, pieni taitekattoinen tupa Kylmäkankaan hautausmaalle vievän tien vieressä (Helena, n. 70-vuotias, H1).

Seuraavana vastaan tulivat tien vasemmalla puolella Mäkelä, Pikku-Mäkelä sekä hiukan kauempana tiestä komea Pytinki, joka oli tuolloin Kinnulan ainoita kaksikerroksisia rakennuksia. Tien oikealla puolella oli Kankaanpään ja Majalan talot. Tämän jälkeen edessä oli muutamia kirkonkylän suurimmista ja vauraimmista taloista: Häkkilä, Kinnula eli Eikkala ja Nikkilä. Tien toisella puolella oli 1930-luvulta lähtien Laakso, jossa toimi kivijärveläisen Eino Sanilan pitämä Tmi Warvikon sekatarvakauppa (KSM-KIOSKI_207111). Sen vieressä oli leipuri Wiljasen talo eli Viljala. Toinen kauppa, nimeltään Karttunen, sijaitsi haastateltavieni muistin mukaan tien toisella puolella, Silkkiperäntien ja keskusraitin kulmauksessa. Paikalla sijaitsi haastatteluhetkellä uudisrakennus, jossa toimi tuolloin kukkakauppa:

NINA MOILANEN: *Missäs kohdin, vai onko se peräti se mikä siin on vieläki se...*

ANNA (n. 80-vuotias): *Joo.*

ELSA (n. 80-vuotias): *Mis on nyt se...*

NINA MOILANEN: *...kirpputori missä on nyt, onko se se?*

ELSA: *Ei, ku se on tuota Marttilasta, Marttilasta seuraava, se on missä on Marimba, mis on nyt kukkakauppa, se on ennen Nikkilätä.*

Kylän keskusraitilta kääntyi jo ennen sotia tie Myllykylän ja Jääjoen suuntaan sekä kärrypolku Silkkiperälle. Jääjoelle tehtiin paikallistie vuonna 1929 (Talvisto 1999, 145; kartta3). Haastateltavieni (Helena, n. 70-vuotias, H2; Anna, n. 80-vuotias & Elsa, n. 80-vuotias.) muistitiedossa Silkkiperälle johti jo ainakin 1930-luvulla kärrypolku. Varsinaiseksi maantiekseksi se kunnostettiin vasta vuonna 1965 (Talvisto 1999, 148). Mäntykankaalla risteili lisäksi polkuja, joita pitkin karjaa ajettiin laitumille:

Täällä sitte kulki, että lehmä, kato ko ne sitten ku niillä oli peltoja tuolla monella, ni tästä meni semmosia polkuja, mitä ne lehmiä ajo tuonne pellolleen nämä. Tuossa tien varressa ne talot, millä oli, ja sitte niillä oli peltoja täällä eri paikoissa tuolla joen varressa etupäässä tai sitte tuolla

KUVA 3. Valokuva on otettu 1950-luvulla Kinnulan kirkon tornista luoteeseen. Etualalla näkyy vanha pitäjänmakaasiini, joka on myöhemmin siirretty kotiseutumuseon pihapiiriin (KSM-KIOSKI_206683). Sen takana vasemmalla on vanhan kansakoulun rakennukset. Pääty kuvaajaa päin oleva rakennus on vanha kansakoulu. Alakoulun katto pilkistää puiden lomasta. Kuvan vasemmassa

reunassa näkyvä taitekattoinen talo on Kunnasmaa. Kuvan keskellä taustalla näkyvä kaksikerroksinen rakennus taitekattoisine kuisteineen on matkustajakoti Warvikko. Vasemmalla aukeaa Ylä-Jäppäjäjärvi ja oikealla Savijärvi. Ylä-Jäppän takana siintää Niemenkylä. Kuvaaja: Jouko Maukonen. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

järven rannoissa. Ni tuota tästä kulki semmoset lehmäpolut sitte, niitä meni pitkin, tästä meijänki tontin ohite tosta tuonne, tonne ja tuota. Ne kuluki niitä pitkin, että nehän oli sillon, sillonki vielä, et ei tästä oikeestaan autolla niitä päässy niitä, et ne ol tämmösiä, ehkä sitte no kuuskyt-, viiskytluvun lopulla kuuskytklunun alussa rupes raktoria tulemaan ja sitä, ni sittehän ne tietenki rupes jo pääsemään tuota, mut et pikkuhiljoa levis sitte, ku tää oli hiekkakangasta niin ni sinnehän oli heleppo kyllä tehä niitä erilaisia teitä, mutta ne pikkuhiljaa sitte rupes leventymää.
(Ilmari, n. 60-vuotias.)

Silkkiperäntien läheisyydessä hieman etäämmällä keskusraitista oli Marttilan vanha kantatalo. Kinnulan vuonna 1867 rakennettu kirkko hallitsi maisemaa Jääjoentien ja kylänraitin risteuksen läheisyydessä (Talvisto 1999, 239). Sitä ympäröi kirkkotarha, joka on vanhempi Kinnulan kahdesta hautausmaasta (KSM-KIOSKI_206682). Kylänraitin oikealla puolella Jääjoen maantien ja kirkonkylän keskusraitin kulmauksessa oli 1930-luvulta lähtien liikennöitsijä Lintisen linja-autotallit, joiden yläkerrassa oli Lintisen perheen asunto. Lintisen talo oli Kinnulan ensimmäisiä tiilitaloja (KSM-KIOSKI_207110).

Kylänraitin vasemmalla puolella oli haastateltavani (Helena n. 70-vuotias, H1) mukaan Hiekan talo, jossa toimi sittemmin Kinnulan säästöpankki. Hiekan jälkeen tien vasemmalla puolella oli Viertola ja Piispala, jossa toimi kunnantoimisto uuden virastotalon valmistumiseen asti (Helena, n. 70-vuotias, H1, H2; Talvisto 1999, 166). Tien toisella puolella oli Kunnasmaan taitekattoinen talo, jossa asuivat poliisi Erkki Kinnunen ja tämän vaimo, kättilö Aino Kinnunen (KSM-KIOSKI_206700). Tien oikealla puolella sijaitsivat myös vanha, vuonna 1885 rakennettu kansakoulu, ja 1930-luvulta lähtien myös uudempi alakansakoulu (Muhonen 1996, 67; kuva3).

Tämän jälkeen edessä oli eräänlainen pieni kirkonkylän liikekeskus: tien oikealla puolella Warvikon talo, jossa toimi monenlaista yritystä, 1920-luvulla kahvila, vuonna 1936 Lestijokilaakson osuusliike ja 1930–1940-lukujen taitteesta eteenpäin matkustajakoti. (KSM-KIOSKI_206711) Warvikosta hiukan eteenpäin oli Kinnulan osuuskauppa. Miltei osuuskauppaa vastapäätä tien vasemmalla puolella oli 1930-luvun lopusta eteenpäin Lestijokilaakson osuusliikkeen myymälä (Talvisto 1999, 120).

Warvikon ja Osuuskaupan väliin jäi Eemil Tiaisen talo, sekä pienempi, myöskin Tiaisena tunnettu mökki. Osuuskaupan takana kylänraitilta katsottuna oli Kinnulan työväenyhdistyksen suuri kokoinen seuratalo. Warvikon, Osuuskaupan ja työväentalon ympäristössä oli haastateltavieni muistikuvan mukaan mökkiläisasutuksen ryhmittymä. (Helena, n. 70-vuotias, H1, H2; Anna, n. 80-vuotias.) Eräs haastateltavistani muisteli alueen mökkejä ja niiden asukkaita seuraavasti:

Siinä ol semmonen ku Taavan tupa, mikähän sen nimi ois ollu sen Taavan tuvan, Taavan tuvaks sitä vaan sanottiin ja sitte siinä ol vielä yks pikkunen mökki, joka ol Siipola, Siipolan Iitan mökki. Ja sitte ol tuota siellä ylempänä ol sitten se Hämmäläisen Huldän mökki. Että siinä ol kolme sellasta pientä mökkiä, mitä minä muistan, mutta ne on hävinny ne, ne mökit pois. Että ei oo jälellä ku tää Vierinmaa ja se Puistola ja sitten tuota... Sitten on Riihipelto, siinä on sitä alkuperästä, siihen on vaan tehty vähän uutta. (Helena, n. 70-vuotias, H1.)

Pieniä mökkejä oli vierä vieressä myös Myllykylälle ja Jääjoelle vievän tien varressa (Anita, n. 70-vuotias; Helena, n. 70-vuotias, H1, H2).

1920-luvun lopun kulkijaa kohtasi Salmen siltaa lähestyessä tien varressa sijainneet isot talot Puisto, Isotupa, Samula ja Toikkanen eli Niemelä. Näiden ympäristössä oli Helenan muistin mukaan (n. 70-vuotias, H1, H2) muutamia pienempiä mökkejä. Ala-Jäppäjärven ja Savijärven välisen salmen ylitti vuoteen 1932 asti puusilta. Uusi kivisilta oli omana aikanaan suuri rakennushanke. (Talvisto 1999, 145; kuva4). Aivan salmen rannassa sijaitsi vuonna 1929 rakennettu tiilirakenteinen meijeri (Talvisto 1999, 124). Heti Salmen sillan jälkeen tien oikealla puolella oli Kinnulan pappila.

KUVA 4. Ylä-Jäpän ja Savijärven välisen salmen ylittänyt puusilta korvattiin vuonna 1932 kivisillalla (Talvisto 1999, 145). Kuvassa on sillan rakennusporkkaa vuonna 1932. Taustalla vasemmalla näkyy

Samulan talon vanha päärakennus. Suurehko rakennus sen oikealla puolella kuvan keskivaiheilla on Kinnulan osuusmeijeri. Kuvaaja tuntematon. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

ASUMISEN YMPÄRISTÖT

Kinnulalainen talo

U. T. Sireliuksen (1989, 168–170) mukaan kaskiviljelyn ja muutoin kiertelevän elämäntavan aikaan asuntotyyppi Suomessa on ollut vakiintumaton, ja olouhteiden mukaan asumiseen on käytetty milloin riittä, saunaa tai metsämiehen mökkiä. Yhteistä näille varhaisille asumuksille on yksihuoneisuus (Sirelius 1989, 207). On oletettavaa, että Kinnulassakin vanhin rakennustyyppi on ollut eteisetön savutupa. Myös Samuli Paulaharju (1981, 28–29) kuvaili Suomenselän alueen varhaisimpien asukkaiden asumuksia osittain maahan kaivetuksi hirsiseksi maapermantoiseksi saunamökiksi tai tervapirtiksi. Vielä vuonna 1850 puolet asumuksista Viitasaaren pitäjässä, johon Kinnulakin tuolloin kuului, oli savutupia (Markkanen 1983, 412).

Talonpoikaisrakentamisen tunnetuin asuinrakennustyyppi on kuitenkin paritupa, joka oli jo 1600-luvulla yleisin talonpoikaisasumusten pohjakaava (Niiranen 1981, 62). Parituvan perusmallissa on kaksi erikseen salvottua tupaa, jotka sijoitettiin eteisen eli porstuan molemmin puolin. Porstua oli usein alun perin läpikuljettava (esim. Ranta 2003, 22). Paritupa oli talonpoikaistalon eräänlainen perussolu, jota voitiin muunnella jakamalla toinen tupa väliseinillä useampaan osaan tai erottamalla porstua pienemmiksi huoneiksi (Niiranen 1981, 63). Vanhojen valokuvien ja näihin päiviin asti säilyneiden asuinrakennusten perusteella voi todeta, että Kinnulassakin paritupa on

KUVA 5. Kuvassa oleva Pihlajakosken talo edustaa Kinnulassa melko yleistä rakennustyyppiä, jossa porstuan toisella puolella on tupa ja toisella pienempi kamari tai pari. Rakennus on pitkänurkkainen ja vuoraamaton. Räystäään alla olevat

haukkaikkunat ovat melko tavallisia alueen rakennuksissa. Rakennus on katettu ajan tapaan päreellä. Kuistia ei porstuan edessä ole. Kuvaaja tuntematon. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

KUVA 6. Sammallahden talo on toinen esimerkki tyypillisestä kinnulalaisesta talosta pitkänurkkasalvoksineen ja haukkaikkunoineen. Rakennus on pohjaltaan epäsymmetrinen paritupa. Valokuva on

vuodelta 1930. Kuvaaja tuntematon. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

tavallisin maalaistalojen asuinrakennustyyppi. Monissa taloissa tuvan tai tupien päätyihin oli erotettu kamareita. Tavallinen rakennustyyppi Kinnulassa oli myös epäsymmetrinen paritupa, jossa talossa oli suurikokoinen tupa ja porstuan toisella puolella vain yksi pienempi kamari (kuva5; kuva6).

Siihe asti muistan sen ku siinä vanhassa tuvassa raken... asuttiin vielä, mikä oli meillä se alku-peränen, minkä muistan ni, siinä oli vaan hirveän iso tupa, joka oli varmaan viistoista metriä toisi päin ja oisko kymmenen metriä ollu toisi päin. Sitte siel oli valtavan iso uuni nurkassa, hyvin paljon tota Nikkilän systeemiä. Tosin tossa Nikkilässä on sitte tässä toisessa päässä useampi, siinä ei ollu taas meillä, ku se oli se eteinen siitä mentiin, ni siin ei ollu ku yks kamari siinä eteisen vieressä ja sitte tosiaan sen eteisen päässä valtavan iso tupa, joka oli, oli että vaikka se oli lähelle kakskytämetriä pitkä rakennus, ni siin ei ollu ku kaks huonetta ja se eteinen vaan.

(Ilmari, n. 60-vuotias.)

Tuvan tuli kuitenkin olla suuri, sillä talvisaikaan siellä tehtiin pienempien puhteiden lisäksi isompiakin käsitöitä.

Ja tupahan oli yleensä iso, että siellä sovittiin tekemään, esim talvella rekiä ja oikein, oikein vanhoi...vanhemmissa isoissa tuvissa on vissiin tehty venekin sisätiloissa.

(Eino, n. 70-vuotias.)

Kinnulasta 1900-luvun alkupuolella otetut valokuvat kertovat, että vanhemmat talot ovat useimmiten salvottu pitkänurkkaisiksi (esim. kuva5; kuva6). Kivijalan lisäksi multapenkkiperustuksella oli taloja vielä 1900-luvullakin. Katemateriaaleista päre oli suosituin aina sotien jälkeisiin vuosiin asti. Ilmari muisteli lapsuudenkotiaan 1940-luvun lopulla seuraavasti:

Ja silloinhan ei ollu mittään, nehän oli tämmösellä, seki oli ihan hirspinnalla sisältä ja ulukoa, ja pärekatto oli, ja sehän oli se lattia oli semmoinen, se oli niin sanotulle multapenkille tehty, joka oli alta auki. Siellä oli valtavat parrut vaan ja sehän oli, vaan jäi näin mieleen silloin ku sitä pestiin, eihän sitä talavella oikeestaan paljo sitä lattiata monesti pestykään, mutta sehän oli sitte keväällä ku sitä ruvettiin ja oikein keväällähän ne oikein ne tosiaan pesiki sitte, ni nehän... Siel oli semmoset luukut siellä latioissa ja ne hiekalla ja semmosella varpuluudalla hankas sen – lattian. (Ilmari, n. 60-vuotias.)

Tapion (noin 70-vuotias) mukaan hirsitalot rakennettiin joko itse tai ammattimaisten hirsiveistäjien avulla. Pärekatto valmistui kuitenkin talkoilla. Pärekattoja jouduttiin aika-ajoin uusimaan ja kattotalkoot olivatkin jokakesäisiä kylien suur tapahtumia (kuva7):

Viiskymmentä-, vielä kuusketä, no ehkä ei kuusketäluvulla, viisketäluvulla vielä, ni nämähän oli semmosia niinku kylällä isoja semmosia tapahtumia ne pärekattotalkouvet, ko tehtiin näitä kattoja näihin rakennuksiin. Kato sehän ol pärekatto vielä, niinko meilläki esimes viisketäyks ku rakennettiin se, niin ni sehän oli, siellähän oli, se on aika iso rakennus, ni tuota siellä ol het montakymmentä miestä ja naisia, tyttöjä ketä nyt, toiset kato ettei katolle uskaltanu, yleensähän ne

KUVA 7. Kattotalkoot Niemenkylän Kasalan talon riihessä. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

miehet nous sinne katolle ja naulas, ni sitte nämä kanto niitä, ku ne höylättiin ne päreet, sinne niitä ja niputti ja sitte sieltä niin ni siellä maassa niitä semmosia, millä köyvellä ne nostettiin tai sitte veettiin semmosta lavaa pitkin, että meilläki, minä en muista, että veettiinkö meillä sitä semmosta lavaa pitkin ne katolle vai köyelläkö ne nostettiin suoraan ne päreet sitte sinne. Ku se oli päivässä sitte yleensä aina, se oli kunnia-asia, että sinne pit niin paljo saaha sitä porukkaa, että se pittää silloin päivänä se katto saaha valamiiks ku se teh... alotetaan. – – – oli näitä viljanleikkuutalakouksia ja semmosia tuota, mutta tämä tosiaan tähän rakentamisseen liittyyvä, ni oli se, ne ei niinkään, et ne muuten yritti, niil ol yleensä tuota ol se kirvesmiesporukka, ja se et ne sen rakennukset teki muuten, mutta sitte se, se ol ihan, oikeestaan nehän tykkäs varmaan huonoa heti jos ei kututta talakouteen sitte ku kattoa tehtiin, että se on se, se ol semmonen (Ilmari, n. 60-vuotias.)

1900-luvun alkuvuosikymmeninä Kinnulan taloista vain kaikkein vauraimmat talot olivat maalattuja, joten yleisilme oli harmaa. Annan ja Elsan muistikuvan mukaan 1930-luvun lopulla ensimmäiset talot alkoivat saada lautavuorauksia ja maalia seiniensä päälle, mutta tuolloinkin muutos tapahtui hiljalleen talo kerrallaan, silloin kun ihmisillä sattui olemaan varaa. Yleistä oli myös maalata ikkunoiden puitteet sekä nurkkasalvoksia suojaavat nurkkalaudat, vaikka talo muuten olisikin harmaalla hirrellä. (Anna, n. 80-vuotias & Elsa, n. 80-vuotias.) Vielä neljäkymmentäluvun lopun muistoissa Kinnulan rakennukset olivat ennen kaikkea harmaita:

Kinnula näytti talvella ku täällä hiihdettiin kauppaan tonne kirkonkylälle, ni harmaita taloja näkyi siinä paljon ja latoja ja, sitten seassa muutamia hyviä maalattuja oikein hyvässä kunnossa olevia, mutta kaikenkaikkiaan aika niin ku semmoselta köyhältä. (Eino, n. 70-vuotias.)

Tämä ei kuitenkaan ollut poikkeuksellinen tilanne koko maahan nähden. Asuinrakennusten ulkomaalaus oli 1900-luvun alussa vasta leviämässä maahan. Esimerkiksi vuoden 1949 tilasto asuinrakennusten maalaamisesta osoittaa, että esimerkiksi tietyillä Kainuun syrjäseuduilla vielä 81 % taloista oli maalaamattomia. (Kaila, Pietarila & Tomminen 1987, 51.)

1900-luvun alun asumisesta monet haastateltavani muistivat vaatimattomat olot: vesi oli kannettava pihan vinttikaivosta ja talot olivat talvisin kylmiä. Kylmyyttä vastaan taisteltiin paitsi lämmitämällä taloja takan ja leivinuunin avulla myös esimerkiksi lumeamalla seinät aina ikkunoiden alaosaan saakka.

Eihän siellä lattialla, sehän oli varmaan pakkasen puolella se lattialämpötila, mutta tuota se oli sitte ne tietenkä ne sängyt ja tossa tyttö justin päivällä puhuki, ni minä sanoin et se oli olkipatjat ja sitte oli niitä nahkasia, jotka lampaannahkavällyt ympärillä, että tarkeni niissä sängyissä, että kyllähän siellä melkein varmaan pakkanen joskus oli niissä rakennuksissa ja... – – – Kyllä se varmaan pääasiassa se rakennushomma oli silloin aikana sitä, että ne oli tosiaan sillä lailla niin sanotulle multapenkille tehty, että ne oli alta auki ne rakennukset ja nehän sitte tukittiin tosin ulkopuolelta siellähän oli semmoset luukut, mistä se tuuletettiin sitte kesäaikana, jotka aukastii. Ja talveks kyllä tukittiin se, että eihän sinne ihan pakkanen loppujen lopuks päässy sinne alle ja sittehän ne lumes ne seinänvarret, nehän oli ikkunan tasalle piti heti ku rupes lunta tulemaan, kyllä ne oli kaikki rakennukset täällä talvella minä muistan nää hirsrakennukset, ku ennen ne oli selvä, et ne oli latioista kylmät, ni ne sitten kolas lunta siihen het ikkunapenki, ikkunalle asti tuota nää seinänvarret kaikki lumella, et se ei sieltä pääse tulemaan. (Ilmari, n. 60-vuotias.)

Kinnulassa rakennuskanta on ollut varsin pienipiirteistä. Asuintalot muistetaan pääasiassa varsin pienikokoisina, vaikka suuriakin taloja oli (esim. Anita, n. 70-vuotias; Eino, n. 70-vuotias; Tapio, n. 70-vuotias). 1900-luvun alussa Kivijärven ja Viitasaaren seudulla asuttiinkin ahtaammin kuin muualla Keski-Suomessa. Tuolloisessa Kivijärven pitäjässä asukkaita oli keskimäärin 3–3,5 kutakin asuinhuonetta kohti, kun maaseudun keskiarvo yleensä oli 2,4 henkeä huonetta kohti. (Talvisto 1999, 62.) Kinnulan sijainti ja yhteydet Pohjanmaalle tuovat alueen rakennusten ulkoasuun vivahduksia pohjalaisesta rakentamisesta. ”Kaksifooninkinen” pohjalaistalotyyppi ei kuitenkaan koskaan tullut Kinnulassa tavalliseksi. Kirkonkylässä sijainnut Pytingiksi kutsuttu kaksikerroksinen rakennus on esimerkki pohjalaisvaikutteisesta rakentamisesta, vaikka sen aumakatto ei ollutkaan aivan tyypillinen pohjalaistaloille (kuva8). Kinnulan taloissa tavallisempi, usein pohjalaiseksi mielletty piirre, on ullakon haukkaikkunat (esim. kuva5; kuva6). 1900-luvun alkuvuosikymmeninä Kinnulan kirkonkylään rakennettiin lisäksi muutamia taitekattoisia taloja, joihin saatiin näin asuintiloja toiseenkin kerrokseen. Taitekattoisten talojen vaikutteet on kenties saatu kaupunkien jugendtalojen monimuotoisista katoista (kuva9).

KUVA 8. Pytinki eli Vanhatalo oli Kinnulan kirkonkylän harvoja kaksikerroksisia asuinrakennuksia. Kuvaaja: Aulis Urpilainen. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

KUVA 9. Kinnulan kirkonkylään rakennettiin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä muutamia taitekattoisia asuinrakennuksia. Kuvassa Pikku-Mäkelä. Takana vasemmalla näkyy Majala ja oikealla takana Mäkelä. Kuvaaja tuntematon. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

Käsityöläisten ja maatalouden työväestön asumukset

Jos Kinnulassa maanomistajatkin monasti asuivat varsin pienissä asumuksissa, todellisesta tila-
nahtaudesta kärsi tilaton väestö. Kinnulan kirkonkylän laitamilla oli vähävaraisten tilattomien
mökkejä eli niin sanottuja mäkitupia pieninä ryhmittyminä. Helenan (n. 70-vuotias, H1, H2) ja
Annan (n. 80-vuotias) muistikuvien mukaan Kinnulan kirkonkylässä mökkikeskittymiä oli ennen
kaikkea Jääjoelle vievän tien varressa, Osuuskaupan takana työväentalon lähistöllä ja Warvikon
talon takana sekä kirkonkylän kaakkoispäässä. Mäkitupia oli myös vauraampien talojen välissä.
Tuvan ja kamarin tai joskus pelkän tuvan käsittävissä pienissä hirsimökeissä kasvoi monesti
suuriakin perheitä.

*Että tuota, nehän yleensä niis ei ollu tosiaan, suurin osa niistä sen aikasista, siinä ku
muistan niitä rakennuksia, ni niissä oli se yks kamari tai tupa ja yks kamari yleensä. Tai sitte oli
ihan oli monta semmosta, et niis ei ollu erikseen, et se oli vaan se muuri siinä keskellä, et se oli
ihan yks raken... huone vaan, että se oli jotenki muurilla vaan vähän jaettu sitä, et ku se oli se
lämmitysunit siinä ja siinä oli ne keittiö ja makuu, sitte niitä, sehän oli aika... ja isoja perheitä
oli tosiaan. (Ilmari, n. 60-vuotias.)*

*Tässä mökissä on kasvanu, nää ol kaikki isoja ihmisiä, kaikki isoja ihmisiä ni minä en ollenkaan
tiiä, että kuinka paljo ne kai... niitä kaikenkaikkiaan tätä perhettä hänen sisariaan ja ja veljiään
oli ja niil ei ollu ikinä saunaa. Ne kävivät tässä vieressä ol semmonen ku Leppälä, josta minä jo
aikasemmin mainihtiin ni siellä Leppälän saunassa tässä jonkun matkan päässä ni ... Kävivät ja
niil ei ollu ikinä saun...nuo tuo yks pikkunen mökki ja siitä lähti maalimalle niin suuri perhe ja
isoja ihmisiä kaikki! Että se on ihan uskomatonta miten siellä mökissä sopi olemaan semmonen,
semmonen perhe. (Helena, n. 70-vuotias, H1.)*

Mäkitupalaiset saivat elantonsa enimmäkseen ulkopuolisista töistä, viljelyalaa heillä ei tavallisesti
ollut nimeksikään. Kinnulan mäkitupalaiset tekivät töitä maataloissa tai toimivat käsityöläisinä.
Myös metsätyöt olivat tärkeä tulonlähde tilattomille. Suutareiden, kyläseppien, tikkarien ja mui-
den käsityöläisten palveluita toki tarvittiin, ja näitä ihmisiä myös muisteltiin haastatteluissa:

*No joo kyllä sillä tuota, semmosia kyläseppiä, semmosia ollu. Sen pääsee, Tiainenhan, muista
sen vanhan Tiaisen nimmee, mut sehä harjoitti vähän semmosta sepänhommaa ja sitte tuota
teki näitä muurin kuoria kaikkia semmosia peltitöitä että, se oli vähän niinku semmonen jo,
niinku vähän teollisuusmaista se, siihen aikaan verrattuna sen hommat. Mutta eihän siellä
sitte suurempia muita sen harjoittajia ollu. (Tapio, n. 70-vuotias.)*

*Niitä ol paljo semmosia, että nämä naiset olivat erikoisen hyviä rukiinleikkaajia sitten. Ja sehän
on semmosta raskasta työtä, mutta minä oon miettiny sitä että, ne sai hyvän palakan, naisilla,
naisilla ei, naisethan ei tahtonu saada töitä ollenkaan, mutta sillon ku ol tätä leikkuuhommaa,
ni ne tuota tekivät, ne saivat tuota kymmenestä kuhilaasta kapan kuivia riihikuivia rukiita. Ja
ku ne on, niistä ku ne jauhatti ni se ol kaikista parasta ansiota niille naisille, ja niit ol semmosia-
ki, jotka kaksikymmentä kuhilasta leikkasvat, nehän sai semmosen määrän, että ne talaven
pärjäisivät niillä sitten näillä, tällä tulolla mitä ne kesäaikana saivat. Ei naisilla muita työtä*

KUVA 10. Suutari Ilmari Storck mökkinsä edustalla. Suutari Storckin mökki oli tyypillinen maaseudun tilattoman väen mäkitupa-asumus, jossa oli tupa ja lautarakenteinen eteinen. Rakennus on siirretty Kinnulan kotiseutumuseon pihapiiriin 1980-luvulla (KSM-KIOSKI_206683). Kuvaaja: Aulis Urpilainen. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

oikeestaan ollu. No sitte oli tietysti niitä kankaankutomisia semmosia, jota nämä sitten nää pienet, pienemmät tilat emännät tekivät sillä tavalla, että ne kutovat mattoja ja, kutovat sillon aikaan kuvottiin miehilleki kaikki vaatteet ja, ja nehän olivat niin kovia, et niitähän ei saanu rikki millään. (Usko, n. 80-vuotias.)

ELSA (n. 80-vuotias): Tää elätti ihtensä tää Möttönen sil ol aina kangaspuut ja se kuto huivia ja esliinoja

ANNA (n. 80-vuotias): Joo huiveja etupäässä ja niitä puolesliinoita.

ELSA: Semmosia puolesliinoita.

ANNA: Vyötäröltä ol alhaalta kiinni.

ELSA: Nii vyötäröesliinoita ja sitte se kuluki ympäri kylää niitä kauppaamassa

ANNA: Niin kauppaamassa. Kori, kori käsissä.

ELSA: Ja siitä ol taruki, mutta en muista nyt sitä tarua.

ANNA: Joo ei.

ELSA: ...millä, millä, miten sitä sanotaan, millä se, mitä nykyään sanotaan ku on joku semmonen lause tahi mainos, joo en muista sitä.

ANNA: Joo en, en muista minäkään.

ELSA: Mutta se mainosti sitä sillä, se on semmonen taru, jolla se mainosti, että miten se on kuvottu ristiin rastiin. Se ol hyvä taru, mutta kun en muista, se voi tulla joskus mieleen ku muistele.

Vaikka tilaa näissä pienissä mökeissä ei liiaksi ollutkaan, ei asuminen ollut pelkästään ankeata. Pientäkin mökkiä saatettiin koettaa tehdä viihtyisäksi ja kodikkaaksi. Eräässä haastattelussa muisteltiin suutari Storckin mökkiä (kuva10):

Joo siinä ei ollu mitään muuta ku tämä ja se oli siisti mökki, minä aistin oikein nenässä sen tuoksunkin mikä ol, ku mentiin tähän etteiseen. Siellähän tuoksu semmonen nahan ja, nahkan tuoksu ja semmonen ku siel ol oikeen puhasta, kiilti nuo lattiapalakit punaset lattiapalakit jo tässä etteisessä ne kiilti ja siellä oli aina niin puhasta ja kodikasta, voi että. Minä aistin sen tuoksun, mikä siellä ol siellä mökissä. (Helena, n. 70-vuotias, H1.)

Kinnulalainen piha

Entisajan mautilojen pihapiirit muodostuivat asuinrakennuksen lisäksi lukuisista talousrakennuksista. Parikymmentäkin erillistä rakennusta käsittävä pihapiiri ei ollut harvinaisuus. Itä-Suomessa rakennukset sijoitettiin vielä 1800-luvulla hajanaisesti ja epäsäännöllisesti maaston mukaisesti, jolloin eri toimintojen ympärille saattoi syntyä useita piha-alueita. Karjalassa ja Lounais-Suomessa umpipiha oli yleinen pihamuoto. Keski-Suomessa itäsuomalaisytyypiset epäsäännölliset pihat ovat olleet tavallisia, mutta 1800-luvun lopulta lähtien säännöllisemmät, neliönmuotoiset avopihat alkoivat yleistyä. (Esim. Niiranen 1981, 15; Ranta 2003, 17.) Tapio (n. 70-vuotias) muisteli, että hänen lapsuutensa aikana Kinnulassa pihapiirit olivat yleensä epäsäännöllisiä. Tätä tietoa tukevat muutamat vanhat valokuvat, esimerkiksi Marttilan tilan pihapiiristä otettu

KUVA 11. Marttilan tila on Kinnulan kirkonkylän vanhimpia. Luultavasti 1900-luvun alussa otetussa valokuvassa pihapiirin rakennukset on sijoitettu hajalleen. Kuvaaja tuntematon. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

KUVA 12. Kinnulan kylänraittia 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Taloja ympäröivät riukuaidat muun muassa estivät karjan pääsyn viljelyksille. Kuvan vasemmassa reunassa näkyy Kinnulan osuuskaupan vanha myymälä-rakennus, joka oli alun perin palokunnan talo (Talvisto 1999, 116–117; Pekkarinen 1981, 11). Sen takana

vasemmalla pilkottaa Emil Tiaisen talo ja edempänä Warvikko. Tien oikealla puolella oleva pieni rakennus on ehkä Möttönen. (Helena, n. 70-vuotias; Anna n. 80-vuotias; Elsa n. 80-vuotias.) Kuvaaja tuntematon. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

kuva vuosisadan alkuvuosikymmeniltä (kuva11). Toisaalta nykypäiviin asti säilyneiden vanhojen talojen pihapiirissä tapaa myös neliömäistä väljää pihamuotoa, joka voi olla syntynyt myös hiljalleen “suoristumalla”.

Kinnulan kirkonkylän maisema oli vanhojen valokuvien perusteella varsin avoin 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten aikana (esim. kuva1). Pellot jatkuivat monesti lähes kiinni taaloon. Pihat olivat Ilmarin (n. 60-vuotias) muistikuvissa nurmipihoja. Koristeistutuksia ja pensaita ei Tapion (n. 70-vuotias) ja Elsan (n. 80-vuotias) mukaan vielä kovin yleisesti ollut pihossa. Paikoitellen pihoja ympäröi lapeaita tai pisteaita (kuva12). Istutusten sijaan pihossa saattoi kasvaa puita, joista vanhimmat olivat suurikokoisina maisemassa maamerkkimäisiä.

Ja ei, eihän siellä ollu tietenkää, mä uskon et niitä ei ollu paljo laitettu niitä ympäristöjä, että tuota se oli ihan muotoutunu siihen, mutta sehän oli semmosta jootaan. Mä oon puhunuki, että ku semmosen nurmikon saiski, ku mikä meilläki kotona minää muistan, ni se ei kasvanukka ku tämmönen, et en mä tiiä kulettiinko siinä niin paljon vai miten, mut et, ei sitä, ei sitä ei sillon aikanaan tietenkään että, tietenki sitte jostain sieltä sitä viitakkeella ja niitettiinki kauempaa, mutta se ihan se talon ympäristö, se etupiha, ni se oli semmosta, ei se kasvanu se heinä ees, se oli semmosta ihme heinää, mitä se kasvo, mutta se vihreänä kuitenkin pysy ja, sitte sehän oli yleensä,

että se oli auki, ei siinä mitään puita ollu tai pensaita, että tuota. (Ilmari, n. 60-vuotias.)

ANNA (n. 80-vuotias): *Puita ol silloin paljo pihoissaki.*

ELSA (n. 80-vuotias): *Joo, joo.*

ANNA: *Pihlajia, koivuja...*

ELSA: *Ja haapoja.*

ANNA: *Ja kuusia.*

ELSA: *Joo.*

ANNA: *Samulassaki ol tossa tienvarressa oikein iso kuusi.*

ELSA: *Eikä, eikä siihen aikaan ei ollu mittään istutuksia, että ne ol ihan luonnonpuita*

— — —

ELSA: *Joo, joo kyllä sen kyllä se... Sitten pihlaitahan täällä ol paljo.*

ANNA: *Ja pihlajia ol paljo.*

ELSA: *Joo, että pellollaki saatto olla, keskellä peltoa saatto olla hirveän isoja pihlaita, mitä ei sitte raaskittu hävittää pois, että ne ol, ne ol niinku maiseman kaunistajana sitte.*

ANNA: *Maisemaa, joo, kukkivat juhannuksen maissa.*

Kasvimaat ja puutarhat yleistyivät Suomen maaseudulla hitaasti. Sirkka-Liisa Rannan (2003, 70) mukaan valistuneillekin maatiloille kasvitarhoja alkoi yleisemmin tulla vasta 1800-luvun lopussa. Vihannesten ja marjojen viljely sekä kasvitarhojen perustaminen olivat valistustoiminnan tulosta. Kasvimaiden ja muun hyötypuutarhanpidon puolesta puhuivat maanviljelysseurat ja Marttayhdistykset. Valistus ulotettiin myös lapsiin, joille käynnistyi 1920-luvun puolivälissä maatalouskerhoja Mannerheimin lastensuojeluliiton, marttojen ja amerikkalaisten tuella. (Ranta 2003, 72). 1930-luvulla Kinnulassakin kiersi Keski-Suomen maanviljelysseuran konsultteja neuvomassa esimerkiksi juurikkaiden kasvatuksessa. Näiden maatalousneuvojen mukana Kinnulaan tulivat myös ensimmäiset marjapensaat. (Talvisto 1999, 89; Anna, n. 80-vuotias; Elsa, n. 80-vuotias.) Maatalousneuvojen saapuminen oli eräänlainen tapaus kylällä ja heidät muistetaan edelleen.

ANNA (n. 80-vuotias): *Ei. Sitte kolmekymmenluvulla tänne tul ensimmäinen kerhoneuvoja, oisko se ollu kolmekymmentä tai kolmekymmentäyks ja silloin ruvettiin viljelemään juurikasvia. Siihen mennessä ei ollu muuta ku naurista ja lanttua.*

ELSA (n. 80-vuotias): *Joo, joo, juraneitiks sanottiin.*

ANNA: *Mittees-neiti ol sitte, ku se ol tuolta Pohjanmaalta jostakin, sanottiin mittees, mittees kuuluu, että mitä kuuluu ni. Mittees-neiti.*

ELSA: *Jaa. Joojoo, joo, joo se on tuota missäpäin mitäkin, täällä sanottiin juraneidiks ku, se ol tuota, sehän kuluki sitten, mikskä niitä sanottiin niitä, jotka sitte liitty siihen..?*

ANNA: *Maatallouskerholaisia.*

— — —

ANNA: *Mutta sitte, sitte ruvettiin, tilattiin niitä viinimarjapensaita.*

ELSA: *Joo.*

ANNA: Ja meilläki ol yks punanen viinimarjapensas ensialakuun ja yks musta ja yks karviaismarjapensas, silloin ku se ol se mittees-neiti täällä kerhoneuvojana ni silloin tilattiin ensimmäiset marjapensaat.

KIRKOLLISET YMPÄRISTÖT

Kinnulan ensimmäiset pyrkimykset erottautua omaksi pitäjäkseen tapahtuivat 1800-luvun loppupuoliskolla, kun Kinnulan kyläläiset tekivät anomuksen omasta rukoushuonekunnasta 25.7.1863. Kivijärven pitäjänkokous käsitteli asiaa 6.8.1864 pidetyssä kokouksessa Kivijärven pappilassa. Muut Kivijärven kylät eivät vastustaneet Kinnulan pyrkimyksiä. Senaatin päätöksellä Kinnulasta tuli rukoushuonekunta 22.12.1864. (Talvisto 1999, 239.)

Kinnulan kirkon rakennustyöt käynnistyivät vuonna 1864, ja se valmistui tiettävästi vuonna 1867. Ensimmäinen jumalanpalvelus kirkossa pidettiin tosin jo edellisenä vuonna. Kirkon rakentaminen tapahtui pitkälti talkoilla ja lahjoitusten turvin. Lankkutavara saatiin lahjoituksena Kannonsahalta ja muu puutavara Kinnulan taloista. Rakennustöitä johti Pohjanmaalla kirkonrakentajana tunnettu Otto Matinpoika Korkiakoski. Korkiakoskella ei tiettävästi ollut valmiita piirustuksia vaan jonkinlainen luonnos laudankappaleelle raapustettuna. Mestarin ja paikallisten näkemykset ohjasivat työtä. (Talvisto 1999, 240–241; KSM-KIOSKI_206681.)

Kirkon valmistuttua meni kuitenkin vielä 50 vuotta ennen kuin Kinnula sai oman papin. Siihen asti Kivijärven papit kävivät neljä kertaa vuodessa toimittamassa kirkollisia asioita. Kun Kinnulaan perustettiin kansakoulu vuonna 1874, vaatimuksena oli, että opettajalla tulisi olla oikeus saarnamiseen. Opettajan myötä Kinnula sai siis saarnaajan, ja Kivijärven seurakunta lahjoitti Kinnulalle kirkonkellon. Sitä ennen kirkkoväärti Erik Kinnunen oli joutunut kutsumaan huutamalla seurakuntalaisia kirkkoon. (Talvisto 1999, 241.) Kinnulan kirkon rakentaminen ja kirkonkellon hankkiminen on ollut suosittu tarinoiden aihe. Tarinat olivat elävää perinnettä vielä ainakin yhdellä haastateltavallani, Uskolla, joka alkoi spontaanisti muistella kirkkoon ja kirkonkelloon liittyviä kertomuksia:

Ja sitten tuota ne (kivijärveläiset) ei antaneet sitä kirkonkelloa. Meillä oli rakennettu jo sitte, vaikka se antovat semmosen luvan, että rukoushuone, mutta kinnuset rakenti kirkon ja saivat siltä yheltä isännältä, Marttilan isännältä maata, että siihen saa rakentaa ja sitte talakootyönä tekivät. Oli siinä sit joku Korkeekoski, joka tuota sen sitte, se ol tuolta Pohjanmaalta, joka näitä kirkkoja on rakentanu. Sitte ku ei sitä kirkonkelloa saatu, ni sitte kinnuset tekivät semmosen sitä, se ol semmosta pienrautatietä ku tuoltahan meni Lestijärveltä meni Kannukseen tuo, semmonen pienrautatie. Ajettiin puita sitä, sieltä sitten saivat sitä kiskoa sille ja siitä tekivät sitte tämmösen niinku kolomion, ja se on niinku tavallaan ku pimpparauta. Ja minä tiesin sitte sen, ku minun isä ol kanssa niin monessa hommassa mukana, ja sitte, sitte vielä toinenki mies, joka oli sitte vielä niissä seurakunnan hommissa mukana, että, että se on ollu tuota, siinä sanot-, näissä papereissa sanotaan, että se Marttilan isäntä huuti, Marttilan karja huuti ku tuota pappi huuti, et

KUVA 13. Kinnulan kirkko vuonna 1920. Kuvaaja tuntematon. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

tulukaa kirkkoon. Mutta eihän se nyt, se ol seittemän vuotta on, on tuota semmonen teksti, et on seitten vuotta se tuota se pappi huutanu niitä ihmisiä kirkkoon, tai mikä kirkkoväärti se oli. Mutta minä tiesin jo sitte sen, että niillä on ollu tämä, ku minä kuuntelin niitä vanhoja miehiä niitten puheita, että siellä on ollu tämmönen, tehty rauta. (Usko, n. 80-vuotias.)

Kinnulan kirkko on keskeisesti korostettu sisäkulmistaan viistetty ristikirkko, jonka länsisakaran jatkeeksi on rakennettu kellotorni. Myös kirkon ristikeskuksessa on nelikulmainen taitekattoinen torni, jonka kulmissa olevat ikkunat avautuvat kirkkosaliin. Kirkko oli vuoteen 1916 asti vuoraamaton ja maalaamaton, hirsipintainen sekä sisältä että ulkoa. Vuonna 1916 kirkkoa korjattiin arkkitehti Yrjö Sadeniemen laatimien korjaussuunnitelmien pohjalta. Tuolloin kirkko sai ulkivuorauksen ja maalipinnan. Sen koristeelliset ikkunat vaihtuivat yksinkertaisempiin, kuitenkin moniruutuisiin ikkunoihin. Kirkkoa koristavat ulkoa kauniit puuleikkaukset. (Talvisto 1999, 241–242; KSM-KIOSKI_206681.)

Kirkkoa ympäröi alusta alkaen kirkkotarha. Kirkon käytössä oleva maa-alue oli kuitenkin liian pieni ja kirkkomaa täyttyi nopeasti. Jo vuonna 1890 todettiin, ettei siihen enää saisi haudata kehtään. Samana vuonna tilanteeseen saatiin helpotusta, sillä Nikkilän tilan isäntä Vihtori Kinnunen lahjoitti seurakunnalle Kylmäkankaan alueen uudeksi hautausmaaksi. Myöhemmin vuonna 1947

seurakunta sai ostettua kirkkotarhaan lisämaata ja Kylmäkankaan hautausmaa jäi vaille käyttöä. Sinne on haudattu siitä eteenpäin ainoastaan joihinkin sukuhautoihin. Kylmäkankaan hautausmaa kertoo nykyisin omalla kielellään pitäjän historiasta ja hautaustapojen kulttuurihistoriasta. Alueelta voi löytää hyvin vanhoja hautamuistomerkkejä, jotka eivät ole hävinneet uudelleen haataamisen myötä. (Talvisto 1999, 242–244; KSM-KIOSKI_206701.)

Kinnulasta tuli emäseurakunta vuonna 1904. Pian tuon jälkeen vuonna 1907 seurakunta osti tontin pappilaa varten. Tontti lohkaistiin Pösölän tilasta, ja se sijaitsee Salmen sillan toisella puolella niin kutsutulla Pappilanmäellä. Pappilan asuinrakennus on rakennettu muualta siirretyistä hirsistä ja se valmistui vuosien 1912–1913 aikana. Pihapiirissä on paritupainen asuinrakennus, jossa on kaunis monikulmainen kuisti. Pihapiirissä oli alun perin navetta, riviaitta ja väentupa, joka siirrettiin myöhemmin Kotipelto-nimiselle tilalle asuinrakennukseksi. Väentuvassa pidettiin aikanaan keskikoulua ja rippikoulua. Se toimi myös asuntona pappilan peltojen vuokraajalle. (KSM-KIOSKI_206699.)

KUVA 14. Kinnulan vanha kirkkoherranpappila valmistui vuosina 1912–1913. Rakennus on säilynyt melko pitkälti alkuperäisessä asussaan. Vuonna 2013 pappila oli vuokrattu hoitokotitoimintaa harjoittavalle yritykselle. (KSM-KIOSKI_206699.) Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

LIIKE-ELÄMÄN YMPÄRISTÖT

1800-luvun alkuvuosikymmeniin asti maassamme noudatettiin niin kutsuttua merkantilistista kauppapolitiikkaa, jossa kaupankäyntiä valvottiin ja säännöstiin verotulojen varmistamiseksi. Kaikki kaupankäynti oli keskitetty kaupunkeihin. 1800-luvulla lainsäädäntö alkoi hiljalleen vapauttaa kaupankäyntiä myös maaseudulla. Vuonna 1842 maalaistavaroiden kaupankäynti vapautui. Asetuksen mukaan yksityishenkilöt maaseudulla saivat myydä maataloustuotteita ja käsitöitä. Vuonna 1859 senaatti antoi asetuksen, jolla kaupan harjoittaminen sallittiin maaseudulla. Kesti kuitenkin aikansa ennen kuin Kinnulan kaltaiset syrjäisemmät seudut saivat kauppansa. (Lampinen 1986, 269–270.)

Kinnulan kirkonkylään perustettiin ensimmäiset kaupat 1880-luvulla. Talollisen poika Esaias Hänninen perusti kaupan Pellonpään taloon vuonna 1882, ja vuonna 1885 perustettiin Häkkilän tilalle toinen kauppa, jota piti kauppapalvelija Juho Asiala. Kaupat jäivät lyhytikäisiksi, sillä 1900-luvun alussa ne eivät enää olleet toiminnassa. Vuosisadan alussa kirkonkylällä on toiminut myös Matti Tillgrenin kauppa. Kirkonkylän ensimmäisillä kaupoilla on kuitenkin ollut merkityksensä kylän kehityksessä maalaiskylästä keskukseksi. (Talvisto 1999, 106–107, 109–110.)

Vuonna 1923 Teodor Karttunen avasi Kinnulaan sekatarvakaupan, joka toimi ensimmäiset vuotensa Mäkelän talossa. Vuonna 1925 Karttuset ostivat Marttilan tilasta lohkaistun Karttula-nimisen tontin, jonne kauppatoiminta siirtyi. Karttusen kauppa olikin toiminnassa pitkään, ja omistajajatkoi kaupanpitoa aina vuoteen 1995. (Talvisto 1999, 109–110.) Pieni puoti oli täynnä tavaraa ja on jäänyt monen muistelijan mieleen:

ELSA (n. 80-vuotias): *Siin ol Teotor ja Lempi kauppiaina ja se ol mukava kauppa. Siellä riippu katossa...*

ANNA (n. 80-vuotias): *Joo, pieksuja ja...*

ELSA: *Kenkiä, pieksuja ja perukuokkia ja kaikkia semmosta.*

ANNA: *Joo maatallous...*

ELSA: *Se ei kovin iso ollu se kauppa, mutta kuitenkin säkissä ol kahvit ja ryynit ja... Karvalankasäkissä siellä ja raakoja kahvia ol ja. Minäkin viitosella monesti kävin hakemassa kahvia, ni sillä sai semmosen...*

ANNA: *Pienen nyssäkän.*

ELSA: *Niin, pienen pussin.*

Laakson kauppakiinteistö on harvoja Kinnulan kirkonkylässä säilyneitä ennen viime sotia rakennettuja kaupparakennuksia. Sen alkuvaiheista ei ole säilynyt varmaa tietoa, mutta siinä toimi ainakin kivijärveläisen Eino Sanilan kauppa Tmi Warvikko. Myöhemmin tässä kaupparakennuksessa on toiminut muitakin sekatarvakauppoja. (KSM-KIOSKI_207111.)

Kinnulan ensimmäinen osuuskauppa perustettiin Saarenkylälle, ja se teki vararikon vuonna 1908. Vararikon aiheuttamasta varovaisuudesta huolimatta Kinnulan Osuuskauppa perustettiin vuonna 1920. Kauppa toimi aluksi Juho Toikkasen talossa. Osuuskunta osti osuuskaupan myymäläksi entisen palokunnan talon, ja osuuskauppa siirtyikin pian omaan rakennukseensa. (Talvisto 1999, 116–117; Pekkarinen 1981, 11.)

Vuonna 1936 Kinnulan osuuskauppa sai kilpailijakseen Lestijokilaakson osuusliikkeen. Se toimi ensimmäiset vuotensa Warvikon talossa, kunnes vuonna 1937 liike osti myymäläkseen Möttösen talon. Lestijokilaakson osuuskaupan myymälä sijaitsi lähestulkoon suoraan Kinnulan osuuskaupan myymälää vastapäätä. (Talvisto 1999, 120.)

Warvikkona tunnettu talo on monessakin mielessä ollut Kinnulan kirkonkylän keskeisimpiä paikkoja. Tämän alun perin yksikerroksisen hirsirakennuksen lienee rakentanut Niemenkylän Mikkolassa asunut Abel Jääskeläinen. Talon hirret on tiettävästi tuotu muualta. 1900-luvun alussa talossa toimi Matti Tillgrenin kauppa. 1920-luvun alkupuolella talon ostivat Elin ja Kaarlo Warvikko. Elin oli asunut Amerikassa, mutta jäätyään leskeksi hän muutti takaisin Kinnulaan ja meni sitten naimisiin Kaarlo Warvikon kanssa. Vuonna 1938 Warvikon ostivat Aili ja Toivo Leppänen, Elin Warvikon sisarentytär ja hänen miehensä. Leppäset tekivät ison remontin taloon korottaen rakennuksen kaksikerroksiseksi ja perustivat taloon sitten matkustajakodin, joka toimi valtion alaisuudessa vuoteen 1950 asti. Sen jälkeen matkustajakotitoimintaa jatkettiin yksityisesti. Kahvilan ja matkustajakodin lisäksi Warvikossa on toiminut muun muassa puhelinkeskus, posti, Kivijärven lääkärin vastaanotto sekä Kantalan sähköliike. Yläkertaa on lisäksi käytetty erilaisissa kunnan kokouksissa. (KSM-KIOSKI_206711.)

Kirkonkylän vanhimpiin nykypäivään asti säilyneisiin rakennuksiin lukeutuu Keskustien ja Rikantien risteyksessä sijaitseva entinen Wiljasen leipomo, joka yhä kinnulalaisten puheessa kulkee nimellä Leipuri. Elsa (n. 80-vuotias) muisteli, että leipurin talo on rakennettu mahdollisesti jo 1800-luvun lopussa. Noen tummentamat hirret kertovat, että rakennus on tehty entisen savutuvan tai mahdollisesti riihen hirsistä. Jonniksi kutsuttu leipuri Wiljanen piti leipomonsa yhteydessä pienimuotoista kahvilatoimintaa. Jonnin kahvilan limonadi ja kahvileipä olivatkin 1930-luvulla lapsuutensa viettäneiden mieluisimpia muistoja:

Ja sitten tuossahan ol kahvila sitten ihan tuota varmaan het ensimmäisiä siinä, kun ol tuo leipuri, ni siinä se Jonni, se tek ite limunaatia. Sillä ol limunaatikoneet tuossa ulkorakennuksessa ja se tek ite siinä limunaatia. Että siinä ol oikee ensimmäinen ja siitä sai muuten hyvää limunaatia, voi että se oli hyvää se limunaati. Ja ne ol semmoset korkit, jotka pantiin oikein oikea korkki ja sitte semmosta hienoa lintulankaa siihen piälle näin kaks, se kiers aina.

(Helena, n. 70-vuotias, H1.)

KUVA 15. Warvikon talo ennen vuonna 1938 tehtyä korottamista. Warvikossa on sen monipuolisten vaiheiden aikana toiminut mm. kauppa, kahvila, pankki ja posti. Parhaiten se tunnetaan kuitenkin matkustajakotina. (KSM-KIOSKI_206711.) Kuvaaja tuntematon. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

KUVA 16. Leipuri Wiljasen rakennuttama talo Keskustien varressa on vanhimpia kirkonkylässä säilyneitä rakennuksia (Elsa, n. 80-vuotias). Wiljasen leivonnaiset ja erityisesti limonadi on jäänyt monen 1920–1930-luvuilla lapsuuttaan eläneiden mieleen. Kuvaaja: Nina Äijälä (nyk. Moilanen), 2006. Keski-Suomen ELY-keskus (ent. Ympäristökeskus.)

Voe tiätkö ku venneellä lähettiin juhannusaattona ni vietiin, äiti ja isä vei tonne ... Siellä annettiin limpsaa ja mitähän se kahvileipä ol? Ni sinne, se on mulla ensimmäinen niinku mieluinen paikka, eihän sitä kotona saanu, sitä limpsaa ku se oli pullossa kato ja semmonen vanhan ajan korkki aukastiin ja venneellä. (Helmi, n. 80-vuotias.)

Kahvilatoiminta oli muutenkin jäänyt monen haastateltavani mieleen. Varsinkin Osuuskaupan kahvila sekä Pikku-Mäkelän ja Eikkalan välissä kylänraitin varressa sijainnut Lotta-Svärd -järjestön kioski herättivät muistoja:

Ihan varhaisimmat muistot minulla on, niinku isä käytti, minä ja minua kaks vuotta vanhempi sisko, se käytti meitä kerran kirkossa ja samalla sitten kaupassa ja tulomatalla käytiin osuuskaupan kahvilassa. Siellä oli niin ihmeellistä, että lasinen pöydänkansi, että... (Eino, n. 70-vuotias.)

Joo se ol semmonen neliskanttinen rakennus, minusta tuntu että se kattoki men nuin niinko tuo meiän tuo kiikun katto, ni tuolla tyylillä, että tokkohan kellää o kuvia siitä. Siinä ol sitten pikkunen keittiö ja se kahvilapuoli ja sieltä myytiin kahvia ja limunaatia ja, ja tuota siellä ol sitten vielä semmoset Lotta-Svärdin kahvikupit, minä muistan neki ihan hyvin. (Helena, n. 70-vuotias, H1.)

1920-luvulta lähtien Kinnulaan alkoi muodostua pieni liikekeskusta, jonka ensimmäisenä alkusysäyksenä oli Osuuskauppa. Kylänraitin molemmin puolin perustettiin kauppaliikkeitä sekä pankkitoimintaa. Karttunen sijaitsi tien toisella puolella, jonkin matkaa kirkon suuntaan, ja Lestijokilaakson osuusliike Osuuskauppaa vastapäätä. Warvikon matkustajakoti moninaisine toimintoineen puolestaan Osuuskaupan kanssa samalla puolella tietä myöskin hieman kirkon suuntaan. Kauppojen läheisyydessä, nykyisen K-kaupan paikalla sijainneessa Hiekan talossa, toimi vuonna 1915 perustettu Kinnulan säästöpankki. (Talvisto 1999, 139).

1900-luvun alkupuoliskon kaupparakennukset eivät vielä juurikaan erottuneet muista rakennuksista. Kaupat toimivat usein hirsisen asuinrakennuksen yhdessä huoneessa, joka oli täynnä tavaraa katosta lattiaan. Kinnulan osuuskaupan myymälän rakennus, entinen palokunnan talo, oli ajan oloon nähden kookas (kuva12). Laakso, joka muistetaan etenkin Sanilan kaupasta, on Kinnulan vanhimpia säilyneitä liikerakennuksia ja ensimmäisiä, jonka arkkitehtuurissa kauppaikäyttö näkyy: kaksikerroksisen asuin- ja liikerakennuksen ensimmäinen kerros oli liiketoimintaa varten. Rakennuksessa on suuret näyteikkunat ja eri osastoille on ollut oma sisäänkäyntinsä ulkoa. (KSM-KIOSKI_207111.)

KUVA 17. Laakso on Kinnulan kirkonkylän harvoja säilyneitä ennen sotia rakennettuja liiketaloja (KSM-KIOSKI_207111). Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

TEOLLISUUDEN YMPÄRISTÖT

1800-luvun lopulla alkanut teollistuminen Suomessa ei koskettanut Kinnulaa pitkään aikaan. Vielä vuonna 1920 Kinnulan työssä käyvistä väestöstä 3% sai elantonsa teollisuudesta ja käsityöstä, hekin käytännössä olivat kyläseppiä, suutareita ja muita käsityöläisiä (Talvisto 1999, 48). Ensimmäinen varsinainen teollisuuslaitos oli meijeri, joka osuustoiminta-ajatuksen innoittamana rakennettiin Salmenniemen rannalle vuonna 1929. Rakennus oli komea sementtitiilistä valmistettu talo, jonka yläkerran meijerinhoitajan huoneet oli tehty puusta. Meijerinhoitajana eli “meijerskana” toimi Aino Viitamäki ja lämmittäjä-konemiehenä Matti Kinnunen, joka tunnettiin myös lempinimellä Meijer-Matti. (Talvisto 1999, 124.)

Meijerin ensimmäiset toimintavuodet sujuivat hyvin, mutta vuosina 1932–1933 voin hinta romahti ja meijerin koneet jouduttiin pysäyttämään toiminnan käydessä kannattamattomaksi. Meijeriosuuskunta perustettiin uudelleen vuonna 1936, josta lähtien meijeri toimikin aina vuoteen 1962. Tuolloin meijerin toiminta lopetettiin ja Kinnulan maidot toimitettiin Reisjärven osuusmeijeriin. Meijerin rakennus jäi ilman käyttöä ja se myytiin. Peuraniemen isäntä Evert Paananen osti ja purki meijerirakennuksen. (Talvisto 1999, 124–125.) Meijerin läheisyydessä lapsuutensa viettänyt Anna luonnehti meijeriä seuraavasti:

Siin ol se meijeri tosiaan. Mutta kyllä se tuota, kyllä se pyöri mukavasti siinä, mutta sittehän tuli näitä suurempia meijeriä tuli Toholammille ja sillä tavalla, ja sitte näitä kaikenlaisia on, kyllä ne voitaki vei siitä, mihkä ne vei sitä voita siitä. Siin ol koko pitäjä oli tuossa juonessa mukana, mutta se sitten kävi niin, että se meni sitte konkurssiin. Se on tuossa ihan missä ny se hammaslääkärin talo on, ni se ol siinä, siitä pikkusen tännepäin oli sitte. Että kyllä se, kyllä se aikansa, aikaansa eellä oli näin pienessä pitäjässä tuoki. (Anna, n. 80-vuotias.)

Lyhytikäiseksi jäänyt, mutta toiminta-aikanaan merkittävä teollisuuslaitos oli alajärveläisen Eino Leivon saha, joka toimi muutamia vuosia 1930-luvulla. Saha sijaitsi Jäppäjärven pohjoisrannassa niin kutsutussa Tolpan rannassa. Saha oli omana aikanaan paikkakunnan suurin työnantaja, se työllisti noin 20–30 henkeä. (Talvisto 1999, 129.)

KUNNALLISEN ELÄMÄN YMPÄRISTÖT

Kinnulassa, kuten monessa muussakin pitäjässä, koulurakennukset olivat ensimmäisiä kunnan julkisia rakennuksia. Vuoden 1866 kansakouluasetuksen myötä koulujen perustaminen vilkastui, mutta maaseudulla kansakoulujen perustaminen oli vapaaehtoista koko 1800-luvun eivätkä maaseudun talonpojat olleet aina suopeita kouluhankkeille, pelättiinhan koulujen kasvattavan herroja. Kinnulaan kuitenkin päätettiin perustaa kansakoulu jo vuonna 1874. Kivijärven pitäjänkokous kokoontui tuona vuonna Kinnulassa Häkkilän talossa. Rukoushuoneen osakkaat päättivät anoa

KUVA 18. Kinnulan osuusmeijeri vuonna 1930. Kuvaaja tuntematon. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

KUVA 19. Kinnulan kansakoulun vanha, vuonna 1885 rakennettu koulutalo (Muhonen 1996, 66–67). Rakennus on sittemmin purettu. Valokuva on vuodelta 1973 tai 1974. Kuvaaja Maija-Liisa Hirvi. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

lupaa “ylhäisemmän kansakoulun” perustamiseen. Koulun perustamisen ehdoiksi katsottiin, että opettajalla tuli olla oikeus saarnaamiseen ja että Kinnula vapautettaisiin Kivijärven pitäjän yhteisistä koulumaksuista. (Muhonen 1996, 18.)

Vastaus anomukseen tulikin jo kesäkuun lopulla, ja syyskuussa rukoushuoneen osakkaat kokoontuivat jälleen Häkkilän taloon: tällä kertaa päättämään mm. koulukartanon rakentamisesta ja opettajan palkasta. Koulu aloitti toimintansa Erik Hännisen omistamassa Hakkaraniemen talossa Niemenkylällä. Koulun perustavassa kokouksessa johtokunta oli sitoutunut rakentamaan koululle oman rakennuksen mahdollisimman pian. Koulukartanon valmistuminen kuitenkin viivästyi, ja koulu sijoitettiin edelleen vuokrahuoneeseen. Koulu toimi Niemenkylän Kasalan talossa syksyyn 1879 ja siirtyi sitten sieltä Pellonpään taloon kirkonkylälle. Koulukartano rakennettiin Erik ja Matti Häkkilän Piispalan talosta lahjoittamalle maalle. Se valmistui ja otettiin käyttöön lopulta vuonna 1885. (Muhonen 1996, 66–67.)

Kinnulaan perustettiin alakansakoulu vuonna 1928. Koulu toimi aluksi Nurmelan koululla, joka ei kuitenkaan ollut varsinainen koulurakennus vaan maatilan asuinrakennus. Alakansakoulun rakennus valmistui vuonna 1938. Se on melko suurikokoinen hirsirakennus, jonka piirustukset

KUVA 20. Vuonna 1938 valmistunut kansakoulun alakoulurakennus vanhassa asussaan ennen vuosina 2007–2008 tehtyä korjausta ja laajennusta (KSM-KIOSKI_206694). Kuvaaja: Anna Naukkarinen, 2006. Keski-Suomen ELY-keskus (ent. Ympäristökeskus.)

laati opettaja Toivo Rytökorpi. Alun perin koulurakennuksen alakerrassa oli eteinen, kaksi luokkaa, koulukeittola ja kotitalousopettajan luokka. Yläkerrassa oli alakansakoulun opettajan asunto, kaksi huonetta ja eteinen. Alakansakoulu sijaitsi pääty miltei tiessä kiinni, vanhempi yläkansakoulu puolestaan sijaitsi siihen nähden poikittain hiukan etäämpänä tiestä. Vanha kansakoulu oli alakansakoulua pienempi puolitoistakerroksinen hirsirakennus, joka rakennettiin pitkälti talkoil-la. (KSM-KIOSKI_206694.)

Pienissä kouluissa kaikki opetus tapahtui samoissa tiloissa. Näin tapahtui varsinkin vanhassa yläkansakoulussa. Kaksi yläkoulun entistä oppilasta muistelivat koulun tiloja muun muassa liikunnanopetuksen kannalta:

ELSA (n. 80-vuotias): Niin siinä asu opettajan perhe ja tuota siinä samassa koululuokassa ni, siinä ol tuota renkaat riippu katossa, siinä voimisteltiin ja siinä tapahtu kaikkia semmosia ku kotitalousopetuksia ja semmosia ei ollu vielä. Että kun ol voimistelutunti ni opettaja sano että menkäähän siitä ravihautaan, ravihauassa oltiin...

ANNA (n. 80-vuotias): Laskemassa mäkee.

ELSA: ... ku siin ol semmonen ravihauta ni siellä ol se meidän liikuntatunti, ei meitä kukkaan siellä valavonu, siellä it kukin laski ravi...

ANNA: Aika jyrkkä mäki.

ELSA: *Nii ravihauan reunusta laski ja toiset jäivät sisälle kiikkumaan niihin renkaisiin, jotka ei halunnu tulla, minä muistan ku pistettiin tänne...*

ANNA: *Joo ja sitten nostettiin tuntien ajaks kattoon ne renkaat että ne ei ollu tiellä.*

Kinnulan kunnan kokoukset järjestettiin pitkään vuokratiloissa eri taloissa. Kokouksia pidettiin ainakin Heikki Heikkilältä vuokratuissa tiloissa, Warvikossa, Emil Häkkilän talossa, Piispalassa, Nikkilässä ja säästöpankissa. Vuonna 1937 kunta osti nykyisen kunnanviraston paikalla sijainneen Piispalan talon kokouspaikakseen. (Talvisto 1999, 166.)

VAPAA-AJAN YMPÄRISTÖT

1900-luvun alussa Kinnulan kirkonkylässä ei ollut erityisiä nimenomaan vapaa-ajan käyttöön rakennettuja ympäristöjä tai rakennuksia. 1910-luvulta lähtien erilaiset aatteelliset yhdistykset alkoivat järjestää Kinnulassa organisoitua vapaa-ajan toimintaa. Varhaisimpia yhdistystoiminnan muotoja Kinnulassa oli nuorisoseuratoiminta. Nuorisoseura-aate sai alkunsa Etelä-Pohjanmaalla 1800-luvun lopulla. Nuorisoseurojen tarkoitus oli aluksi sivistyksellinen, mutta ne tarjosivat myös yhteistä ajanvietettä pitäjien nuorille. Kinnulan nuorisoseura Tarmo rekisteröitiin omaksi seurakseen vuonna 1920, mutta se oli toiminnassa jo aiemmin: kokouksia ja iltamia järjestettiin vuodesta 1908 lähtien. Nuorisoseura toimi aluksi talollisten tuvissa omien tilojen puuttuessa. Seura sai oman talon vuonna 1921. Sotien jälkeen nuorisoseuran toiminta jatkui suojeluskunnan talossa. (Talvisto 1999, 200.)

1900-luvun alku oli myös työväenliikkeen nousun aikaa. Keski-Suomen työväen poliittinen toiminta alkoi heti vuosisadan ensivuosina. Vuoden 1905 yleislakko aiheutti työväen keskuudessa liikehdintää, ja työväenyhdistyksiä alettiin nopeasti organisoida. Kinnulaan perustettiin työväenyhdistys vuonna 1915. Sosialistisia vaikutteita saatiin tiettävästi kahdesta suunnasta: Kivijärvellä oli tuolloin jo työväenyhdistys, ja toisaalta Kinnulassa oli myös Amerikasta palannutta ja siellä sosialismiin tutustunutta väkeä. Vuoden 1918 kansalaissota kuitenkin lamautti työväenyhdistysten toiminnan. Kinnulassa toiminta jatkui jälleen vuonna 1919, kun työväenyhdistys perustettiin uudelleen. Samana vuonna yhdistys sai oman työväentalonsa, suurikokoisen hirsirakennuksen, joka sijaitsi Kinnulan osuuskaupan läheisyydessä. Työväentalolla järjestettiin tansseja ja iltamia, kunnes toiminta hiipui, talon kunto rapistui ja se lopulta purettiin. (Talvisto 1999, 196–197.)

Ja sitten työväentalo on ollu, näitten välistä meni tie vähän matkaa sinne... Iso työväentalo ja aikanaan kai ihan hyvä hirsirakennus, siitä meni katto ensin ja sitten vesi tuli sisään ja... Minä muistan siellä semmoset tanssit, että vettä oli tullut katosta ja tiivis lattia pontattua lankkua vissiin, hirvee vesilammikko tai sanotaan, että hyvin iso vesilammikko siinä lattialla, tanssijat kierti vaan sen vesilammikon ja tanssittiin. (Eino, n. 70-vuotias.)

KUVA 21. Kinnulan Seurojen talo rakennettiin vuonna 1934 Suojeluskunnalle ja Kinnulan Nuorisoseuralle. Klassistishenkisen talon piirustukset saatiin Kokkolan suojeluskuntapiiriltä (KSM-KIOSKI_206688). Kuvaaja Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Vuoden 1913 aikana Kinnulassa aloitti toimintansa yleishyödyllinen vapaapalokunta, joka kuitenkin alkoi ensimmäisen maailmansodan aikana salaisesti kehittyä aseelliseen toimintaan valmistautuvaksi joukoksi. Vuonna 1917 seura järjestäytyi Martti Pihkalan johdolla ja siitä tuli suojeluskunta, jonka toiminta laajeni samana vuonna nimismiehen kehotettua pitäjäläisiä liittymään suojeluskuntaan. (Talvisto 1999, 221–223.) Suojeluskunnan kokoontumispaikkana toimi aluksi Emil Kinnusen talo, kunnes vuonna 1924 suojeluskunta osti puolet nuorisoseuran tiloista. Vuonna 1933 valmistui oma talo Nikkilän talosta lohkotulle maalle kirkonkylän laidalle. Klassistishenkisen suojeluskuntatalon piirustukset saatiin Kokkolan suojeluskuntapiiriltä. Talon hirret saatiin Puralan kylällä sijainneesta asuinrakennuksesta. Talo nousi talkoilla. Sodan jälkeen kun suojeluskuntatoiminta lakkautettiin, Kinnulan suojeluskunnan talo lahjoitettiin nuorisoseuralle ja maamiesseuralle. (KSM-KIOSKI_206688.) Maamiesseura Kinnulaan oli perustettu vuonna 1916 tarkoituksenaan valistaa maanviljelijöitä uusista menetelmistä ja viljelykasveista (Talvisto 1999, 198).

Yhdistystoiminnan vilkastumisen myötä erilaiset seurantalot tarjosivat pitäjäläisille tärkeitä kokoontumispaikkoja. Seurantaloilla järjestettiin myös erilaista vapaa-ajan toimintaa ja viihdykettä. Tanssit ja iltamat olivat suosittuja ja usein ainoita viihdykkeitä pitäjäläisille. Ne tarjosivat pitäjän nuorisolle mahdollisuuksia toistensa tapaamiseen. Seurojentalo ja työväentalo ovatkin haastattelieni muistoissa kirkonkylän keskeisimpiä paikkoja:

ELSA (n. 80-vuotias): *Ni entäs sitte se, mejän ilon paikka, missä myö nuoruuttamme vietettiin se...*

ANNA (n. 80-vuotias): *Suoja.*

ELSA:... *seurojen talo, suojeluskuntatalo.*

Seurojen talo! Tämä on ollu aina tämmöne, mutta se ol vaan erivärinen se ol semmonen siniharmaa, ku se ol suojeluskuntatalo ensiks. Siellähän ne piot on pietty, tanssit ja mitä on ollu. Kyllä minäki oon siellä monesti ollu tansseissa. (Helena, n. 70-vuotias, H1.)

Muuttuva kirkonkylä – Kinnulan keskustataajama jälleenrakennuskaudesta nykyhetkeen

KIRKONKYLÄN MILJÖÖ 2013

Vuonna 2013 Kinnulan kirkonkylä on moderni pienehkön maalaiskunnan keskustataajama. Taajama-alue alkaa kaakossa Kivijärventien ja Keskustien risteuksen tuntumassa, rajoittuu lännessä Jäppjärveen ja sen rantapeltoihin, idässä Kivijärventiehen ja pohjoisessa Lestijärventiehen. Ainoastaan keskustan teollisuusalue jää muusta taajamasta erilleen Kivijärventien itäpuolelle. Luoteessa kirkonkylän taajama on laajentunut Niemenkylää kohti niin kutsutulle Tolpan alueelle. Vuonna 1990 etelästä pohjoiseen kohti otetussa ilmavalokuvassa (kuva22) on nähtävissä kirkonkylän ominaispiirteitä. Suuri osa asutuksesta ja muusta rakennuskannasta asettuu edelleen melko tiiviisti kylänraitin varteen, vaikka asutus on laajentunut myös raitin itä- ja koillispuolelle.

KUVA 22. Viistoilmakuva vuodelta 1999. Kuva on otettu kaakosta koulukeskukselta luoteeseen päin. Kylän pääraitin varteen on tullut runsaasti uusia omakotitaloja ja liikerakennuksia. Asutus on lisäksi laajentunut raitin varresta kylän itäosiin mäntykankaalle. Raitin länsipuolella rantapelot ovat edelleen viljelyskäytössä ja karjan laitumena. Yleisilme on edelleen maalaismainen. Ennen niin avoin kirkonkylä on nyt vehreämpi ja puustoisempi: talojen pihossa ja keskustien varressa on puustutuksia.

Rakennuskanta on muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta pienipiirteistä. Korkeita kerrostaloja ei ole ja kirkko on säilyttänyt maamerkkimäisen asemansa kylän korkeimpana rakennuksena. Kirkonkylän kokonaisuutensa voimakkaasti vaikuttaneet maisemat näkyvät tässä kuvassa vain hiukan: kylän pohjoisosassa näkyvä poikittainen maantie vie Lestijärvelle.

Kuvaaja: Hannu Vallas, 1999. Lentokuva Vallas Oy.

Rakennuskanta on pienipiirteistä, matalaa ja pientalovaltaista. Puuston keskellä kohoava kirkko on edelleen taajaman korkein rakennus ja maamerkki. Keskustien ja Jäppäjärven väliin levittäytyy aukea pelto- ja laidunalue, jota edelleen käytetään myös karjan laiduntamiseen. Avoimet, rakentamattomina säilyneet pellot ja niiden yli siintävä järvimaisema ovat kylän omaleimaisia piirteitä. Keskusraitin itäpuoli on puustoisempaa.

Näkyvimpiä muutoksia kirkonkylän miljöössä sotia edeltävään aikaan nähden ovat ohitustienä toteutetut Viitasaaren Keitelelohjan vievä ja Kivijärvelle kulkeva maantie, kirkonkylän raitin tiealueen päällystäminen ja laajeneminen kevyen liikenteen väylineen, uudet omakotitaloalueet, jotka ovat laajentaneet kirkonkylää erityisesti Jääjoelle vievän tien suuntaan sekä Tolpan seudulle kirkonkylän luoteispäähän sekä uudisrakentaminen kokonaan uudenlaisine rakennustyyppineen. Vanhoja rakennuksia on purettu, ja varsinkin kylän laidoilla sijainneet pienet mökit ovat lähes kokonaan hävinneet.

Kinnulan keskustataajaman maisema oli vuonna 2013 vehreä. Vuosisadan alkupuolen hyvin avoin maisema on muuttunut karjanpidon hiljalleen vähennyttyä. Pihapuut, pensaat ja muut puutarhakasvit ovat tulleet suosituiksi. Asuintalojen pihapiireissä on runsaat istutukset. Monissa pihoiissa

KUVA 23. Kinnulan kirkonkylälle omaleimainen piirre on Ala-Jäppäjärven rantapellot, jotka kytkevät asutuksen ja viljelysmaiseman luontevasti maaseutumaiseksi kyläkokonaisuudeksi. Kuva on otettu Keskustien

suunnasta As Oy Kinnulantorin takaa Ala-Jäppäjärvelle päin. Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

KARTTA 4. Peruskartta vuodelta 1992. Kirkonkylän hahmoon on vaikuttanut merkittävästi ohitusteiden rakentaminen. Itä-länsisuunnassa kulkeva maantie vie lännessä Lestijärvelle ja idässä Urpilan kylän kautta Viitasaaren Keitelelohjaan. Siltä etelään poikkeava maantie vie Kivijärvelle. Kirkonkylä on laajentunut kylänraitin itäpuolelle mäntykankaalle ja Tolpan alueelle

Pappilanmäen lähelle Jäppjärven ja Savijärven välisen salmen sillan luoteispuolelle. Teollisuusalue on rakennut Kivijärvelle vievän maantien itäpuolelle. Karttaan on ilmestynyt uutena rakennustyyppinä rivitaloja. Koulualue ja vanhainkoti erottuvat myös kartassa rakennusmassoiltaan muuta kylää suurempana. Vanhat painetut kartat -verkkopalvelu, Maanmittauslaitos.

puita tai pensaita on istutettu rajaamaan pihaa teialueesta ja yksityisyyttä tuomaan. Kylänraitin teialue on 1900-luvun alun raittia leveämpi, sillä tien varteen on rakennettu kevyen liikenteen väylä. Kevyen liikenteen väylää ja ajorataa erottaville kaistaleille on kuitenkin istutettu puita, joten raittimaiseman leveys korostuu vain aivan liikekeskustassa, jossa kevyen liikenteen väylät ovat molemmin puolin raittia, ja jossa liikerakennusten edustalla olevat pysäköintialueet edelleen lisäävät väljyyden ja avoimuuden tuntua.

KUVA 24. Kirkonkylän rakennuskanta on historiallisesti kerroksellista etenkin kylänraitin varressa. Kuvassa on pieni 1930-luvun rakennusten kokonaisuus kuvattuna Jääjoentien risteysen suunnasta pohjoiseen päin. Oikealla näkyvä rapattu rakennus on autoilija Urho Lintisen 1930-luvulla linja-autotalliksi ja asunnoksi rakennuttama talo. Sen takana näkyvä taitekattoinen rakennus on vuonna 1931 konstaapeli Erkki Kinnuselle

ja tämän puolisolle kättilö Aino Kinnuselle valmistunut Kunnasmaa. Keltainen suurikokoinen rakennus on vuonna 1938 rakennettu entinen alakoulu, joka on saanut nykyisen ulkoasunsa vuosien 2007–2008 aikana. (KSM-KIOSKI_207110; KSM-KIOSKI_206700; KSM-KIOSKI_206694.) Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Kinnulan kirkonkylän rakennuskanta on historiallisesti kerroksellista erityisesti kylänraitin varrella. Vanhinta, ennen viime sotia säilynyttä rakennuskantaa, on kuitenkin vain muutamia yksittäisiä rakennuksia, kuten Nikkilän tilakeskus vanhoine päärakennuksineen, Laakson kauppa-kiinteistö, Leipuri Jonnin talona muistettu Viljala, Isotuvan vanha päärakennus, Urho Lintisen entinen linja-autotallirakennus, matkustajakotina aiemmin tunnettu Varvikko sekä taitekattoinen poliisin asuintalona muistettu Kunnasmaa. Lisäksi kirkonkylässä on säilynyt joitakin ennen viime sotia rakennettuja taloja kokonaan uuteen asuun muutettuna. Tällaisia ovat esimerkiksi kunnantalon vieressä eteläpuolella sijaitseva Viertolan tilan päärakennus sekä entinen kansakoulun lisärakennus. Keskustien varren omakotitaloissa painottuu erityisesti jälleenrakennuskauden puolitoistakerroksiset tyyppitalot uudempien pientalojen sijoituessa etupäässä uudemmille kaavoitetuille pientaloalueille keskusraitin itä- ja koillispuolelle sekä Tolpan alueelle kirkonkylän luoteispäähän. Suurin osa julkisista rakennuksista sijaitsee keskusraitin varressa. Myös keskustan liikerakennukset ovat Keskustien varressa yhtenäisenä pienenä liikekeskustana.

KUVA 25. Nikkilän tila on Kinnulan kirkonkylän vanhimpia kantataloja. Sen pihapiiri vanhoine rakennuksineen on maisemallisesti merkittävä osa kirkonkylämiljöötä. Nikkilän päärakennus on valmistunut 1870-luvulla. Nykyinen asu on 1990-luvun peruskorjauksesta, jossa

perinteistä asua säilytettiin mahdollisuuksien mukaan. Pihapiiriin kuuluu myös useita talousrakennuksia. (KSM-KIOSKI_206703.) Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

ASUMISEN YMPÄRISTÖT

Jälleenrakennuskausi toi tyyppitalorakentamisen

Talvi- ja jatkosodan päättymisen jälkeen alkoi jälleenrakentamisen aika, joka jatkui pitkälle 1950-luvun loppupuolelle asti (Saarikangas 1994, 135). Alkuvaiheessa jälleenrakentaminen painottui erityisesti teollisuuteen ja asuntorakentamiseen ja keskittyi haja-asutusalueille (Jetsonen 1994, 37). Sotien tuhojen korjaamisen ja jälleenrakentamisen lisäksi Karjalan siirtolaisten ja rintamamiesten asutustoiminta kosketti koko maata. Kinnulaan karjalaisia sijoitettiin kuitenkin vähemmän kuin Keski-Suomen maakuntaan keskimäärin. Karjalan siirtolaisia pitäjän väestöstä oli vuonna 1959 vain 2 %, kun koko maakunnan keskiarvo oli 10 %. Vuoden 1940 pika-asutuslaki toi Kinnulaan ainoastaan neljä uutta tilaa. Vuoden 1945 maanhankintalain myötä sen sijaan perustettiin kaksi siirtoväen tilaa ja 68 muuta asutustilaa, joista 23 Hiilingille ja 20 Matkusjoelle. (Talvisto 1999, 47.)

Vaikka valtaosa asutustoiminnasta keskittyi kirkonkylän ulkopuolisille alueille, oli rakennustoiminta kirkonkylälläkin vilkasta. Jälleenrakennuskauden eli sotien jälkeisen 1940- ja 1950-luvun rakennuksia on edelleen Kinnulan kirkonkylällä runsaasti. Koko kunnan alueella vuonna 1960

KUVA 26. Jälleenrakennuskaudella asuinrakennuksista yleisin oli puolitoistakerroksinen tyyppitalo, joka yleistyi sekä kaupunkien että maaseudun maisemassa. Niiden toistuvia piirteitä ovat korkea sokkeli, kuutiota lähentelevä noppamainen rakennusmassa, jossa huoneet on ryhmitelty yhden sydänmuurin ympärille sekä jyrkähkö

harjakatto. Perusrungon ulkopuolella on harja- tai pulpettikattoinen kuisti tai umpieteinen. (Wasastjerna 2011, 173–174.) Jälleenrakennuskauden pihapiirejä Tolpan alueella Kinnulan kirkonkylän luoteisosassa. Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

kaikista asuinrakennuksista 49 % oli tehty vuosina 1950–1959. Jälleenrakennuskauden rakennuskanta vaikutti siten Kinnulan yleisilmeeseen ja oli määrällisesti huomattavaa, sillä maaseudun yleinen rakennusmäärä koko maan tasolla tällä ajanjaksolla oli 28 %. Myös asumisen laatu koheni, sillä esimerkiksi sähkövalon käyttö kaksinkertaistui, viemäröinti yleistyi ja asumisen yleinen ahtaus väheni. Kinnula oli vielä vuonna 1950 koko Etelä- ja Sisä-Suomen ahtaimmin asuttu kunta, ja miltei joka toisessa huoneistossa kärsittiin tilanahtaudesta eli yhtä huonetta kohden asui yli kaksi henkeä. Kymmenen vuotta myöhemmin tilanahtautta oli enää kolmanneksessa kinnulalaisista huoneistoista. Vaikka uutta rakennettiin kasvavan väestön tarpeisiin, oli Suomenselän kehitysalueen kunnassa myönteinen kehitys hidasta ja jäljessä muusta Suomesta. (Talvisto 1999, 62–63.)

Sotien jälkeinen vilkas rakennustoiminta oli jäänyt myös muutaman haastateltavani mieliin:

No kyllähän se muutos lähti käyntiin, niin tuota suurin piirtein niinku sota-ajan jälestä. Että se rupes niinku se rakennustyyli muuttumaan ja kaikki se ol että se neljäkymmene... Kyllä se nyt jo kolomekymmentäkaheksan, kolomekymmentäyheksä ja niil vähän ennen sotia niin muuttu jo, se

ympäristö paljo. Mutta sota-ajan jälestähän se kehitys sitte niinku rakennuspuolella ja kaikessa muuttu, ku ei saanu ennää niinku rakentaakaa kirkonkylissä, ku ne pit olla luvanvarasia. Ei saanu mittää semmosta asuintaloa tämmösiä hökkeliä tehä... (Tapio, n. 70-vuotias.)

Jälleenrakennuskaudella asuinrakennuksista yleisin oli puolitoistakerroksinen, rintamamies-taloksikin kutsuttu tyyppitalo, joka yleistyi sekä kaupunkien että maaseudun maisemas-
sa. Tyyppiirustuksin toteutetuilla rakennuksilla oli useita suunnittelijatahoja, muun muassa eri ministeriöiden alaisuudessa toimivat rakennusosastot. Merkittävässä roolissa oli Suomen Arkkitehtiiliiton Jälleenrakennustoimisto, jossa arkkitehdit suunnittelivat asuinrakennuksia tal-
kootyönä. Jälleenrakennuskauden tyyppitaloissa toistuvia piirteitä ovat korkea sokkeli, kuutiota lähentelevä noppamainen rakennusmassa, jossa huoneet on ryhmitelty yhden sydänmuurin ym-
päriille sekä jyrkähkö harjakatto. Perusrungon ulkopuolella on harja- tai pulpettikattoinen kuisti tai umpieteinen. Tyyppitaloja rakennettiin aluksi hirrestä, mutta rankorakenne yleistyi nopeasti. Siinä kantavan rungon muodostavat puutolpat, jota jäykistää vinolaudoitus. Eristeenä käytettiin yleisesti purua ja tiiviyttä tuomassa tervapaperia. (Wasastjerna 2011, 173–174.) Rakentamisen pa-
rissa ammattinsa puolesta ollut Ilmari kuitenkin muisteli, että Kinnulaan sahanpurun saaminen oli hankalaa ja eristeenä käytettiin mitä luonnosta satuttiin löytämään:

*Että sittehän tämä oli alkuunsa ku tuli tää piiruvärkkihomma mikä tehtiin lauta, sahatusta puutavarasta, nii ku ei ollu sitte sillon aikanaan näitä lämpöeristeitä, ni nehän oli sahajauhoja ja ruumenia ja mitä ne sinne väliin laitto ja... Sehän oli pahin sitte siinä, ku sitte ku ne on ti-
etenki tosiaan jo painu se sahajauho tai jotain mitä olkia sinne oli laitettu, sammalta. Nehän kaikki, millä, mitä mistäki kutterinpurua ka ku ei täältä tahtonu mistään saaha, ku ei täällä ollu höyläämöitä eikä sahoja, ni ei oikeestaan. Sehän ois ollu ihan hyvä eriste, mutta sitä ei tahtonu täällä saaha, että niissä oli ihan. Meilläki oli tässä tuvan, sittenku tehtiin joskus seittemenkytä, kuuskytä, eiku seittemenkytäkuus se remontti siinä tuvan kaikki alapohjat ja ne, ni siellä oli olkea ja sammalta ja vaan siellä, vaikka se oli korkea se alapohja, tuuletettu alapohja, ni mutta ei si-
ellä lahovikoja ollu eikä semmosia, mutta eihän se oli hirveän kylmä, ku ei siel ollu ku tosiaan olkea ja sammalta ja ruumenta, mitä sinne oli laitettu. (Ilmari, n. 60-vuotias.)*

Jälleenrakennuskauden taloissa ulkoverhouksena oli rappaus tai puu, yleensä vaakalautoitus tai pystylautoitus saumoja peittävällä rimoituksella (Wasastjerna 2011, 174).

Kinnulan kirkonkylässä ei ole yhtenäisiä jälleenrakennuskauden tyyppitaloalueita vaan 1940- ja 1950-luvun taloja on yksittäisinä tai pieninä muutaman talon ryhminä eri puolella taajamaa. Erityisesti tämän aikakauden asuinrakennuksia on kylänraitin varressa, Tolpan alueella kirkon-
kylän luoteispäässä sekä koulukeskuksen läheisyydessä. Joidenkin vanhojen maatilojen päära-
kennukset on nähtävästi joko uudistettu 1950-luvun tyyliä mukaileviksi tai rakennettu tuolloin uudelleen. Esimerkiksi Kinnulan kirkonkylän vanhimpiin tiloihin kuuluvan Häkkilän pihapiirin rakennuksissa on paljon jälleenrakennuskauden piirteitä.

KUVA 27. Häkkilän pihapiirin rakennuksissa on jälleenrakennuskauden piirteitä. Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Maaltapako alkaa – kirkonkylät kasvavat

1960-luvulle tultaessa pientilavaltainen maatalous ei enää kyennyt elättämään maaseudun väestöä, ja pientilallisille ansioita tuoneet metsätyöt eivät enää olleet entisen laajuisia. Työttömyys maaseutupaikkakunnilla kasvoi, ja Kinnulassakin työttömien joukko purkautui Ruotsiin ja kaupunkeihin. (Talvisto 1999, 57; Hulkko 1993, 41; Hoffman 1993, 164.) Toisaalta myös teollisuuden, kaupan ja palveluiden työpaikat lisääntyivät kirkonkylissä ja muuttoliikettä suuntautui myös pitäjien sisällä sivukyliltä kirkonkylille (Rikkinen 1993, 43). Ilmari, joka itsekin maaltapaon aikaan muutti perheensä maatilalta työn perässä, muisteli Kinnulan kunnan sisäistä muuttoliikettä ja omakotitalojen rakentamista kirkonkylään seuraavasti:

Tuota se ol tää varmaan tää lähinnä minun ikäluokka tai vähän nuorempi, ni kato nehän oli maatiloilta tuolta, ku Kinnulassa sillon, sillon. Ja sitte meillä tää teollisuutta alko sillon tulla tänne kuitenkin, ni tuota, nää nuoret rakenti, ne oli nimenomaan tää nuori, aika nuor-, nuorta porukkaa, jotka rakenti tähän niitä omakotitaloja. Kyllä se niinku lähinnä semmosta oli minun ikästä ja vähän nuorempaa, jotka rupes sitte sillon. Ol semmonen perheet tullu ja sillä lailla, että jotain työpaikkoja täältä sai että, kun niit tota, ne siirty maatiloilta kato pois, että. Sinne joku jäi sitte sitäki asumaan ehkä, mutta ko perheet, perheessä oli poikia tai, no yleensä pojat sitte tänne jäi enempi, työtöhän täältä lähti ehkä enempi pois. Muualle päin menemään. Pojat

tommonen jäi tänne kuitenkin ja, täällä siinä on, minä oon nuin ajatellu ite, että tuota siinä saatto olla sekini, että täällä kato tää, nämä, tommonen maaseutumainen oli, ni niillä ehkä ne harrastukset ol sitte jotenki ja ne viihty täällä ja. Täällähän on aika paljo semmosta niinku rakennusmiehiä sillai, että ne rakenti tänne ja ne käy sitte kuitenkin, ovat vuosikymmeniä kulkeneet töissä tuolla ihan Etelä-Suomessa, ja ne on viikottain tuolla töissä ja sitte ovat asuneet täällä. (Ilmari, n. 60-vuotias.)

Rakentamista Kinnulan keskustassa alettiin säädellä kaavoituksella 1960-luvulla. Kinnulan ensimmäinen rakennuskaava vahvistettiin lääninhallituksessa 31.3.1966 (esim. KkA-rk 30.12.1983a). Vanhimman rakennuskaavan asiakirjat olivat muutamia kaavakarttoja lukuun ottamatta kadonneet Kinnulan kunnan arkistosta, joten kaavan sisällöstä ei ole tarkkaa tietoa, mutta säilyneistä rakennuskaavakartoista on pääteltävissä, että ilmeisesti juuri ensimmäisen rakennuskaavan myötä asutus kirkonkylässä alkoi levittäytyä kylänraitilta koilliseen Jääjoentien ympärille ja toisaalta luoteeseen Tolpan alueelle. (KkA-kaavakartta 8.2.1965.)

1960-luvulla asumisen ja pientalorakentamisen ihanteet muuttuivat. Jälleenrakennuskauden jyrkät kattojen harjakulmat ja noppamaiset rakennusmassat vaihtuivat suorakaiteenmuotoisiin, loivaharjaisiin taloihin. Rakentaminen tapahtui osittain edelleen tyyppipiirustuksin. Niitä laadittiin esimerkiksi Maatalousseurojen keskusliitossa ja Asutushallituksessa. Siirtymä uuteen tyyliin ei ollut suoraviivainen, vaan 1950- ja 1960-lukujen taitteessa suunniteltiin ja rakennettiin samaan aikaan molempia tyyppejä. (Ruotsalainen 2011, 22; Wasastjerna 2011, 286.) Omakotitaloarkkitehtuurissa suosituksi tuli 1960- ja 1970-lukujen aikana matala sokkeli ja yleensäkin rakennusmassojen mataluus ja vapaa pohjaratkaisu. Sisä- ja ulkotilan haluttiin liittyvän luontevasti yhteen, ja esimerkiksi suurikokoiset maisemaikkunat yleistyivät. Laudoituksen ja rappauksen lisäksi tiili yleistyi ulkokuorauksena, aluksi rakennuksen päätyseinissä ja pian koko talossa. 1960-luvun lopulta lähtien pientaloihin alettiin rakentaa tasakattoja. (Ruotsalainen 2011, 27; Wasastjerna 2011, 286.) 1970-luvulla omakotitaloja rakennettiin paljon myös asuntohallituksen myöntämällä halpakorkoisilla niin kutsutuilla arava-lainoilla. Aravalainoitetuissa taloissa tuli noudattaa tiettyä asunnon kokoa sekä varustelu- ja laatutasoa säätelevää ohjeistusta (Pihkala 1988a, 252–253). 1970-luvulla oman talonsa rakentanut Ilmari muisteli ajan pientalorakentamista:

Sitte tuli nää ikkunapinta-alat putos, mutta nehän oli niinku määräysten mukaan ihan. Että ne tuli sieltä, asuntorahastohan määräs, mullaki on aravalainotettu talo, tämä seitkytviis tehty, ni tuota nehän määräs ikkunapinta-alan, mitä saa olla, läm-, seinäeristeet, ja mulla ku ol vielä sähkölämmitykselle alun perin tää suunniteltu tää talo. Ku sehän oli se villitys silloin seittekytäluvun alusta kaikki ois pitäny laittaa sähkölle, ja tuota, niin pit laittaa paksut eristeet seiiniin. No se on ihan hyvä, ei siinä mittään, ja yläpohjaan, mutta sitte mullaki oli se että, se oli se seittemänkymmentäneljä –viis, minä en tiää, no samoina vuosina se oli tietenki kaupungissa ja tuolla ni tuli tää tasakattovillitys. Sehän oli se yks semmonen, mikä... Siis sehän, siinähän maksettiin jotka sitä silloin vuosina rakennettiin, meilläki oli kaikki talot. Ei, ei saanu rakentaa muuta ku näitä tasakattoja, ja sehän oli se yks, se kaikkein joka suurin virhe minun mielestä on tapahtunu siinä rakentamisessa, että määrättiin täällä, että pittää tehdä tasakattoja. (Ilmari, n. 60-vuotias.)

Vuonna 1985 ilmestyneessä Suomalainen pientalo -teoksessa kuvailtiin tyypillistä aikakauden omakotitaloa seuraavasti:

“Tyypillisessä omakotitalossa onkin nykyisin harkkoperustus, ilman kellaria maanvarainen laatta alapohjana, ulkoseinät lähes joka toisessa talossa on puuelementtejä, joissa on tehtaalla asennetut ikkunat ja ovet. Lopuissa vähintään runko on lähes aina puuta, harjakatto, kannatteena esivalmistetut puiset naulalevyristikot, kattona betonikattotiili tai profiloitu levy. Suomalaisena erityispiirteenä 60-prosentissa erillistaloista julkisivut verhotaan osittain tai kokonaan tiilimuurauksella.” (Kuoppamäki 1986, 32.)

Kinnulassa 1970- ja 1980-luvun rakentaminen on suuntautunut suureksi osaksi uusille kaavoite-
tuille omakotitaloalueille, mutta joissain tapauksessa vanhojen talojen päärakennuksia korvattiin edelleen uusilla, kuten tapahtui esimerkiksi Toikkasen tilalla (Anna, n. 80-vuotias). Tämän aikakauden talot Kinnulassa ovat hyvin usein juuri tiilivuorattuja. Ilmari pohti tiilirakentamisen syitä paikallistasolla:

Täs oli yks varmaan seki, että ku Ylivieskassa on tämä tiilitehas, ja tuota ne markkinoi täällä ehkä ja sitte tääl on ollu muurareita. Tääl ol aika hyvin saanu, että se on varmaan jossakin

KUVA 28. 1970- ja 1980-luvun pientaloissa Kinnulassa tiili on yleisin julkisivumateriaali. Alun perin tasakattoisten talojen kattomuoto on miltei kaikissa taloissa myöhemmin muutettu harja- tai aumakatoksi. Kuvassa 1970-luvun tiilitaloja Kallentiellä.
Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

paikkakunnilla seki, ettei saa ees muurareita muuraamaan niitä, että tuota. Että kyllä täällä tuota, täällä on, on tosi paljo näitä, että tuota, nää on rivitalojaki mitä tääl on tehty, tääl ei hirveän paljon näitä puuverhottuja, että. (Ilmari, n. 60-vuotias.)

Rakentamisen kanssa ammattinsa puolesta tekemisissä ollut Ilmari muisteli, että Kinnulassa 1970- ja 1980-luvuilla talot tehtiin pääasiassa paikalla rakentaen, mutta useimmiten tyyppipiirustusten mukaan:

Nehän oli lähinnä näitä tyyppitaloja aika pitkään, mitä ne osti ihmiset täällä. Eihän täällä ollu oikeestaan suunnittelijaa, jotka ois paikan päällä piirtäny. Näitä jotain rakennusmestareita oli, mut ei meillä ollu yleensä aikaa sitä piirrellä, että kyllä myö yleensä tyyppitalo ja se mäni sitte sen mukaan. – – – Onhan tietenki Kinnulassaki elementtitaloja tullu, mitä on tullu sitten myöhemmin, että meillä, meillähän on vielä kuitenkin totaa... vielä kaheks-, seittemenkymmentä, kaheksakytluvulla ni pääasiassa nää talot rakennettiin paikan päällä. – – – Tääl on kuitenkin rakennusmiehiä ollu niin paljon ja ne, ne sitte omasta, tääl on paljo niinku sanoin, että ne on mautilojen poikia etupäässä tai tyttöjä, mitä ne nyt oli ni, ne sai kotoasa tuota puuta, ne sahas täällä ja tää ol semmosta, että se ol yks semmonen, että tääl on hyvin pitkään paikan päällä rakennettiin ne talot sitte. (Ilmari, n. 60-vuotias.)

Kinnulan kirkonkylään on kaavoitettu uusia omakotitalokortteleita Niemenkylälle ja kirkonkylän kaakkoisosaan Ketolanperälle vuonna 1983 (KkA-rk1983a; KkA-rk1983b). 1990- ja 2000-luvuilla Kinnulan keskustan asemakaavaa on laajennettu muutamaan otteeseen pienillä pientaloalueilla Onnelan alueelle kirkonkylän luoteiskulmaan, Saaripellon alueelle Lampareen itä- ja koillispuolelle sekä viimeisimpänä Isonpellon-Palolan alueelle Silkkiperäntielle vuonna 2008. (KkA-rk1991; Kk-rk2008; Moilanen 2013, 25.) Uudempien omakotitalojen rakentaminen on tapahtunut suureksi osaksi näille uusille alueille. Pientalorakentamisessa puu yleistyi jälleen julkisivumateriaalina 1990-luvulla. 1990- ja 2000-luvun omakotitalot ovat usein talotehtaiden toteuttamia pakettitaloja. (Moilanen 2013, 36.)

KIRKOLLISET YMPÄRISTÖT

Seurakunnat saivat sotien jälkeen uusia toimintamuotoja. Vanhastaan porvarillisen yhteiskuntajärjestyksen tukijaksi leimautunut evankelisluterilainen kirkko koki sotavuosien aikana muutoksia. (Heikkilä 1993, 65.) Markku Heikkilän (1993, 65, 69) mukaan etenkin nuoren polven asevelipapisto katsoi, että kirkon tulisi julistustehtävänsä ohella ottaa tarkemmin huomioon rintamalla ja kotirintamallakin koettu sosiaalinen ja henkinen hätä. Sosiaalinen vastuuntunto tuli kirkon toimintaan eräänlaiseksi ohjenuoraksi, jota seurattiin sotien jälkeenkin. Asevelipappien omaksuma sosiaalinen kansankirkkotulkinta johti monen kirkollisen työmuodon uusiutumiseen ja kokonaan uusien työmuotojen alkamiseen. Esimerkiksi kirkon nuorisotyöstä ja diakoniasta tuli seurakuntien työmuotoja, ja niihin palkattiin koulutettuja työntekijöitä.

Seurakuntatoiminnan monipuolistuessa tarvittiin uudenlaisia tiloja. 1970-luvulla Kinnulaan kuten monelle muullekin paikkakunnalle (Keski-Suomessa esimerkiksi Joutsaan, Hankasalmelle, Konginkankaalle, Kannonkoskelle, Konnevedelle, Laukaan Vihtavuoreen, Toivakkaan, Leivonmäelle ja Jyväskylään) on rakennettu seurakunnan tarpeisiin seurakuntatalo tai muita uusia kokoontumistiloja 1970-luvun aikana (KSM-KIOSKI_35250; 202849; 206742; 207938; 206948; 207190; 206724; 207410; 200167). Kinnulassa rovasti Heikki Järvisen aloitettua virassa vuonna 1968 seurakunta ryhtyi suunnittelemaan uutta pappilarakennusta. Uusi pappila rakennettiin vanhan pappilan viereen vuonna 1970. Ylivieskalaisen arkkitehdin Saara Juolan suunnittelemaan pappilaan tuli kirkkoherran asuintilojen lisäksi tilat kirkkoherranvirastolle sekä pieni juhlasali, jota voitiin tarvittaessa käyttää seurakunnan tilaisuuksiin. Pappilan suunniteltiin näin toimivan tavallaan myös seurakuntatalona siihen asti, kun varsinainen seurakuntatalo rakennettaisiin. (KSM-KIOSKI_207051.) Uuden kirkkoherranpappilan valmistumisen jälkeen Kinnulan vanhan pappilan päärakennukseen remontoitiin kaksi asuntoa. Niissä asui seurakunnan henkilökuntaa, ainakin seurakuntasisar ja kanttori. (KSM-KIOSKI_206699.)

Kinnulan kirkkomaa on kokenut sotien jälkeen monenlaisia vaiheita. Talvisodan päättymisen jälkeen kesäkuussa 1940 Kinnulan kirkkovaltuusto hyväksyi Kinnulan rintamamiesyhdistyksen anomuksen saada seurakunnan vanhasta hautausmaasta hautasijat noin kolmellekymmenelle kaatuneelle rintamamiehelle. Ilmari Wirkkala laati vuosina 1941–1942 luonnoksen sankaripatsaasta, mutta sodan jatkuessa suunnitelma jäi toteuttamatta. Vuonna 1949 Äänekosken kiviveistämöllä teetettiin graniittiset nimilaatat sankarivainajien haudoille. Ilmari Wirkkalalta tilattiin vuonna 1954 uusi sankarihauta-alueen uusi yleissuunnitelma, joka toteutettiin vuoteen 1955 mennessä. Wirkkala suunnitteli alueelle sankarihautapatsaan, jonka valmisti salolainen kiviveistämö O. Y. Granit. Patsaan hankkimiseksi järjestettiin rahankeräys. (KSM-KIOSKI_206682.)

Vuonna 1947 Kinnulan kirkkovaltuusto päätti, että Kinnulan kirkon vieressä sijaitseva vanha hautausmaa otettaisiin uudelleen käyttöön. Samana vuonna ostettiin puolen hehtaarin suuruinen maa-alue hautausmaan itäpuolelta Marttilan tilasta. Lisämaalle aloitettiin hautaaminen 1950-luvun alussa, vaikka virallisesti alue vihittiin hautausmaaksi vasta 1960-luvun alkupuolella. (KSM-KIOSKI_206682.) Rikantien varressa sijaitsevalle Kylmäkankaan hautausmaalle on haudattu tämän jälkeen vain yksittäistapauksissa perhe- ja sukuhautoihin. Kylmäkankaan hautausmaa on säilynyt ilmeeltään metsähautausmaana. Hautaamisen vähennyttyä Kylmäkankaan hautausmaalla on säilynyt monia varsin vanhoja hautamuistomerkkejä, joita uudemmalla hautausmaalla ei uudelleenhautaamisen myötä enää juuri löydy. (KSM-KIOSKI_206701.) Kinnulan kirkon vieressä oleva hautausmaa oli 2000-luvulle asti hiekkapintainen kumpuhautausmaa. Vuonna 2007 tehtiin kuitenkin päätös hautausmaan nurmetsästä. Nurmetsästä tehtiin vaiheittain useamman vuoden kuluessa. (KSM-KIOSKI_206682.)

KUVA 29. Kinnulan kirkkomaan laidalle Jääjoentien varteen rakennettiin seurakuntatalo ja uimahalli vuonna 1991 (KSM-KIOSKI_207063). Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Vuonna 1978 kirkon alueen ilme muuttui, kun kirkkomaan laidalle rakennettiin seurakuntatalo, johon erilaisten kokoontumistilojen ohella tuli uima-allas. Seurakuntatalo ehti olla käytössä kymmenen vuotta, kun se tuhoutui tulipalossa. Vuonna 1991 palaneen seurakuntatalon tilalle nousi uusi, tällä kertaa seurakunnan ja Kinnulan kunnan yhteishankkeena. Uuden seurakuntatalon suunnitteli Jaakko Eskelinen Oy Jyväskylästä, ja siihen tuli seurakunnan tilojen lisäksi kunnan uimahalli. Rakennusta on laajennettu vuosina 2002–2003, ja sinne on sijoitettu myös kirkkoheranviraston tilat. (KSM-KIOSKI_207063.) Seurakuntakodiksikin kutsuttu rakennus on pitäjän tärkeimpiä kokoontumispaikkoja. Helena mainitsikin sen erityisen rakkaaksi paikaksi kylällä:

Ja tuo seurakuntatalo, joka on meillä nyt niin keskeinen. Kyllähän koulu on keskeinen, mutta elämisen kannalta seurakuntatalo on vanhemmille ihmisille enempi keskeinen paikka kun koulu. Ni se on tosi hyvä asia että on kylän keskellä tuommonen paikka. (Helena, n. 70-vuotias, H1.)

Vuonna 2013 Kinnulan kirkko ympäristöineen on eräs kirkonkylän maamerkeistä. Kylän keskellä sijaitseva kirkko on harvoja viime sotia edeltävältä ajalta säilyneitä rakennuksia. Sitä ympäröivä kirkkomaan on kylän laajin hoidettu puistoalue. Kauniisti hoidetun puistoalueen halki johtaa kylänraitilta kirkolle koivukujat. Puiston keskipisteenä on ruusupensasaidoin ympäröity aukio, jonka keskellä on suihkuallas. Sankarihautausmaa erottaa puistoalueen hautausmaasta. Seurakuntatalo jää koivujen katveeseen alueen reunalle. Seurakuntatalon läheisyydessä, kirkon ja

KUVA 30. Kinnulan kirkkomaasta on muodostunut hoidettu ja viihtyisä puistoalue. Keskustieltä kirkolle johtaa koivukujat. Puiston keskellä istutusten suojassa on suihkulähde. Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

kirkkomaan pohjoispuolella, on vielä yksi uskonnon harjoittamiseen liittyvä rakennus: Kinnulan Rauhanyhdistyksen rukoushuone, joka on rakennettu vuonna 1952 rakennusmestari Eino Vaherjoen suunnitelmin. Moneen kertaan korjattu ja muutettu rakennus ei enää ole vanhassa asuunsa, mutta toimii edelleen rukoushuoneena ja kokoontumispaikkana. (KSM-KIOSKI_206686.)

LIIKE-ELÄMÄN YMPÄRISTÖT

Sotien jälkeen pula elintarvikkeista ja muista hyödykkeistä vaikeutti kaupankäyntiä. Myyntiartikkelien säännöstely päättyi hiljalleen 1940-luvun aikana. Viimeisenä päättyi kahvin ja sokerin säännöstely vuonna 1954. (Mansner 1988, 59; Pihkala 1988b, 250.) Sotien jälkeiset vuosikymmenet 1960-luvun alkuun asti olivat kuitenkin kyläkaupoille otollista aikaa, sillä maaseudun asukasmäärä kasvoi väestönsiirtojen ja suurten ikäluokkien syntymisen myötä (Heinimäki 2002, 9). Kinnulan Osuuskaupan sivumyymäläverkosto oli rakennettu jo ennen sotia Saarenkylään, Muholaan ja Niemenkylälle. Sotien jälkeen sivumyymälöitä perustettiin vielä Kangaskylälle ja Niemenkylälle. (Talvisto 1999, 117, 120.) Kirkonkylällä näkyviä uudistuksia sotien jälkeisenä aikana oli Kinnulan Osuuskaupan myymälän uudistaminen 1950-luvulla. Vanhaa myymälärakennusta laajennettiin, ja sen ulkoasu muutettiin 1950-luvulle ominaiseen pelkistettyyn asuun. Ajan

KUVA 31. Pihtiputaan Osuuskauppa rakennutti uuden valintamyymälän vuosina 1959–1960 Möttösen tilalle. Vuonna 2013 rakennuksessa toimi Kinnulan kunnan Osaamiskeskus Bitti. (KSM-KIOSKI_207070.) Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

tavan mukaan rakennukseen tuli erilliset osastot eri tuoteryhmille. Kinnulan Osuuskauppa rakennutti lisäksi vuonna 1955 henkilökunnalleen kaksikerroksisen asuinrakennuksen samalle tontille myymälän kanssa. (KSM-KIOSKI_207067.)

Kinnulan Osuuskaupan kilpailija, Kulutusosuuskuntien Keskusliittoon kuulunut Lestijokilaakson Osuuskauppa, jatkoi toimintaansa sotien jälkeen Möttösen talossa. Myymälä myytiin kuitenkin vuonna 1958 Pihtiputaan Osuuskaupalle, joka rakennutti Möttösen paikalle uuden myymälärakennuksen vuosien 1959–1960 aikana. (KSM-KIOSKI_207070.) 1950–1960-lukujen taitteessa terveysviranomaiset lakkasivat vaatimasta väliseinää tai tuulikaappia esimerkiksi maito- ja lihaosaston välille (Kemppainen 2002, 20–21). Pihtiputaan Osuuskaupan uusi myymälä edustikin uudenai-kaista hallimyyimälää, jossa kaikki tuotteet voitiin sijoittaa samaan tilaan (KSM-KIOSKI_207070).

Osuuskauppojen lisäksi sekatarvakauppa toimi ainakin Laakson liiketalossa, jota sitäkin sotien jälkeen laajennettiin (KSM-KIOSKI_207111). Tarkkaa ajankohtaa laajennukselle en tutkielmani teon aikana saanut selville, mutta Keski-Suomen museon kuva-arkiston 1940- tai 1950-luvulla otetussa valokuvassa (K552:3851) rakennus on nykyistä pienikokoisempi. Laaksossa kauppaa pitivät ainakin Aili ja Jani Lampi vuosina 1956–1960 (KSM-KIOSKI_207111). Eräs haastateltavani muisteli nostalgisesti sotien jälkeisten vuosikymmenten vilkasta elämänmenoa ja kaupankäyntiä:

KUVA 32. Kinnulan Osuuskauppa rakennutti kirkonkylään uuden pienoistavaratalotyyppisen myymälän vuosina 1966–1967. Tasakattoinen myymälä oli Kinnulassa laatuaan ensimmäinen. (Talvisto 1999, 117; KSM-KIOSKI_207067.) Kuvaaja: Aulis Urpilainen. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

Noh nuoret ovat ruvenneet, lähteneet kottoonsa taloista pois ja ruvenneet, ruvenneet rakentamaan. Ja sitten nuita on nuita tullu nuita kauppaliikkeitä, ja niitähän on ollut monessakin kohti ja monenkinlaista kauppaa ja monessaki rakennuksessa tässä kirkonkylällä aikojen saatossa, mutta nythän ne on taas kuihtunu. Tuossa ol kauppa tuossa Sanilassa, ja niitä ruokavarakauppoja nyt. Tietysti sitte ol se Lestijokilaakson Ossuusliike, se ol sitte sellanen sekatarakauppa ja, ne ol sekatarakauppoja ennen. Siellä myytiin ruokaa ja siellä myytiin kaikkia. Niinku tälläki osuuskaupallaki, Kinnulan ossuuskaupalla ennenku se liitty tohon Keski-Pohjanmaan osuuskauppaan, ni ol täällä joka kylällä myymälät. Ihan tuossa Niemenkylälläki ol myymälä – – – Siellä ja joka kylällä ol ossuuskaupan myymälä, ja se elämä ol tosi vilkasta, mutta nythän tuota. Ja postiautot ajo monta kertaa päivässä, monta kertaa päivässä tänne ja läpi tästä Kinnulan. Että se ol jotenki se elämä vilkasta, vaikka ihmisillä ei, yksityisillä ihmisillä ollu autoja itellään paljoa, mutta. Että autoliikenne nykyään on vilkkaampata ku silloin ennen vanhaan, mutta jotenki tuntuu kun. Ja ihmisiä ol paljon enempi. Eikös meiltä oo tuhannen asukkaan paikkeilla vähentyny, toistatuhattaki. (Helena, n. 70-vuotias, H1.)

1950-luvun aikana Kinnulan kirkonkylään rakennettiin vielä Kinnulan Osuuskaupan toimitalo, joka ulkoarkkitehtuuriltaan ei juuri eronnut aikakauden omakotitaloista. Se sijaitsi kylänraitin varressa Möttösen pohjoispuolella eli osuuskauppojen myymälöiden lähellä (Talvisto 1999, 140; kuva2). Toisenlaista liiketoimintaa edusti Warvikon matkustajakoti, joka toimi vuodesta 1940

KUVA 33. Osuuskaupan myymälä uudessa asussaan. Vanhaa tasakattorakennusta ei enää juuri tunnista. Rakennuksen yhteydessä oleva kaksikerroksinen osa rakennettiin vuonna 1955 Osuuskaupan henkilökunnan asuinrakennukseksi. (KSM-KIOSKI_207067.)
Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

valtion matkustajakotina ja vuodesta 1950 lähtien yksityisenä matkustajakotina jatkaen toimintaansa aina vuoteen 2009 asti (KSM-KIOSKI_206711).

1960-luvulla elinkeinojen rakennemuutoksesta alkunsa saanut muuttoliike maaseudulta kaupunkiin ja taajamiin sai aikaan muutoksia myös kaupan alalla. Kauppa muutti kaupunkiin ja taajamiin asukkaiden mukana. Maaseudulla kyläkauppoja lakkautettiin sitä mukaa, kun asukkaat muuttivat pois. (Hoffman 1993, 164.) Kinnulassa vuosina 1966–1968 lakkautettiin Osuuskaupan sivumyymälät Niemenkylältä, Kangaskylältä ja Jääjoelta. Muholan sivumyymälä jatkoi vuoteen 1978 asti, ja lopulta vuonna 1990 sulki ovensa myös Saarenkylän myymälä. (Talvisto 120–121.) Kääntöpuolena muuttoliike mahdollisti uusien myymälöiden perustamisen kaupunkiin ja taajamiin. Perustettavat myymälät edustivat yleensä valintamyymälätyyppejä, joka löikin itsensä läpi tässä vaiheessa. (Hoffman 1993, 164.) Kinnulan Osuuskauppa rakennutti vuosina 1966–1967 uuden myymälän kirkonkylään. Valmistuessaan SOK:n Rakennusosaston suunnittelema myymälä edusti niin sanottua pienoistavaratalotyyppiä. Tasakattoinen myymälä oli Kinnulassa laatuaan ensimmäinen ja poikkesi näin kylän rakennuskannasta täysin. Rakennus on kokenut vuosikymmenten varrella lukuisia muutoksia ja laajennuksia eikä muistuta enää juurikaan alkuperäistä tasakattohallia. (Talvisto 1999, 117; KSM-KIOSKI_207067.)

KUVA 34. Paavo Tiaisen vuonna 1964 rakennuttama liike- ja asuinrakennus on saanut ylleen 1980-luvulla espanjalaishenkisiä yksityiskohtia (KSM-KIOSKI_207071).
 Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Pienimuotoisempaa liikerakentamista edusti Paavo Tiaisen liikerakennus kirkonkylän pohjoisosassa. Vuonna 1964 valmistuneessa Keski-Suomen maanviljelysseuran rakennusosaston suunnittelemassa liike-asuinrakennuksessa toimi aluksi vaatetusliike ja posti, alakerrassa Paavo Tiaisen pitämä paja. Myös tähän rakennukseen on tehty 1980-luvulla julkisivumuutos, jossa rakennukseen tavoiteltiin rappauksella ja pyörökaarilla espanjalaistunnelmaa. Rakennuksessa toimi tuolloin ravintola Kotkanselkä. (KSM-KIOSKI_207071.)

Tasakattoarkkitehtuuri sai jatkoa liikerakentamisessa, kun vuonna 1968 rakennettiin Säästöpankille uusi toimitalo. Kinnulan Säästöpankki oli tätä ennen vuonna 1966 liittynyt Pihtiputaan Säästöpankkiin. Uuden toimitalorakennuksen suunnitteli Arkkitehtitoimisto Murtosaari & Vuorela Jyväskylästä. Pankin toimitilojen lisäksi rakennuksessa oli toinenkin liikehuoneisto, jossa avasi ovensa vuonna 1970 ravintola Kotkanselkä. Vuonna 1983 Säästöpankin liikekiinteistöä laajennettiin. Pankki siirsi konttorinsa uudisoosaan, ja vanhoissa tiloissa avattiin K-kauppa Kinuski, joka toimii tiloissa edelleen. Säästöpankki lopetti toimintansa vuonna 1993 laman ja pankkikriisin jälkimainingeissa. Pankin tiloihin muutti vuonna 1994 Postipankki. Kun myöhemmin Leonia-pankkina tunnettu Postipankki lopetti toimintansa, osti Reisjärven Paikallisosuuspankki rakennuksen vuonna 2000 ja avasi siihen konttorinsa. (KSM-KIOSKI_207068.)

KUVA 35. Kinnulaan rakennettiin vuonna 1975 ostoskeskus, joka sai nimekseen Kinnuskeskus. Melko suurikokoinen rakennus on hallitseva liikekeskustan maisemassa. (KSM-KIOSKI_207065.)
Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Kinnulan kirkonkylän miljööseen ehkä merkittävimmän muutoksen toi kuitenkin vuonna 1975 valmistunut Kinnuskeskus. Kinnuskeskus edusti 1960–1970-luvulle ominaista ostoskeskustyyppiä, jossa kulku liikkeisiin on ulkokautta ja pääjulkisivu on lähes koko matkalta näyteikkunaa. Kirkonkylän muihin liiketaloihin nähden suurikokoiseen rakennukseen tuli matalan liikesiiven lisäksi kaksikerroksinen asunto-osa, johon tuli Kinnulan ensimmäiset kerrostalotyyppiset asunnot. Liikesiiven tuli kuusi liikehuoneistoa, joissa toimi aluksi ainakin posti, apteekki, tekstiili-myymälä ja Osuuspankin konttori. (KSM-KIOSKI_207065.)

Sotien jälkeisten vuosikymmenien liikerakentamisessa autoliikenteen kasvua alettiin huomioida ja ennakoida aiempaa enemmän. Myös kaavoitus usein ohjasi tähän, ja liikenteen vaatimuksia ylikorostettiin monesti pienissäkin taajamissa. Liikerakennukset alettiin sijoittaa kauas kylätien reunasta, jotta niiden edustalle saatiin tilaa autojen pysäköinnille. Uusien ratkaisujen mukaan rakentunut kylän keskusta on usein yhtä suurta aukkoa. (Kemppainen 2002, 17.) Myös Kinnulassa uudet liikerakennukset tehtiin etäälle tiestä. Usein uusi rakennus tehtiin kylätieltä katsoen tontilla aiemmin sijainneen rakennuksen taakse, jolloin toimintaa voitiin jatkaa vanhassa rakennuksessa uuden valmistumiseen asti. Tämän jälkeen vanha rakennus voitiin purkaa pysäköintialueen tieltä. (Ilmari, n. 60-vuotias.)

KUVA 36. Kinnulan liikerakentamisen viimeisintä vaihetta edustaa vuonna 2005 valmistunut As Oy Kinnulantori (KSM-KIOSKI_207069).
Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Näinhän se oli ja sit se on purettu siitä tienvarresta pois. Että kaikki on tehty oikeestaan sillä lailla, että niinku esimes kunnanvirasto, ni muistan sen ihan, ni se oli siinä tän nykysen kunnanviraston ihan kohalla, ni siinä ei, siin ei ollu ku pikkunen väli, että ne sopi rakentamaan siihen. Ne piti sitä kunnanvirastoa siinä niin kauan ku tuo valmistu tää uus virastotalo, ja sitte ne purki sen rakennuksen pois siitä ja. Kyllä ne on ollu poikkeuksetta nämä niinku kaikki muutki rakennukset on oikeestaan voi sanoa, et ne on ollu kaikki sitte et se on sinne taakse rakennettu. Sille, et siihen on sitte jääny tätä raittia. Että niinku näkyyki, et tää, tämä, tää yks vanha rakennus, joka on siinä, tämä Varvikon tää, missä matkustajakoti nykyään on, ni tähän on ihan melkein tässä Keskustiessä kiinni. Sitte että kaikki oikeestaan ne vanhat rakennukset, niinku se on se, missä mä sanoin, et se Sanilan kauppaki mikä siinä on, ni sehän nyt on aika lähellä vielä, mut se onki vanhoja rakennuksia. (Ilmari, n. 60-vuotias.)

Kinnulan keskustan liikerakentamisen viimeisintä vaihetta edustaa vuonna 2005 valmistunut Kinnulan kunnan rakennuttama As Oy Kinnulantori. Kunnanviraston viereen entisen terveystalon paikalle rakennetun liiketiloja ja asuntoja käsittävän rakennuksen suunnitteli arkkitehti Esa Säkkinen Toholammelta. (KSM-KIOSKI_207069.)

Eräänlaisena liike-elämän ympäristön ja liikenneympäristön yhdistelmänä voidaan pitää myös kirkonkylän pohjoisosassa Myllykylään vievän tien ja Keitelepuhjan maantien risteyksessä sijaitsevaa huoltoasemaa. Kinnulan Osuuskaupan ylläpitämä huoltoasema aloitti toimintansa vuonna 1970 paikalla tuolloin sijainneessa pienessä asuinrakennuksessa, johon tuli myymälätila ja jonka pihaan tuli bensinipumput. Varsinainen huoltoasemarakennus huoltohalleineen ja myymälä-kahviotiloineen valmistui paria vuotta myöhemmin. Huoltoasemaa on sittemmin laajennettu ja sen kattomuoto muutettu. Huoltoasemalla toimi vuonna 2013 Kinnulan ainoa ravintola Scanburger. Huoltoaseman kahvio toimii myös kokoontumispaikkana, jossa kahvikupin ääressä parannetaan maailmaa – tai ainakin Kinnulaa. Tästä kertonee myös sen leikkisä nimi Kinnulan Parlamentti. (KkA-rl4-1970; KkA-rl31-1972; KkA-rl29-1992; KkA-rl45-2009.)

TEOLLISUUDEN YMPÄRISTÖT

Sotien jälkeisinä vuosikymmeninä Kinnula oli elinkeinorakenteeltaan maatalousvaltainen pitäjä. Vuonna 1958 kunnan asukkaista vain 11 työskenteli teollisen tuotannon parissa. Valtaosa Kinnulan 1950-luvun lopun teollisuudesta oli yhden ihmisen työllistäviä pienyrityksiä. Teollinen toiminta oli luonteeltaan vielä käsityömaista: korjaamoja, myllyjä, pieniä sahoja, pieni tilitehdas ja sementtivalimo. (Talvisto 1999, 132.) Kinnulan osuusmeijeri jatkoi toimintaansa vuoteen 1962 asti. Myllykylässä sijainneet vesimyllyt jauhoivat vielä sotien jälkeenkin: Alamyly vuoteen 1955 asti ja Ylämyly vuoteen 1965 asti. Alamylyn Hakkaraiset rakensivat vuonna 1955 kirkonkylään sähkömyllyn, joka toimi 1990-luvun lopulle asti. (Talvisto 1999, 124, 126, 128; KSM-KIOSKI_207109.)

1960-luvulla maanviljely ei riittänyt työllistämään kaikkia Kinnulan asukkaita. Muuttoliike pois paikkakunnalta sai alkunsa. Haastavassa työllisyystilanteessa Kinnulan kunta pyrki teollisuutta tukemalla saamaan kuntaan uusia työpaikkoja. Vuonna 1964 kunta oli valmis osoittamaan sopivia tontteja teollisuuden rakennuksille. Tuolloin paikkakunnalla ei ollut vielä suurempaa teollista yrittämistä. 1960-luvun lopulla poismuutto kunnasta kiihtyi. Yhtenä ratkaisuna työllisyysongelmiin nähtiin teollisuusalueen perustaminen. Puitteet teollisuuden harjoittamiselle olivat parantuneet vuonna 1966 Keitelepuhjan maantien valmistuttua. Kuljetusyhteydet nelostielle olivat näin riittävät. (Talvisto 1999, 133–135.) Kinnulan teollisuusalueen rakennuskaava vahvistettiin vuonna 1971 ja teollisuusaluetta päästiin rakentamaan (Talvisto 1999, 135; KkA-rk 6.5.1985) Alueelle oli tarkoitus Kinnulan kunnan kustannuksella rakentaa teollisuustiloja ja kunnallistekniikka ja houkutella näin paikkakunnalle uusia yrityksiä. Ensimmäinen alueelle valmistunut teollisuusrakennus oli vuonna 1971 Kinnuspuulle rakennettu halli. Sitä seurasi vuonna 1975 Kinnusbetonin teollisuustila, vuonna 1980 Terituotteen halli, vuonna 1983 alueen ruokala- ja hallintorakennus, vuonna 1984 Hankkijan myymälä ja vuonna 1990 Kinn Pinen halli. (Talvisto 1999, 134–135.) Yritykset alueella ovat ehtineet vaihtua kokonaan, ja teollisuusalue jossain määrin on hiljentynyt 1980-lukuun verraten. Usko tulevaisuuden mahdollisuuksiin ei haastateltaviltani kuitenkaan ollut kokonaan kadonnut:

KUVA 37. Kinnulaan perustettiin 1970-luvun alussa teollisuusalue, johon kunta rakensi teollisuustiloja yrityksiä varten (Talvisto 1999, 135). Teollisuusalue sijaitsee hieman muusta kylästä erillään Kivijärventien itäpuolella. Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

ja nyt sitten maatalouesta on tullu paljon työttömyyttä, kun pienet karjatilat ni on lopetettu. Niitä nyt on vaan suurempia sitten ja totta kai näille täytyy löytyä työtä sitten jostakin muuten, muualta. Kyllä meillä sitä teollisuuttakin on yritetty pittää hengissä ja, ja aina lissää on kyllä saatukin, että ei se ihan oo surkastunu siihen. Tietysti siinä on ongelmana, vaikka että tuota, ku sanotaan että näin kaukana asutaan, mut ei se tänä päivänä enää ole esteenä se. Nyt on kaikki nämä koneet ja ne kulukee tuolla ilmassa ne asiat ja sillä tavalla että. Se on se nykyinen kehitys erittäin myönteinen ollu sille, sillä tavalla että ei syrjäsevulla enää kovin suuria ongelmia ole. Kun nämä koneet on tulleet maalimaan, jotka ovat erittäin tarpeellisia, terveellisiä. (Usko, n. 80-vuotias.)

Teollisuusalueella oli vuoden 2013 rakennusinventoinnin aikaan edelleen puu- ja rakennusteollisuutta sekä jalkinetuotantoa. Alueen asemakaavaa on laajennettu vuonna 2010.

KUNNALLISEN ELÄMÄN YMPÄRISTÖT

Ajatus samantasoisista palveluista jokaisessa kunnassa oli syntynyt jo 1930-luvulla. Sitä ennen lähtökohtana oli, että kunkin kunnan palvelut nousevat paikallisista olosuhteista ja tarpeista. Hallinto ja asukkaat joutuivat siten sopeutumaan paikallisiin edellytyksiin. Tasa-arvoisiin palveluihin pyrkimystä viivästyttivät 1930-luvun lama-aika ja sen jälkeen syttynyt sota. Sotien jälkeen tasa-arvoisia palveluita ryhdyttiin toteuttamaan, ja lainsäädännössä kunnille asetettiin uusia tehtäviä esimerkiksi terveydenhuollon järjestämisessä. Kuntien välisiä taloudellisia eroja tasoitettiin valtionavulla. (Soikkanen 1993, 135.)

Sotien jälkeen ensimmäinen Kinnulan kirkonkylässä rakennettu kunnallispalveluihin liittyvä rakennus oli vuonna 1949 valmistunut terveystalo. Se sijaitsi kylänraitin varressa kunnanviraston lähellä paikalla, jossa nykyisin on Asunto Oy Kinnulantori -niminen asuin- ja liikekiinteistö. (KSM-KIOSKI_206689; KSM-KIOSKI_207069.) Taustalla oli osittain vuonna 1944 hyväksytty laki kunnallisista äitiys- ja lastenhuollon neuvoloista sekä kunnallisista terveystalosta ja kätilöistä. Omaa kunnanlääkärinä ei Kinnulalla kuitenkaan vielä ollut, vaan lääkäri kävi Kivijärveltä kaksi kertaa kuussa (Talvisto 1999, 177). Terveystaloja rakennettiin maahamme sotavuosina ja pian sotien jälkeen kaikkiaan 527 Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja kuntien yhteistyönä. Rahoituksesta 30 % saatiin lahjoituksena Ruotsista, ja loppu muodostui kotimaisista lahjoituksista sekä valtion ja kuntien panostuksesta. (Turpeinen 1993, 18–19.) Myös Kinnulan terveystaloon varoja saatiin ruotsalaiselta kummikunnalta. Terveystalot rakennettiin useimmiten Mannerheimin Lastensuojeluliitolta saaduin tyyppiinrakennuksin. Näin oli laita myös Kinnulassa. Kaksikerroksinen rakennus oli rankorakenteinen, harjakattoinen puutalo. Rakennus purettiin 2000-luvun alussa. (KSM-KIOSKI_206689.)

Se oli siinä semmonen jos siitä lähetään sitte se terveystaloha siihe rakennettiin, joka nyt purettiin muutama vuosi takaperin, sehä oli taas niillä Ruotsin jollain lahjotusvaroilla. ... Sehä oli semmonen niinku kellarikerros ja sitte kaksikerrosta oli, et siin oli siinä maan... tasakerroksessahan siinä oli pitkään oli ne terveystalot ja terveystalon nimellä se oli ja siinä oli nää äitiysneuvolat ja terveydenhoitajan vastaanotto, hammaslääkärin vastaanotto ja tämmöset että. Niin kauvan kun tuo meidän terveystalot sitte valmistu tämä, että niin kauvan se oli sehä joskus seittemänkymmentäluvulla vasta sitten muutti siitä terveystalolta pois, että. Ja siinä oli niinkö, sillä sehä ei, se rakennus sinänsä ei ollu mikään erikoisen näkönen, niitähän on Suomessa samanlaisia, samoilla piirustuksilla tehty paljon. (Ilmari, n. 60-vuotias.)

Kinnulan kirkonkylä sai uutta ilmettä, kun kylänraitin varrelle, entisen Piispan talon paikalle, rakennettiin vuonna 1956 uudenaikainen kunnantalo. Aiemmin kunnantoimisto oli toiminut Piispalassa. Se oli pienehkö hirsitalo, jonka Kinnulan kunta oli ostanut käyttöönsä. Ilmari muisteli vanhaa kunnantoimistoa seuraavasti:

KUVA 38. Kinnulaan rakennettiin terveystalo (kuvassa vasemmalla) vuonna 1949. Terveystaloon saatiin avustusta ruotsalaiselta kummikunnalta.

(KSM-KIOSKI_206689.) Kuvassa oikealla invalidien ylläpitämä kioski. Kuvaaja: Aulis Urpilainen. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

KUVA 39. Kinnulan kunnanvirasto valmistui vuonna 1953. Rakennuksessa toimi aluksi myös paloasema, josta muistuttamassa edelleen on letkutorni. Rakennusta on myöhemmin laajennettu. (KSM-KIOSKI_206688.)

Kuvassa kunnantalo on ilmeisesti vielä rakenteilla, oikealla vanha terveystalo. Kuvaaja Jouko Maukonen: Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

No, siithän nyt jos lähetään ensinnäki kunnanviraston, ni muistan sen mikä oli se alakuperänen hirsrakennus. Sehän on viiskymmentäluvun alussa, et jos minä jonkunlainen pieni kuva on siitä, että se oli siinä, oon käynyki siellä. Mä muistan ku kävin ku siinä olin, lämmittelemässä käytiin, ku käytiin asioimassa. Ni se oli tuota, se oli vähän ku omakotitalo tai tommonen sanotaan, että vähän isompi. Et ei siin ollu kaks, siinä oli tää L.B: Kinnunen (Kinnulan kunnansihteeri vuosina 1946–1976) ja sitte oli silloin töissä ja sitte se kirjanpitäjä alakuusa. Siinä ei muuta ku kaks henkilöä oli töissä. Et oisko siinä kaks kolome huonetta ollu, ja hirsrakennus se oli. Ja tää on nyt tää kunnanvirasto, sitte milloin se oli, viiskytäluvullakohan se on rakennettu.
(Ilmari, n. 60-vuotias.)

Rakennus oli aluksi eräänlainen monitoimitalo, sillä siinä toimi kunnanviraston lisäksi paloasema ja kirjasto (KSM-KIOSKI_206688). Aikaisemmin vuonna 1936 kirkonkylälle perustetun puolivakinaisen palokunnan paloruiskuja ja muuta palokalustoa säilytettiin vaatimattomasti entisessä manttaalin viljamakasiinissa (Usko, n. 80-vuotias). Vuonna 1951 palokunnalle saatiin tosin omat toimitilat terveystalon kellarista, mutta paloasema letkutorneineen ja paloautotalleineen oli palontorjunnalle edistysaskel. Oma paloauto kuntaan saatiin vuonna 1961. (Talvisto 1999, 185–186.) Palontorjunta sivukylillä oli hankalampaa ennen puhelinten aikaa. Usko muisteli, kuinka Kinnulassa naapurit hälytettiin apuun kiertävän palokapulan avulla:

Kun tuota, sehän on sillä tavalla, että ku tulipalo sytty, ni tehtiin puusta semmonen kapula, ja se laitettiin menemään talo talolta ja siihen ohje, että ei saa pyssäyttää, et se pittää viii sille kyläkunnalle joka talloon. Että sillä tavalla säily nää palomiehet liikkeelle, ku ei muuta keinoa ollu. ... Ei ollu puhelimia eikä mittään sillon aikaan, kaksikymmentäviis tais kyllä sitte puhelin Kinnulaanki tulla ensimmäinen. Mutta se on semmonen arpakapulaks sanottiin sitä, ja sillä tavalla sai, ja siinä ol määräys sitte, että se, joka kerran sen on saanu sen arpa, sitä ei saa, se pittää viii sitte määränpähän, mistä se on lähteny, että se kierros tuli täyteen sitte.
(Usko, n. 80-vuotias.)

Kinnulan virastotalo oli ensimmäinen Kinnulaan rakennettu betonirakennus, ja se saikin valmistumisensa jälkeen leikkilisen lempinimen ”Punkkeri” (Talvisto 1999, 166; Usko, n. 80-vuotias). Piirustukset rakennukseen saatiin Keski-Suomen maanviljelysseuran rakennusosastolta (KSM-KIOSKI_206684).

Sotien jälkeen kasvaneelle väestölle tarvittiin myös uusia kouluja. Uusia ajanmukaisia koulutaloja rakennettiin Muholan, Urpilan, Hiilingin ja Matkusjoen kylille sekä Kangaskylälle. Kirkonkylällä koulunkäyntiä jatkettiin vielä vanhoissa rakennuksissa. Jatko-opetuksen puute sai kuitenkin Kinnulan kunnanvaltuuston anomaan kouluhallitukselta lupaa keskikoulun perustamiseen vuonna 1946. Anomus hylättiin, ja kunta lähetti uusia hakemuksia vuosina 1948, 1953 ja 1954. Yksikään näistä anomuksista ei tuottanut tulosta. Kinnulan oppilaiden vanhemmat perustivat siksi 1940-luvun lopulla yksityisen oppikoulun. Viimein vuonna 1959 saatiin lupa Kinnulan ja Lestijärven yhteiselle keskikoululle, joka sijoitettiin Kinnulaan. Koulun sijoituspaikaksi tuli Kinnulan kirkonkylä. (Talvisto 1999, 180–181.)

KUVA 40. Kinnulan keskikoululle valmistui koulutalo vuonna 1963. Sitä laajennettiin vuonna 2000 uudella liikuntahalliosalla. (KSM-KIOSKI_207053.)
 Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Keskikoulu toimi aluksi Kangaskylän koululla (Talvisto 1999, 181). Uusi keskikoulurakennus valmistui kirkonkylään Nurmelan koulun tontille vuonna 1963. Uusi koulu oli tiilirakenteinen, rapattu, ajanmukainen ja kirkonkylän rakennuskantaan nähden varsin suurikokoinen rakennus. Sen suunnitteli rakennusarkkitehti Lasse Heikkilä. Keskikoulun opettajille rakennettiin samana vuonna rivitalo koulun alueen reunaan. Nurmelan koulun alueesta muodostui kirkonkylän koulukeskus, kun Keskikoulun viereen rakennettiin vuonna 1970 uusi kansakoulu. Sen suunnitteli myös Lasse Heikkilä. (KSM-KIOSKI_207053.) Koulun alue muutti uusien rakennusten ohella Kinnulan kirkonkylän miljööttä toisellakin tavalla: Nurmelan koulun vanha rakennus ja Pytingin tilan rakennukset purettiin koulujen alta ja osa kinnulalaista rakennuskulttuuria näin hävisi (Usko, n. 80-vuotias). Koulun alueen ilme on muuttunut 1990- ja 2000-lukujen aikana. Vuonna 1996 alun perin geometrisen laatikkomainen tasakattoinen kansakoulurakennus eli tuolloinen ala-aste peruskorjattiin. Rakennus muutettiin korjauksessa harjakattoiseksi, ja sen julkisivuja kunnostettiin. Muutoksen suunnitteli kunnan rakennusmestari Arvo Kinnunen. Viimeisin koulun alueen rakennusvaihe oli vuonna 2000, jolloin yläasteen rakennukseen eli entiseen keski- ja kansalaiskoulun rakennukseen tehtiin laajennuksena uusi liikuntahalli. Uuden hallin suunnitteli Erkki Tarvainen Arkkitehti- ja rakennesuunnittelu Tarvainen Oy:stä. (KSM-KIOSKI_207053.) Vanha kansakoulurakennus purettiin terveyskeskuksen rakennustyömaan alta pois 1980-luvun alussa. Kansakoulun lisärakennukseen eli alakouluun puolestaan sijoitettiin erilaisia kunnan toimintoja, kunnes se myytiin

KUVA 41. Kinnulan kansakoulu, nykyinen ala-aste rakennettiin vuonna 1970. Valokuvan mukaiseen asuun alun perin tasakattoinen rakennus muuttui vuoden 1996 peruskorjauksessa. (KSM-KIOSKI_207053.) Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

yksityisomistukseen vuonna 2007. Seuraavana vuonna rakennus peruskorjattiin ja laajennettiin hoitokotikäyttöön. (KSM-KIOSKI_206694.)

Kinnulaan saatiin oma lukio, kun kouluhallitus puolsi vuonna 1984 Kinnulan lukiohanketta. Oma lukio aloitti toimintansa vuonna 1986. (Talvisto 1999, 183.) Lukion saaminen ja toisaalta sen toiminnan ylläpitäminen ei aina ole ollut helppoa:

Koulujahan meillä oli paljon silloin minun, kun minä olin kunnalliselämässä mukana. Nyt ei oo enää, nyt on vaan kahessa koulussa enää oppilaita. Ja lukio on siinä samassa koulussa myöskin. Mutta tässä on tosiaan Lestijärvelle on niin lyhyt matka, ja ne on olleet, meillä oli keskikoulu silloin aikanaan, ni lestijärveläiset kävivät täällä sen keskikoulun ja, ja sitten lukioon tulivat myöskin, kun me saatiin tuo lukio. Siitä vähän taisteltiin tosta lukiosta, että kuka sen näistä pienistä kunnista ottaa, mutta meillä oli silloin aikanaan sitte nämä rakennukset ja meillä oli sitte vielä, ja minä kehasin, et meillä on vielä oppilaitaki, niinku olikin. Ja naapurit on kyllä tosissaan auttaneet nyt sitte, Kivijärven kanssa on muutakin yhteistyötä, kun tämä, että ne käy lukiossa ja, ja Lestijärveltä käyvät ja Perhostakin. Kyllähän tietysti nää pienet lukiot kovalla ovat, mutta onhan siinä monenlaisia keinoja sitte että, ei se välttämättä tartte oppilaitten lähteä kulukemaan, että nythän voijaan hoitaa muutenkin näitä opintoasioita. (Usko, n. 80-vuotias.)

KUVA 42. Kinnulan terveysasema pian valmistumisensa jälkeen. Sittemmin rakennusta on laajennettu. (KSM-KIOSKI_207064.)
 Kuvaaja: Aulis Urpilainen. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

Vuonna 1949 valmistunut terveystalo täytti pitkäksi aikaa paikkakunnan terveydenhuollon tarpeet. Kunnan eläinlääkärille sen sijaan rakennettiin toimintansa päättäneen ja puretun meijerin paikalle toimitalo, johon tuli asunto ja vastaanottotilat. Eläinlääkärin talon suunnitteli arkkitehti Saara Juola. (KSM-KIOSKI_207105.) Kunnan hammaslääkärille rakennettiin eläinlääkärin talon viereen vastaavanlainen asunnon ja vastaanoton käsittävä talo vuosina 1969–1971, sekin Saara Juolan suunnittelemana (KSM-KIOSKI_207104).

Vuonna 1972 hyväksytyn kansanterveyslain myötä alettiin perustaa kunnallisia terveysasemia. Pienemmissä kunnissa terveysasemia ylläpitivät usein kuntainliitot. (Turpeinen 1993, 26.) Vuonna 1973 aloitti toimintansa Kinnulan, Pihtiputaan ja Viitasaaren yhteinen Sydän-Suomen kansanterveystyön kuntainliitto, joka rakennutti Kinnulan kirkonkylään vanhan koulun tontille terveyskeskuksen vuonna 1981 (Talvisto 1999, 178). Vanha kansakoulurakennus purettiin terveyskeskuksen tieltä. Hammaslääkäripalvelut jatkoivat kuitenkin vielä hammaslääkärin talolla, kunnes ne siirtyivät vuonna 2007 tehdyn terveyskeskuksen laajennuksen myötä terveyskeskukseen. (KSM-KIOSKI_207064.)

Kinnulan ensimmäisiä kunnallisia vanhuspalveluita oli kodinhoitaja, joka avusti vanhuksia vuodesta 1956 alkaen. Vanhainkotipalvelut järjestettiin kuntainliiton voimin Toholammille. Siellä sijainnutta Maunula-nimistä vanhainkotiä ylläpitävään kuntainliittoon kuuluivat Kinnulan lisäksi

Kannus, Lestijärvi ja Toholampi. Vanhusten asumispalveluita Kinnulaan alettiin järjestää ensimmäisen kerran 1970-luvulla, kun Kinnulan Vanhusten Tuki Ry rakennutti vuonna 1972 vanhuk- sille rivitaloasuntoja koulukeskuksen läheisyyteen Kaunistoon ja vuonna 1977 Honkalinnaan Kallentien varteen. Vuonna 1979 rakennettiin lisäksi Kiinteistö Oy Kinnulan korsut -niminen sotaveteraaneille tarkoitettu vanhustentalo. Kokonaan Toholammille muuttaminen loppui vuon- na 1984, jolloin otettiin käyttöön Kinnulan kunnan oma, 25 laitospaikkaa käsittänyt vanhainkoti Kotipiha. (Talvisto 1999, 187.) Vanhainkodin saaminen Kinnulaan oli monelle vanhukselle tär- keä asia, sillä Toholammille muuttamisessa oli vaivansa, ja kotiseudun jättäminen oli vanhuksille usein haikeaa:

Mutta alakuhommina oli tuo vanhuksilla oli tuolla Toholammilla tuo vanhainkoti. Ja miten, miten minäki jouvuin viemään sinne joitaki, ja, se on kyllä sen tietää ku siellä oli eri murre kokonaan sitte vielä ku meillä ja, ja ihan vieraat ihmiset. Kyllä se nii hirveetä oli, ku niitä joutu sinne viemään, sitte että. Sittehän me rakennettiin omamme ja kyllähän se ol, siitä nyt ei niin kovin hirveän kauan ole, kun se tuo vanhainkoti meille sitte rakennettiin oikein kunnollinen, ja lähettiin sieltä Toholammilta. Ku se ol sitte vielä sillo aikaan, että ne piti sitte vanhukset saaha sinne syrjään. (Usko, n. 80-vuotias.)

1990-luvun julkisiin rakennushankkeisiin kuului uusi paloasema, joka valmistui vuonna 1992. Kunnantalon yhteydessä sijainnut vanha paloasema saneerattiin toimistokäyttöön. (Talvisto 1999, 186.)

VAPAA-AJAN YMPÄRISTÖT

Kinnulan suojeluskunnantalo lahjoitettiin sotien jälkeen vuonna 1944 Kinnulan nuorisoseuralle ja maamiesseuralle. Seurojentaloksi tästä eteenpäin kutsuttu Suojala oli vielä pitkään sotien jäl- keen eräänlainen paikkakunnan huvielämän keskus. Siellä pidettiin iltamia ja tansseja ja katsot- tiin elokuvia. Kinnulan maamiesseura luovutti oman osuutensa talosta myöhemmin urheiluseura Kinnulan Kimmoille. Vuonna 2000 seurojentalo siirtyi Kinnulan kunnan omistukseen, kun sen ylläpito tuli seuroille taloudellisesti liian raskaaksi. Taloa on tämän jälkeen käytetty nuorisotoi- mintaan, ja sen tiloja on vuokrattu juhliin ja muihin tapahtumiin. (KSM-KIOSKI_206688.) Myös työväentalo oli vielä jonkin aikaa sotien jälkeen käytössä. Sen paikalla on nykyisin vain muistokivi, joka kertoo, että talo purettiin vuonna 1975.

Vapaa-ajan viettotavoista urheilu ja liikunta nostivat suosiotaan sotien jälkeisenä aikana. Ennen viime sotia Kinnulassa ei ollut järjestäytynyttä urheiluseuratoimintaa. Urheiluun tutustuttiin kan- sakoulujen ja suojeluskunnan kautta. Liikuntapaikkoina toimivat suojeluskuntatalo ja työväen- talo, koulujen pihat ja luokkatilat tai salit. Kirkonkylän raittia käytettiin kilvanajoon hevosilla. Suojeluskuntatalon vieressä oli ampumarata. Suurimmille kylille Kinnulassa ohjattu urheilun seuratoiminta tuli 1940- ja 1950-lukujen taitteessa. Kirkonkylässä urheilutoimintaan osallistuttiin

KUVA 43 JA 44. Kinnulan kunta on parin viime vuosikymmenen aikana rakentanut kirkonkylään erilaisia liikuntaympäristöjä. Kuvissa peruskorjattu yleisurheilukenttä pesäpallokenttineen sekä yleinen uimaranta Salmen sillan lähellä.
Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

vuonna 1948 perustetun Kinnulan Kimmojen riveissä. Seura on edelleen toiminnassa ja tunnetaan erityisesti pesäpallojoukkueestaan. Alkuvuosina sen lajivalikoimaan kuuluivat yleisurheilu, hiihto, pesäpallo ja nyrkkeily. Kinnulan hevosystäväinseura perustettiin vuonna 1960. Eräänlaisena liikuntapaikkana voitaneen pitää myös Jäppäjärven jäätä, jossa seura on järjestänyt jääraiveja talvisin. (Talvisto 1999, 202.) Tämän tutkielman teon aikana epäselväksi jäi missä vaiheessa entisestä suojeluskunnan ampumaradasta on tehty yleisurheilukenttä, ja tapahtuiko se Kinnulan Kimmojen vai kunnan panostuksella. Vuonna 1958 urheilukentän tontti joka tapauksessa siirtyi Kinnulan kunnan omistukseen. (KSM-KIOSKI_207106.)

Kinnulassa kunnan viime vuosikymmenten rakennustoimintaan on kuulunut erilaisten liikuntaympäristöjen rakentaminen. 1980-luvulla kunta rakensi ulkoilureittialueen Kivijärventien itäpuolelle teollisuusalueen läheisyyteen. Talvisin reitit toimivat hiihtolatuina. Ulkoilualuetta laajennettiin uusilla reiteillä vuonna 2003. Alueelle on 2000-luvulla rakennettu myös frisbeegolfrata. (KSM-KIOSKI_207107.) Vuonna 2002 yleisurheilukentälle tehtiin perusparannus, jonka yhteydessä rakennettiin pesäpallokenttää varten hiekkatekonurmi. Kentän yhteyteen rakennettiin myös tenniskenttä ja rantalentopallokenttä. Perusparannukseen saatiin rahoitusta kunnan ohella Keski-Suomen Ympäristökeskukselta ja useilta yrityksiltä. (KSM-KIOSKI_207106.) Kunnan uimahalli toimii vuonna 1991 valmistuneessa seurakuntatalossa, joka rakennettiin seurakunnan ja kunnan yhteistyönä (KSM-KIOSKI_207063). Aivan 2000-luvun alussa koulukeskukseen, yläaste-lukion rakennuksen yhteyteen tehtiin uusi liikuntahalli (KSM-KIOSKI_207053). Vanha liikuntasali purettiin sen tieltä. Liikuntapaikkojen merkitys tuli eräissä haastattelussa vastaan spontaani keskustelun aiheena olleen seurojentalon lomassa:

Nythän meillä on sitte koulut, joissa on, meill on mahtava liikuntahalli, että jossa voijaan sitte, voijaan sitte harrastaa tätä liikuntaa. Ja meillähän on erittäin aktiivista tämä liikuntaharrastus niin nuorten ku vanhojen keskuessa, joka on erittäin tärkeä asia. (Usko, n. 80-vuotias.)

Kinnulan kotiseutuyhdistys Kinnula-seura perustettiin vuonna 1958. Seuran tarkoituksena oli herättää paikkakuntalaisissa kiinnostusta kansanperinteeseen ja kotiseudun historiaan. Vuonna 1967 seura vuokrasi Kinnulan seurakunnalta tontin kotiseutumuseon perustamista varten. (Talvisto 1999, 203.) Museotontti sijaitsee kirkonkylän luoteispäässä kylänraitin ja Viitasaaren maantien risteyskohdan läheisyydessä. Heti ensimmäisenä vuonna museoalueelle siirrettiin Kinnulankylän Nissilän tilan vanha päärakennus vuodelta 1866. Nissilän tilan silloinen isäntä, maanviljelijä Armas Ruuska myi tilan vanhan asuinrakennuksen Kinnula-seuralle, koska tilalle oli valmistunut uusi punatiilinen päärakennus. (KSM-KIOSKI_206683.)

Päärakennuksen lisäksi museolle siirrettiin vuoden 1967 aikana kirkon läheisyydessä aiemmin sijainnut entinen manttaalin viljamakasiini vuodelta 1888. Museoalueelle on siirretty näiden lisäksi vuosien 1967–1972 aikana Niemenkylän Lätän talon vanha kokkiaitta, Lestijärven Niemenkylältä peräisin oleva varvasmyllymallinen tuulimylly, kirkonkylän Pytingin talon entinen vilja-aitta sekä

KUVA 45. Kinnulan kotiseutumuseolla on järjestetty monenlaisia tapahtumia muun muassa kesätapahtuma Kinnula-päivien aikaan (KSM-KIOSKI_206683). Kuvaaja: Aulis Urpilainen. Hellin Urpilaisen valokuvakokoelma.

kirkonkylän Nikkilän tilan vanha paja. Museoalue täydentyi vuonna 1974 Hiilingin Penttilästä tuodulla savusaunalla ja Kotirannan tilalta vuonna 1975 siirretyllä riihellä, joka alkuaan on ollut Kinnulan pappilan riihi. 1980-luvulla museoaluetta rakennettiin edelleen, sillä sinne tuotiin silloin Silkkiperältä Sammallahden talosta maitolaituri vuonna 1980. Suutari Ilmari Storckin entinen asuinmökki siirrettiin kirkonkylältä kokonaisena museoalueelle. Storckin mökin oli rakentanut vuonna 1895 tämän isä Juho Storck, suutari hänkin. Vuonna 1984 Kinnulan sotaveteraanit ja sotainvalidit rakensivat talkoilla museoalueen sisääntuloportin lähelle korsun. Sen vieressä on taiteilija Vihtori Storckin tekemä vartiomiespatsas. Korsu vihittiin käyttöön seuraavana vuonna. Vuonna 2012 museoalueelle on siirretty ruumisaitta. (KSM-KIOSKI_206683.)

Ulkomuseotoiminnan lisäksi museolla on useiden satojen esineiden kokoelma kinnulalaista talonpoikaisesineistöä. Museoalueella järjestetään erilaisia tapahtumia kuten näytelmiä ja erilaisia esityksiä muun muassa vuosittaisen kesätapahtuma Kinnula-päivien aikana sekä ajoittain muulloinkin. (KSM-KIOSKI_206683.)

Maaseututaajamien muutos

KAAVOITUS TAAJAMAKUVAA MUUTTAMASSA

Kinnulan kirkonkylä on tutkimani ajanjakson aikana muuttunut maalaiskirkonkylästä moderniksi maaseudun keskustaajamaksi. Muutosprosessia vauhditti sotien jälkeisellä jälleenrakennuskaudella vilkas asuntotuotanto. Uudisrakentamisella haettiin helpotusta asumisen ahtauteen ja parannettiin asumisen laatua uusien mukavuuksin (Talvisto 1999, 62–63). Rakentaminen oli kuitenkin vielä pääosin pienipiirteistä, ja se sijoittui kirkonkylän raitin lähelle. Voimakkain muutos- ja murrosvaihe kylämiljöössä ja sen rakennuksissa ajoittui 1960- ja 1970-luvuille. Elinkeinojen rakennemuutosta seurasi muuttoliike toisaalta kaupunkiin, mutta toisaalta kunnan sisällä si-vukyliltä kirkonkylään. Uudet kirkonkylän omakotitaloalueet täyttyivät tiilipintaisista tasakat-taloista, keskittyvälle kaupalle rakennettiin uusia hallimymälöitä ja Kinnuskeskus-niminen ostoskeskus nousi hallitsemaan keskustan maisemaa (Talvisto 1999, 117; KSM-KIOSKI_207067; KSM-KIOSKI_207070; KSM-KIOSKI_207065). Kunnallisia palveluita varten tehtiin useita osin suurikokoisiakin rakennuksia. Kasvavaa autoliikennettä varten varattiin paikoitusalueita ja teh-tiin taajamarakennetta ajatellen merkittävin muutos: keskustan itä- ja pohjoispuolelta kulkeva Viitasaaren Keitelepuhjan vievä maantie (Talvisto 1999, 133–135). Vanhoja rakennuksia purettiin uudisrakentamisen tieltä. Pienet mäkitupamökit hävisivät lähes kokonaan. Rakentamista alettiin ohjata kaavoituksella (KkA-kaavakartta 8.2.1965; KkA-rk 30.12.1983a).

Kinnula ei ollut muutoksessaan ainutlaatuinen. Jukka Turtiainen analysoi jo vuonna 1976 (20) maaseututaajamien 1960-luvun kaavoituksen sisältöä. Hänen nähdäkseen 1960-luvun rakennus-kaavat pyrkivät voimakkaasti saneeraamaan rakennetut alueet ja niissä otettiin korostetusti huomioon liikenteen vaatimukset. Rakennuskaavat eivät hänen mukaansa yleensä perustuneet realistisiin ennusteisiin väestö- ja työpaikkakehityksestä, ja ne olivat siksi hyvin laaja-alaisia. Monissa kehittyvissä maaseutukeskuksissa tämä osaltaan hajoitti taajamarakennetta. Turtiainen (1976, 93, 106–107) kritisoi maaseututaajamien kaavoja rakentamistapaa koskevien kaavamääräyksien puutteesta ja rakennussuojelun puuttumisesta. Hänen mukaansa maaseututaajamien rakentamisessa käytettävien rakennustyyppien pahin virhe oli niiden poikkeaminen perinteisestä mittakaavasta ja paikallisista rakennustyypeistä.

Heikki Kukkonen, Mirja Lievonen ja Maija Rautamäki tekivät vuonna 1982 samansuuntaisia havaintoja. He kritisoivat (1982, 14, 60–70) taajamien tieverkoston ylimitoitettua rakentamista. Heidän mukaansa monen maalaistaajaman teiden raittimaisuus on 1960- ja 1970-lukujen aika-na hävinnyt, kun teitä on rakennettu kaupunkinormein leveiksi, korkeille penkereille, maaston muodot tasoittaen ja mutkat oikoen. Taajamien keskustoissa autoille varatut alueet, tiealue kevyen liikenteen väylälineen ja pysäköintialueet ovat muodostaneet aiempiin raitteihin nähden jäseny-mättömiä aukeita alueita. Monissa taajamissa lisäksi koko taajaman keskusta on saattanut vaihtaa paikkaa ohitustien rakentamisen myötä. Kukkonen, Lievonen ja Rautamäki havaitsivat myös, että

KUVA 46. Ohitustiestä huolimatta Kinnulan keskusta sijaitsee yhä vanhalla paikallaan kylänraitin varressa. Kinnulan päivittäistavara-kaupat, pankit ja osa kunnallisista palveluista sijoittuvat toistensa lähelle pienelle liikekeskusta-alueelle. Kuvassa etualalla alun perin Säästöpankille vuonna 1968 rakennettu liikerakennus, jossa toimi vuonna 2013 Reisjärven Osuuspankin konttori ja K-kauppa Kinuski (KSM-KIOSKI_207068). Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

määrätietoisella suunnittelulla taajamiin oli luotu eri tarkoituksiin varattuja alueita, kuten erillisiä asuin- tai teollisuusalueita. Aluettain rakentaessa on samalla hylätty taajamien alkuperäinen, vähittäinen ja samanaikaisesti eri suuntiin tapahtuva kasvutapa.

Tarkastellessa Kinnulaa Turtiaisen, Kukkosen Lievosen ja Rautamäen analyysien valossa voidaan todeta, ettei 1960- ja 1970-luvun kaavoituksella ohjattu rakentaminen kohdellut Kinnulan kirkonkylämiljöötä ollenkaan niin kaltoin, kuin montaa muuta taajamaa. Vaikka ennen sotia rakennettu rakennusperintö on lähes kokonaan hävinnyt, on Kinnulassa muutoksesta huolimatta säilynyt paljon omaleimaisuutta. Vaikka Viitasaaren maantie toteutettiin ohitustienä, on taajaman keskusta edelleen vanhan kylänraitin varressa. Asuinalueet ovat laajenneet kylänraitin ulkopuolelle, mutta taajaman hahmo on silti pääpiirteiltään raittikylämäinen. Rakentaminen on pääosin ollut pienipiirteistä, eikä keskustaan ole rakennettu matalasta yleisilmeestä poikkeavia korkeita kerrostaloja. Kylänraitin länsipuoleiset rantapellot ovat säilyneet viljelyskäytössä ja karjan laidunalueina, joten maatalous on edelleen osa kylän maisemaa. Keskustien perusrakenteista ja asvaltoinnista huolimatta tien profiili on säilynyt, eikä tiealue muutamaa paikoitusalueutta lukuun ottamatta ole kohtuuttomasti levinnyt. Niiden samoin kuin kevyen liikenteen väylien kohdalla tiealuetta

KUVA 47. Kinnulan keskustan rakennuskanta on historiallisesti kerroksellista. Kuvassa rintarinnan kirkonkylän vanhimpiin rakennuksiin kuuluva 1800-luvulla rakennettu Warvikko sekä vuonna 1975 valmistunut Kinnuskeskus (KSM-KIOSKI_206711; KSM-KIOSKI_207065).
Kuvaaja: Nina Moilanen, 2013. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

on rajattu puilla ja kasvillisuudella raittimaisuuden säilyttämiseksi. Kylän laajeneminen ja uudisrakentaminen on kenties juuri pitäjän pienen koon takia toteutettu hillitysti vanhaan taajama-kuvaan kohtuullisen hyvin sopeuttaen. Rakennuskanta on historiallisesti kerroksellista, ja uudet rakennukset edustavat koko maassa tavattavia yleisiä tyyppisiä ja arkkitehtuurin tyylivirtauksia. Lienee makuasia, onko tämä heikkous vai rikkaus. Siinä missä toinen näkee erilaiset rakennustyyppit hajanaisuutta ja sekavuutta luovina, voi toinen nähdä ne kertomuksena kirkonkylän vaiheista vuosikymmeneltä toiseen.

MUUTOKSEN KOKEMUS: NOSTALGIAA VAI KEHITYSINTOA?

Sirkka-Liisa Ranta pohtii väitöskirjassaan (1999, 317–318) idyllin ja muutoksen suhdetta kirkonkylämiljöössä. Hänen mukaansa maaseutumaisemat nähtäisiin mieluusti idyllisinä. Nykyaikainen kirkonkylämaisema ei kuitenkaan Rannan mukaan täytä idyllin vaatimuksia, sillä maisema on muuttunut samassa tahdissa elämäntavan muuttumisen kanssa. Idylliin liittyy Rannan mukaan nostalgia ja kaipuu menneisyyteen. Ihmiset tulevat surullisiksi särkyneistä maisemista. Kinnulan

keskusta on Rannan kuvailemaan tapaan muuttunut niin, että pysyvyyden varaan rakentuva idylli on kadonnut. Myös menneisyyden Kinnulan kirkonkylän muisteluun liittyi haastatteluissa nostalgiaa, ja vanhojen rakennusten häviämistä saatettiin surra. Kaipuun kohteena oli myös haastateltavien nuoruuden aikojen vilkas elämänmeno, joka on muuttoliikkeen myötä hiljentynyt:

Toisaalta tuntus, että jos se ois se ympäristö semmonen, ku se oli sillon viiskytäluvulla, ni oishan se ihan hieno. Että tuota kyllähän se on jotenkin tuota kaupunkilaistunu tämäki että, kyllä ihan, ihan tosiaan, että mää uskon, että tämäki mitä me täällä ilimakuvia ja että oishan se semmonen maalaismainen ollu sillon, että tuota, eihän se että se on ehkä liikaakin matkittu täällä sitä... Tämmöstä sitte mitä nyt pitäny niinku männä tuon ison maailman mukkaan, että. Jossakin asioissa ois varmaan voinu vieläki tuota, tätä maalaismaisemaa enempi säilyttää.
(Ilmari, n. 60-vuotias.)

No kyllähän siinä tapahtu sillä tavalla, että ne on nyt harmitelleet sitä, että minkätakia purettiin, ku niitä purettiin niin hyväkuntoisia hirsrakennuksia. Nyt ne sitte vasta huomaa miten arvokas se rakennus ois ollu. ... Että, että siinä, siinä on kyllä tapahtunu, mutta ei ollu, ei ollu kukkaan sitä, joka ois sitä osannu niille oivallisesti selittää oikein, selittää, että elekkää purkako pois näitä kaikkia. ... Niin kyllä, kyllä siinä ihan hirvittää, ku aattelee sitä. Että siinä vaan tul semmonen yhteen aikaan sillon ku tämä rupes kehittymään näin sotien jälkeeseen, ni sen jälkeeseen niitä purettiin. (Usko, n. 80-vuotias.)

Tuota, no se tämä, päällimmäisenä näkee tämän että kylänraitti hiljenee ja ei, no minähän itsekin muutin pois sitte kuuskymmentäkolme. Siinä, siinä ei niinku liiku, liiku ihmisiä niinku ennen. Se on vähän niinku ku maalimalla liikkuneena näkee joka päivä paljon ihmisiä asioilla, kaupassa käymässä. Täällä ei liiku paljo ketään, se on tosi hiljanen. Ja no sitten tämmönen elämänmuutos, nythä on tapahtunu, että ennenvanhaa ihmisillä oli aikaa keskustella siellä ku ne kävi kaupassa, nyt ei enää, jokainen hoitaa omat asiansa ja menee. Se on tapahtunu. En minä tiedä onko se hyvä vai huono, mut näin se on käyny. (Eino, n. 70-vuotias.)

Toisaalta idylliinkin liittyy varjopuolia. Rannan mukaan (1999, 317–318) myös ne harvat kirkonkylät, joissa miljöö ja idylli ovat säilyneet, ovat omalla tavallaan surumielisiä. Niissä vallitsee pysähtyneisyys, kylä on hiljentynyt. Kirkonkylä, joka on säilynyt toiminnan keskuksena, on harvoin pysynyt idyllisenä, sillä muutos ja uuden rakentaminen on muuttanut kyläkuvaa. Toisaalta idyllisinä pidetyt hirsiset mökit ja vanhat rakennukset ovat Rannan mukaan saattaneet merkitä asukkailleen kaikkea muuta kuin idyllistä elämää. Tekemissäni haastatteluissa nostalgisesta muistelusta huolimatta jokainen haastateltava koki muutoksen juuri eteenpäin menona, terveenä kehityksenä ja yleisesti hyvänä asiana.

No kyllähän tämä niinku, esmes tuo kesk... kirkonkylän harjul kulkeva tie, sehän oli ihan savisoratie. Asfaltointi, katuvalot, pyörätiet, nämähä on tosi hyvä juttuja ja onhan tässä nyt ihan niinku Kinnulan tarpeisiin ihan hyviä kauppoja ja. Hyvänä asiana näkisin, tuonne että, että

on tullu yks korjaamoki tänne, tää Holmin paja. Siinähan on ihan iso korjaamo ja sähköliike sitäköön ei ollu ennen ja, mut eihän niitä ollu sähköjäköön kyllä. Että nämä ainakin, teitten parantuminen, katuvalot ja, yleinen uimaranta sekin on, seki on parannus. Ja tämmöstä.
(Eino, n. 70-vuotias.)

Kyllähän se selvä on, että kaikkihan, joil on varaa rakentoa, ni kyllähän ne ol innokkaita ja kaikki ihmisetki ol tyytyväisiä, siinä ku se niinku se kirkonkylä muuttu semmoseks nykyaikaseemmaks niinku. Mut kyllä se tuota on niinku semmonen mielenkiintonen ollu kaikille varmaan.
(Tapio, n. 70-vuotias.)

Onhan se, onhan se muuttunu paljon, sitähan nyt on, nythän sotien jälkeenhän sitä alettiin sitte sitä maisemaaki, maisemaaki hoitamaan ja huolehtimaan siitä ja, että se se sitä sotien jälkehen se sitte alko kokonaan muuttumaan kerta kaikkiaan. Nämä, tämä viljelysmaat, nehän kun niitä hoidetaan, nehän on kyllä hienoja nähtäviä vieläkin, mutta tuota kyllä niitä hoidettiin silloin, sotien jälkeen niitä alettiin hoitamaan sitte, oikeen, oikeen niinku järjestelmällisesti että, niinku tätä kirkkotarhaaki ja sillä tavalla että. (Usko, n. 80-vuotias)

ELSA (n. 80-vuotias): *No kyllä ne on herättänny semmosia valoisia tunteita.*

ANNA (n. 80-vuotias): *Nii, että ei olla epätoivoon vaivuttu.*

ELSA: *Nii. Niin että siitä iha ollaan ilosia, että on tosiaan, ei oo jääty paikalleen, että on edistys...*

ANNA: *Edistystä on tapahtunut.*

ELSA: *Edistystä on tapahtunut, joka sorttii. Että minun mielestä täällä ollaan niinkun elinvoimasia pian, mitä esmes Kivijärvellä, et täällä ei oo niinku pysytty paikoillaan.*

Haastateltavani olivat myös sukupolvea, joka on saanut muutoksen aikaan ja toimineet sotien jälkeen syntyneen Hyvinvointi-Suomen rakentajina. Saavutuksista oltiin ylpeitäkin.

No totta kai minä olin siinä, myönteisesti, koska minä olin kerran kunnan asioissa niin pitkään ni, sehä oli erittäin hieno asia. Me saatiin sitte vielä sillä tavalla, että me saatiin se normaalihintapäätös valtiolta. Ja kun tuota me saatiin omia miehiä siihen töihin, työhön ja saatiin verotulot niiltä, ni se ol meille kunnalle edullista se, ku saatiin tingittyä se normaalihinta valtiolta, minkä valtio makso sen rakentamisen, mutta ku saatiin siihen sitte oman pitäjän miehiä töihin vielä ja, ja veromarkat, ni se ol erittäin, erittäin hyvä tilanne sillon sitte. (Usko, n. 80-vuotias)

Lopuksi

MUISTITIEDON MAHDOLLISUUKSIA

Pro gradu -tutkielmani alkumetreillä tarkoitukseni oli etsiä jo kadonnutta Kinnulan kirkonkylää. Halusin tietää millainen Kinnulan kirkonkylä oli ennen viime sotien jälkeen käynnistynyttä nopeaa muutosprosessia, jossa perinteinen rakentaminen sai väistyä uudenaikaisten rakennustyyppien ja rakennustekniikoiden tieltä. Muistitietotutkimus valikoitui luontevasti tutkimusmenetelmäksi, sillä muistitieto oli harvoja käytössäni ylipäänsä olevia lähteitä. Työtä tehdessä havaitsin, että tulin samalla tallentaneeksi melko laaja-alaisesti kinnulalaista aineetonta kulttuuriperintöä. Hävinneiden rakennusten ja paikkojen sijaintien ja rakennustapojen lisäksi äänitteilleni tallentui haastateltavieni muistoja lapsuudestaan ja nuoruudestaan, entisajan elämäntavasta, työstä ja vapaa-ajanvietosta sekä kirkonkylässä asuneista ihmisistä. Kaikkea tätä en yhteen tutkielmaan pystynyt sisällyttämään.

Taltioimani muistitieto liittyy suurelta osin sellaiseen ympäristöön, jonka fyysiset puitteet ovat jo hävinneet. Muisteltuna ja muistettuna kylä on silti edelleen olemassa⁵. Muistitieto kertoo enemmän siitä miten kyläympäristö on koettu kuin siitä, millainen se todella oli. Toiset paikat yleensä omaan henkilöhistoriaan kietoutuen muistuvat voimakkaampina kuin toiset. Pauli Tapani Karjalainen (2006, 83) toteaa lisäksi, että ei ole olemassa kaikille samanlaisia paikkoja, sillä kukaan toinen ei muista täysin samalla lailla kuin itse muistamme. Muistitietotutkimukseen liittyy lisäksi tutkijan tulkinta. Kuvailemani 1900-luvun Kinnulan kirkonkylä on siten muistitiedon varaan rakentuva ja omista tulkinnoistani syntynyt konstruktio.

Muistitiedon kautta välittyvällä aineettomalla kulttuuriperinnöllä on kyky luoda kulttuurista itseyttä, jatkuvuutta, identiteettiä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta (Lillbroända-Annala 2014, 21–22). Seppo Knuuttila ja Pertti Rannikko toteavat (2008, 14) lisäksi, että mennyttä paikallisuutta tuottavat tekstit voivat pinnallisesti avautua kelle tahansa lukijalle, mutta tuntuakseen mielekkäiltä ja kiinnostavilta, ne tavallisesti edellyttävät vastaanottajalta jonkinlaista osallisuutta kuvattuun paikkaan tai ainakin aihepiiriin. Ehkäpä tutkielmani muistitietoaineistolla on siten suurin merkitys nykyisille ja entisille kinnulalaisille. Voisiko kinnulalaisella muistitiedolla olla silti annettavaa laajemminkin?

Tutkielmani teon aikana minulla oli mahdollisuus paneutua rakennetun kulttuuriperinnön tutkimukseen myös toisessa roolissa: maakuntamuseon rakennusinventoijana. Aiempia inventointiaineistoja ja omaa inventointityötäni analysoidessani havaitsin, että rakennusinventointien lähestymistapa rakennuksiin oli usein melko tekninen. Inventointilomakkeista löytyi tietoa

⁵ Eletystä, koetusta, kuvitellusta ja kerrotusta paikasta ovat kirjoittaneet mm. Knuuttila & Rannikko (2008, 13–14) sekä Knuuttila (2006, 7–10).

rakennustekniikasta, arkkitehtuurin piirteistä, materiaaleista ja korjausvaiheista. Jos lähteenä käytettiin muistitietoa, sekin usein käsitteli näitä samoja teemoja. Rakennuskohteiden historiaa tarkasteltiin rakennus- ja korjausvaiheiden lisäksi asutushistorian, käyttötarkoituksen ja sen muutosten tai joskus henkilöhistorian näkökulmasta. Aineettoman kulttuuriperinnön osuus inventointilomakkeisiin päätyneistä tiedoista oli varsin vähäinen.

Perinteisen etnologisen rakennustutkimuksen lähestymistapa ei toisaalta oleellisesti poikkea museoiden rakennusinventoinneista. Teppo Korhonen (2005, 160) kuvailee etnologisen rakennustutkimuksen tavoitteeksi pyrkiä ymmärtämään koko elämän kirjoa rakennetun ympäristön näkökulmasta. Hänen mukaansa tämä tarkoittaa yksittäisten ihmisten, perheiden ja yhteisöjen asumisen, elinkeinonharjoittamisen ja vapaa-ajanvieton tarkastelua ottaen lähtökohdaksi rakennukset ja rakennelmat sekä niiden taustalla olevat rakentamisprosessit. Itse tutkimusprosessin kohdalla Korhonen kuitenkin korostaa (2005, 162–171) rakennusten dokumentointia ja ajoittamista, niiden rakennustekniikan tarkastelua ja muutoksen havaitsemista rakennustyypeissä, tekniikassa, tilajärjestelyissä tai käytössä. Lisäksi Korhonen pitää oleellisena ympäristöolosuhteiden ja rakentamista ohjaavaa lainsäädännön ymmärtämistä sekä rakennusten ja niihin liittyvien ilmiöiden vertailua ja suhteuttamista muihin vastaaviin ja korvaaviin ilmiöihin. Muistitiedon hyödyntämistä hän sivuaa vain kevyesti, vaikka toteakin (2005, 170) haastatteluilla olevan suuri merkitys erityisesti nuorempien kohteiden tutkimuksessa.

Tutkielmani ollessa jo työn alla askarrutti Satakunnan museossa työskennellyttä Eeva Karhusta samansuuntaiset kysymykset. Väitöskirjassaan Karhunen (2014, 145–146; 252) pohtii ja osin kritisoi rakennetun kulttuuriperinnön arvottamisen auktorisoitua diskurssia sekä rakennusten asukkaiden ja käyttäjien vähäisiä mahdollisuuksia osallistua arvottamisprosessiin. Osasyynä tähän Karhunen pitää kulttuuriympäristön arvottamisessa vallalla olevaa visuaalista, arkkitehtonisiin arvoihin sekä toisaalta antikvaarisiin arvoihin perustuvaa lähestymistapaa, joka vaatii asiantuntijuutta. Karhunen kuitenkin huomauttaa, että vuonna 2010 voimaan tullut laki rakennusperinnön suojelusta edellyttää myös identiteetti- ja symboliarvojen huomioimisen rakennusperinnön arvomäärittelyissä. Karhusen mukaan rakennusten käyttäjillä voisi olla keskeinen rooli niiden määrittelyssä. Toistaiseksi kuitenkin Karhusen mukaan asukkaiden paikan sisäpuolinen kokemus jää helposti hiljaiseksi ja vähitellen katoavaksi tiedoksi.

Karhusen (2014, 252) mukaan viranomaistahot ovat jo jollain lailla havahtuneet aineettoman kulttuuriperinnön merkityksiin, mutta vielä ei oikein tiedetä, mitä niillä tulisi tehdä. Keski-Suomen museon rakennustutkijoille muistitietotutkimus ja aineettoman kulttuuriperinnön taltioiminen ei sinällään ole ollut vierasta, ja itseänikin siihen rakennusinventointeja tehdessä mahdollisuuksien mukaan kannustettiin. Käytännön työssä inventointien tiukat aikataulut eivät kuitenkaan mahdollistaneet syvällistä kenttätöotetta. Toisaalta inventointien tallennus- ja raportointitavoissa ei ollut luontevaa paikkaa muistitietoaineistoille.

Muistitietoon ja aineettomaan kulttuuriperintöön vahvasti nojautuva tutkielmani tuntui täydentävän tätä rakennusinventointien jättämää aukkoa. Aineettoman kulttuuriperinnön tutkimus ikään kuin puhalsi elämää aineellisen kulttuuriperinnön rakentamien seinien sisälle. Eeva Karhunen (2014, 256–257) näkee myös käytännön sovellutuksia rakennusten käyttäjien ja asukkaiden hiljaiselle tiedolle. Hänen mukaansa rakennusten käyttäjiä voidaan osallistaa kulttuuriympäristön hoitoon ja suojeluun ottamalla heidät paremmin mukaan rakennusperinnön arvotusprosessiin. Yksin kaavoituksella aikaansaatu suojelumerkintä ei nimittäin takaa rakennusten säilymistä, sillä säilyäkseen rakennuksia tulee jatkuvasti huoltaa. Jotta asukkaat ja kiinteistön omistajat saadaan sitoutumaan rakennetun kulttuuriperinnön hoitoon ja vaalimiseen, on heidän koettava rakennukset merkityksellisiksi. Karhunen ajatteleekin, että kulttuurisesti kestävä, asukaslähtöinen rakennussuojelu on lähtökohtaisesti yhteisön omakseen kokeman aineettoman kulttuuriperinnön suojelua.

Karhusen ajatuksia mukaillen kinnulalainen muistitieto voisi näin omalta osaltaan viestiä kinnulalaisten arvoja ja arvostuksia arkiympäristöstään ja tuoda näin esiin yhteisön itse merkittäväksi kokemaa rakennusperintöä. Toisaalta käänteisesti kinnulalainen rakennusperintö voi saada muistitiedon välityksellä uutta merkittävyyttä yhteisön sisällä eli paikkakuntalaisten silmissä. Karhusen mukaan (2014, 223, 252–253) yhteiseen historiaan ja arkeen liittyviä merkityksiä välitetään muille yhteisön jäsenille ja seuraaville sukupolville juuri muistelun ja tarinoiden avulla. Rakennusperintö voi toimia tässä yhteisöllisen muistamisen ja merkityksenannon tukena, sillä aineettomista muistoista tulee konkreettisempia, kun ne sidotaan paikkoihin ja rakennuksiin. Tarinoiden ja muistitiedon välityksellä siirtyvä aineeton kulttuuriperintö voi Kinnulassakin toimia omalta osaltaan alueellisen identiteetin rakentamisen välineenä.

Yhteisön aineettoman kulttuuriperinnön huomioiminen Karhusen esittämällä tavalla voi lähentää viranomaisten ja asukkaiden välistä ymmärrystä kaavoitusprosessin aikana tai rakennetun kulttuuriympäristön hoitoa, käyttöä ja suojelua suunnitellessa. Jotta vuoropuhelu viranomaisten ja asukkaiden välillä olisi aitoa ja tasavertaista, tulisi Karhusen mukaan asukkaille järjestää tilaisuuksia paitsi kulttuuriperintönsä siirtämiseen muistelun ja tarinoiden välityksellä myös osallistumiseen kaavaproessin vuoropuheluun omasta elämismaailmastaan käsin. Asukkaiden kokemukseen ja traditioon perustuva hiljainen tieto ei kuitenkaan Karhusen mukaan taivu asiantuntijoiden suunnitteluformaattiin ja aiheuttaa viestintäongelmia. Karhusen mukaan yhteisöllisen hiljaisen tiedon välittämiseen rakennusinventointien kautta kaavoituksen pohjaksi tarvitaankin uusia menetelmiä ja uudennlaisia asiantuntijoita. (Karhunen 2014, 240, 252–253.)

Kinnulalaisten muistoja ja kokemuksia kirkonkylän rakennetussa ympäristössä käsittelevä tutkielmani ja omat havaintoni rakennusinventoijana sivuavat Karhusen käsittelemiä kysymyksiä. Ehkä tutkimukseni voi toimia Kinnulan osalta eräänlaisena keskustelunavauksena paikallisyhteisön ja rakennetun kulttuuriympäristön suhdetta pohtiessa. Yhdeksään haastatteluun perustuva otantani on kuitenkin maankäytön suunnittelua ajatellen varsin kapea otanta. Maankäytön

suunnittelussa olisikin tärkeää kuulla paikallisia asukkaita laajemmin, sillä asukkaiden paikoille antamat merkitykset luonnollisesti eroavat toisistaan. Myös Karhunen toteaa (2014, 239) että olisi hyvä, että arvottamisprosessiin osallistuisi mahdollisimman moni asukas. Karhunen vertaa (2014, 255) yhteisön aineetonta kulttuuriperintöä värikkääseen räsymattoon. Haastatteleman tallentamani tarinat ovat aineettoman kulttuuriperinnön matossa kuteita. Se, minkä värisistä kuteista matto lopulta kudotaan, päätetään asukkaiden keskuudessa yhteisesti.

KATSE KOHTI TULEVAA

Kinnulalainen rakennusperintö, sen muutos ja siihen liittyvät haastateltavieni muistot ja tarinat ovat kulkeneet mukani lähes kymmenen vuoden ajan. Tämän tutkielman valmistuminen on eräänlainen päätepiste tälle matkalle. Ehkä erään matkan päätös voi olla kuitenkin toisen alku. Muistitietotutkimusta leimaa Alessandro Portellin mukaan keskeneräisyys: on mahdotonta tyhjentää haastateltavan muistia kokonaan. Samojenkin informanttien täydennyshaastattelut eri näkökulmista voivat tuottaa uutta ja hedelmällistä tietoa. Tämän tutkielman haastatteluissa keskustelun painopisteenä oli sotia edeltävät vuosikymmenet. Sotien jälkeistä aikaa käsiteltiin haastattelussa kevyemmin. Tästä syystä haastateltavieni eräänä valintakriteerinä oli riittävän korkea ikä. Jatkotutkimusta ajatellen sotien jälkeisessä ajan kulttuuriympäristössä ja siihen liittyvässä muistitiedossa riittää paljon ammennettavaa. Myös eri ikäryhmien tai sosiaalisten ryhmien arkiympäristölleen antamia merkityksiä ja niiden eroavaisuuksia olisi mielenkiintoista selvittää. Eräänä tutkielmani kantavana teemana oli rakennetun ympäristön muutos. Rakennetun kulttuuriympäristön muutosprosessi ei luonnollisestikaan ole pysähtynyt. Muutoksen jatkuvuus tarjoaa sekin pidemmällä aikajänteellä seurantatutkimuksen mahdollisuuksia. Kinnulan tyyppisen maaseutukunnan väestöpohjan vähitellen tapahtuva pieneneminen sekä elinkeinojen ja palveluiden säilyttäminen elinvoimaisina ovat haasteita, joiden vaikutuksia kulttuuriympäristön tilaan olisi mielenkiintoista selvittää.

Kylät, kaupungit ja kaupunginosat ovat olleet eri näkökulmista tarkasteltuna etnologian toistuvia tutkimuskohteita useiden vuosikymmenten ajan. Eräs syy tähän lienee kylä- ja kaupunkitutkimuksen kytkeytymisessä kulloinkin ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Hyvä esimerkki on Itä-Suomen yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen pitkäaikainen kylätutkimusprojekti valtimolaisissa Sivakan ja Rasimäen kylissä. Projektissa on vuonna 2015 alkamassa jo viides seurantatutkimusvaihe. Kylätutkimus näyttää näin pysyvän kulttuurintutkimuksen kiinnostuksen kohteena tulevaisuudessakin. Fyysisen ympäristön tutkimus on toteutettu usein osana kylä- tai kaupunkitutkimusta, vaikka se on toki mahdollista erillisenä tutkimusaiheenaan. Etnologinen rakennustutkimus keskittyi kauan kansanrakennuksiin, niiden rakennus- ja käyttötapoihin. Myös rakennussuojelukysymykset keskittyivät aiemmin enimmäkseen vanhaan, perinteiseksi miellettyyn rakennuskantaan.

Viime vuosina maakuntamuseoiden ja Museoviraston polttavaksi keskustelunaiheeksi on nousut modernin, viime sotien jälkeen syntyneen rakennusperinnön tutkiminen ja arvottaminen. Maankäytön suunnittelun ja rakennussuojelukysymysten taustaksi tarvitaan vanhan rakennuskulttuurin tutkimisen ohella jatkossa yhä enemmän tietoa juuri uudemmasta rakennusperinnöstä. Usein arkiseksi ja vaatimattomaksikin mielletyn modernin rakennusperinnön tutkimuksessa ja arvottamisessa etnologialla arkielämään ja kulttuurisiin merkityksiin erikoistuneena tieteenalana voisi olla paljon annettavaa. Tiina-Riitta Lapin ajatuksia mukaillen: arkielämästä nousevia ja arkitiedon varaan rakentuvia tulkintoja analysoimalla on mahdollista nostaa esiin sitä, kuinka ihmiset itse rakennettua ympäristöään ja rakennusperintöään katsovat ja käyttävät (Lappi 2005, 297.)

Lähteet

HAASTATTELUT

Nina Moilasan tekemät teemahaastattelut 18.10.2006–9.5.2007.

Aineistot anonymisoitu ja haastateltavista käytetään pseudonyymeja.

Aineistot äänitteineen ja litteraatioineen on kirjoittajan hallussa.

Anita (s. 1937) 18.10.2006.

Helena (s. 1932) H1:18.10.2006.

H2: 28.2.2008.

Eino (s. 1939) 19.10.2006.

Helmi (s. 1930) 19.10.2006.

Anna (s. 1923) 1.2.2007.

Elsa (s. 1926) 1.2.2007.

Ilmari (s. 1945) 28.2.2007.

Usko (s. 1921) 9.5.2007.

Tapio (s. 1932) 9.5.2007.

ARKISTOAINEISTOT

Keski-Suomen museo. Rakennustutkimusarkisto/KIOSKI-tietokanta. Kinnulan keskustan rakennusinventointi 2013. Inventoinnin tehnyt Nina Moilanen.

Keski-Suomen museo. Kuva-arkisto.

Kinnulan kunnan arkisto, rakennus- ja asemakaavat (KkA-rk).

- Kinnulan rakennuskaavakartta vuodelta 1965.
- Ketolanperän rakennuskaava 1983a.
- Niemenkylän rakennuskaava 1983b.
- Kirkonkylän rakennuskaavan muutos ja laajennus 1985.
- Saaripellon rakennuskaava 1991.
- Isonpellon-Palolan rakennuskaava 2008.

Kinnulan kunnan arkisto, rakennusluvut (KkA-rl).

Maanmittauslaitoksen arkisto, isojakokartat.

ELEKTRONISET LÄHTEET

Kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteitä. Ympäristöministeriö ja Museovirasto. Viitattu 25.1.2015.

http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/kasitteisto/fi_FI/Kasitteisto/

Paikkatietoikkunan Karttaikkuna –verkkopalvelu. Maanmittauslaitos. Viitattu 24.5.2015.

<http://www.paikkatietoikkuna.fi/web/fi/kartta>

Rönkkö, Reeta 2015. Maaseutu muuttuu, mutta ei häviä. Viitattu 5.4.2015.

<http://www.maakaista.fi/item/870-maaseutu-muuttuu-mutta-ei-h%C3%A4vi%C3%A4/>

Tilastokeskus. Kuntien avainluvut: Kinnula. Viitattu 12.8.2014.

<http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/256.html>

Vanhat painetut kartat –verkkopalvelu. Maanmittauslaitos. Viitattu 24.5.2015.

<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Jussila, Timo 1990. Kinnulan kunnan muinaisjäännösten inventointi 1989.

Moniste. Jyväskylä: Keski-Suomen museo.

Moilanen, Nina 2013. Kinnulan keskusta. Rakennusinventointiraportti.

Jyväskylä: Keski-Suomen museo.

Muhonen, Susanna 1996. Kansakoulujen perustaminen ja kansakoulutoimen kehittyminen Kinnulassa 1874–1956. Suomen historian pro gradu –tutkielma. Joensuun yliopisto.

Ruotsalainen, Sakari 2011. 1960- ja 1970-lukujen matalat tyyppitalot ja asumisen muutos.

Diplomityö. Tampereen teknillinen yliopisto. Arkkitehtuurin koulutusohjelma.

Elektroninen versio saatavissa osoitteessa

<http://dspace.cc.tut.fi/dpub/bitstream/handle/123456789/20533/ruotsalainen.pdf?sequence=3>

KIRJALLISUUS

Anttila, Veikko 1982. Jyväskylän Tourula. Pienyhteisötutkimus. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Björkholm, Johanna 2014. Att iscensätta folkmusik som kulturarv i finlandsvensk kultur. Teoksessa Muuttuva kulttuuriperintö. Toim. Steel, Tytti & Turunen, Arja & Lillbroända-Annala, Sanna & Santikko, Maija. Helsinki: Ethnos ry.

Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina 2006. Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Fingerroos, Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Toim. Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Fingerroos, Outi & Jouhki, Jukka 2014. Etnologinen kenttätyö ja tutkimus: metodin monimutkaisuuden pohdintaa ja esimerkkitapauksia. Teoksessa Moniulotteinen etnografia. Toim. Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika. Helsinki: Ethnos ry.

Fingerroos, Outi & Peltonen, Ulla-Maija 2006. Muistitieto ja tutkimus. Teoksessa Fingerroos, Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Toim. Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Heikkilä, Markku 1993. Asevelipapeista sosiaaliseen kirkkoon. Teoksessa Suomalaisten tarina. Osa 3. Rakentajien aika 1937–1967. Toim. Itälä, Jaakko. Helsinki: Kirjayhtymä.

Heinimäki, Heikki 2002. Kauppa – vuosisatojen kuluessa toimintaympäristöönsä sopeutunut. Teoksessa Markkinoilta markettiin. Euroopan rakennusperintöpäivien julkaisu.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoriaja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hoffman, Kai 1993. Muuttoliike mullistaa kotimaankaupan. Teoksessa Suomalaisten tarina. Osa 4. Järjestelmien aika 1968–1990. Toim. Itälä, Jaakko. Helsinki: Kirjayhtymä.

Horppila-Jämsä, Liisa 2006. Männikkömetsät ja rantojen raidat – keskisuomalainen kulttuurimaisema. Teoksessa Viestejä maisemassa. Keskisuomalainen kulttuuriympäristö. Toim. Jäppinen, Jussi. Jyväskylä: Minerva.

Hulkko, Jouko 1993. Perhe kestää – perhepolitiikka alkaa. Teoksessa Suomalaisten tarina. Osa 3. Rakentajien aika 1937–1967. Toim. Itälä, Jaakko. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hämeenaho, Pilvi 2014. Hyvinvoinnin verkostot maaseudulla asuvien äitien arjessa. Etnologinen tutkimus palvelujen käytöstä ja hyvän arjen rakentumisesta. Helsinki: Terveystieteiden ja Hyvinvoinnin laitos.

Jetsonen, Sirkka-Liisa 1994. Realismia vai unelmia – 1950-luvun julkisesta rakentamisesta. Teoksessa Sankaruus ja arki. Suomen 50-luvun miljö. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.

Junkala, Pekka & Sääskilähti, Nina 1999. Kadun risteyksessä. Etnologinen analyysi kaupunkitilasta. Jyväskylä: Atena.

Jönsson, Lars-Eric 2014. Kulturarv – politisk risk och resurs. Teoksessa Muuttuva kulttuuriperintö. Toim. Steel, Tytti & Turunen, Arja & Lillbroända-Annala, Sanna & Santikko, Maija. Helsinki: Ethnos ry.

Kaila, Panu & Pietarila, Pentti & Tomminen, Hannu 1987. Talo kautta aikojen. Julkisivujen historia. Helsinki: Rakentajain Kustannus Oy.

Kalela, Jorma 2002. Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus.

Kalela, Jorma 2006. Muistitiedon näkökulma historiaan. Teoksessa Fingerroos, Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Toim. Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Karhunen, Eeva 2014. Porin Kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö. Turku: Turun yliopisto.

Karjalainen, Pauli Tapani 1997. Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Toim. Haarni, Tuukka & Karvinen, Marko & Koskela, Hille & Tani, Sirpa. Tampere: Vastapaino.

Karjalainen, Pauli Tapani, 2006. Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksessa Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Toim. Knuuttila, Seppo & Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kemppainen, Hillka 2002. Sekatavarapuodista markettiin – kauppa on osa asuttua maisemaa. Teoksessa Markkinoilta markettiin. Euroopan rakennusperintöpäivien julkaisu.

Knuuttila, Seppo & Liikanen, Ilkka & Rannikko, Pertti 1996. Tulkintojen kylät. Paluu Sivakkaan ja Rasimäkeen. Teoksessa Kyläläiset kansalaiset. Toim. Knuuttila, Seppo & Liikanen, Ilkka & Rannikko, Pertti & Itkonen, Hannu & Koistinen, Merja & Oksa, Jukka & Vakimo, Sinikka. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 114. Joensuu: Joensuun yliopisto

Knuuttila, Seppo 2006. Paikan moneus. Teoksessa Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Toim. Knuuttila, Seppo & Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Knuuttila, Seppo & Rannikko, Pertti 2008. Sivakka ja Rasimäki tutkimuksina. Teoksessa Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä. Toim. Knuuttila, Seppo & Rannikko, Pertti. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Korkiakangas, Pirjo 2006. Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Fingerroos, Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Toim. Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija Helsinki: Suomalaisenkirjallisuuden seura.

Kortelainen, Kaisu 2008. Penttilän sahayhteisö ja työläisyys. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kuoppamäki, Erkki 1986. Kehittyvä suomalainen pientalo. Teoksessa Suomalainen pientalo. Blomstedt, Severi & Kuoppamäki, Erkki & Tallqvist, Tore. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.

Lampinen, Olli 1986. Liikenne, kauppa ja teollisuus. Teoksessa Kivijärven kirja. Toim. Peltonen, Martti. Kivijärvi: Kivijärven kunta ja seurakunta.

Lappi, Tiina-Riitta, 2007. Neuvottelu tilan tulkinnoista. Etnologinen tutkimus sosiaalisen ja materiaalisen ympäristön vuorovaikutuksesta jyvaskyläläisissä kaupunkipuhunnoissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Leskelä, Simo 1967. Kinnulan seurakunnan vaiheita. Kinnula.

- Markkanen, Erkki 1983. Vanhan Viitasaaren historia. Viitasaari: Viitasaaren kunta ja seurakunta.
- Lillbroända-Annala, Sanna 2014. Kulttuuriperintö prosessina ja arvottamisen välineenä. Teoksessa Muuttuva kulttuuriperintö. Toim. Steel, Tytti & Turunen, Arja & Lillbroända-Annala, Sanna & Santikko, Maija. Helsinki: Ethnos ry.
- Makkonen, Elina 2009. Muistitiedon etnografiaa tuottamassa. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Mansner, Markku 1988. Säännöstelystä avoimeen talouteen. Teoksessa Suomen historia 8. Paasikiven ja Kekkonen aika. Toim. Avikainen, Paula & Hetemäki, Ilari. Espoo: Weilin+Göös.
- Markkanen, Erkki 1986. Kivijärveläisten ja Kivijärven hallintoalueen varhaisvaiheista. Teoksessa Kivijärven kirja. Toim. Peltonen, Martti. Kivijärvi: Kivijärven kunta ja seurakunta.
- Niiranen, Timo 1981. Miten ennen asuttiin. Vanhat rakennukset ja sisustukset. Helsinki: Otava.
- Paulaharju, Samuli 1981. Suomenselän vieriltä. (Toinen painos). Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.
- Pekkarinen, Eino 1981. Kinnulan osuuskauppa 1920–1970. Kinnula.
- Peltonen, Ulla-Maija 2001. Hakusana muistitieto. Teoksessa Perinteentutkimuksen terminologia. Toim. Apo, Satu & Kinnunen, Eeva-Liisa. Helsinki: Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos.
- Pihkala, Erkki 1988a. Arava-järjestelmä. Teoksessa Suomen historia 8. Paasikiven ja Kekkonen aika. Toim. Avikainen, Paula & Hetemäki, Ilari. Espoo: Weilin+Göös.
- Pihkala, Erkki 1988b. Taloudellinen kasvu ja yhteiskuntamurros. Teoksessa Suomen historia 8. Paasikiven ja Kekkonen aika. Toim. Avikainen, Paula & Hetemäki, Ilari. Espoo: Weilin+Göös.
- Portelli, Alessandro 2006. Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? Teoksessa Fingerroos, Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Toim. Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Ranta, Sirkka-Liisa 1999. Kirkonkylä Päijänteen kainalossa. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Ranta, Sirkka-Liisa & Seppovaara, Juhani 2003. Maatilan pihapiiri. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Rikkinen, Kalevi 1993. Tietotyö suuntaa asutusta. Teoksessa Suomalaisten tarina. Osa 4. Järjestelmien aika 1968–1990. Toim. Itälä, Jaakko. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Rosenberg, J. E. & Grotenfeld, Kustavi & Hilden, Kaarlo (toim.) 1925. Suomenmaa VII. Maantieteellistä taloudellista ja historiallista tietokirja. Porvoo: WSOY.
- Ruotsala, Helena 2005. Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä. Teoksessa Polkuja etnologian menetelmiin. Toim. Korhokangas, Pirjo & Olsson, Pia & Ruotsala, Helena. Helsinki: Ethnos ry.
- Ruotsalainen, Sakari 2011. 1960- ja 1970-lukujen matalat tyyppitalot ja asumisen muutos. Diplomityö. Tampereen teknillinen yliopisto. Arkkitehtuurin koulutusohjelma.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Saarikangas, Kirsi 1994. Arkipäivän arvokkuus – 1950-luvun asuntoarkkitehtuurista. Teoksessa Sankaruus ja arki. Suomen 50-luvun miljö. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.

Sallinen-Gimpl, Pirkko 1982. Etnologinen kylätutkimus. Teoksessa Kulttuurin kenttätutkimus. Toim. Saressalo, Lassi & Suojanen Päivikki. Tampere: Tampereen yliopisto.

Sirelius, U. T. 1989. Suomen kansanomaista kulttuuria II. (näköispainos). Helsinki: Kansallistuote Oy.

Soikkanen, Hannu 1993. Kunnalliselämä toteuttaa arjen demokratian. Teoksessa Suomalaisten tarina. Osa 3. Rakentajien aika 1937–1967. Toim. Itälä, Jaakko. Helsinki: Kirjayhtymä.

Sääskilahti, Nina 1997. Kansa ja tiede. Suomalainen kansatiede ja sen kohde 1800-luvulta 1980-luvulle. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos.

Talvisto, Jari 1999. Kinnulan historia. Kinnula: Kinnulan kunta ja seurakunta.

Tommila, Päiviö 1980a. Kylätutkimus. Teoksessa Muuttuva kylä. Turun yliopiston kylätutkimusryhmän loppuraportti. Tietolipas 84. Toim. Tommila, Päiviö & Heervä, Ismo. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Tommila, Päiviö 1980b. Monitieteinen kylätutkimus. Julkaisussa Suomen antropologi a 3/1980.

Tourukatu ja Yrjönkatu. Etnologinen kaupunkitutkimus 1920-luvun Jyväskylästä. 1973. Kenttäseminaarin 1972 työraportti. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto Etnologian laitos.

Turpeinen, Oiva 1993. Kansa terveeksi kansanterveysjärjestelmällä. Teoksessa Suomalaisten tarina. Osa 4. Järjestelmien aika 1968–1990. Toim. Itälä, Jaakko. Helsinki: Kirjayhtymä.

Vilkuna, Janne 1986. Kivijärven esihistoria. Teoksessa Kivijärven kirja. Toim. Peltonen, Martti. Kivijärvi: Kivijärven kunta ja seurakunta.

Wasastjerna, Rurik 2011. Muutakin kuin rautatieristeys. Kouvolan keskustaajaman kaavoitus-, ja rakennusperintö. Kouvola: Kouvolan kaupunginmuseo.

Åström, Anna-Maria 2005. Den etnologiska forskningsprocessen – en djupdykning i mentala och materialia sfärer. Teoksessa Polkuja etnologian menetelmiin. Toim. Korhokangas, Pirjo & Olsson, Pia & Ruotsala, Helena. Helsinki: Ethnos ry.

Liitteet

LIITE 1

Haastattelun teemalista

- Minkälaisia ovat varhaisimmat muistonne Kinnulasta ja etenkin kirkonkylältä?
- Miltä ajalta ne ovat?
- Miltä kirkonkylä tuolloin näytti?
- Onko valokuvissa tuttuja paikkoja?
- Mitä maataloja oli? Missä ne sijaitsivat? Minkälaisia niiden pihapiirit ja rakennukset olivat?
- Mitkä maataloista on vielä jäljellä? Mitkä ovat hävinneet? Milloin?
- Oliko kirkonkylällä kauppvoja? Missä ne sijaitsivat? Ketkä kauppvoja pitivät? Mitä niissä myytiin?
- Oliko muita yrityksiä? Verstaita tai pajoja, käsityöammatin harjoittajia, kahviloita?
- Mitkä olivat isoimpia ja rikkaimpia tiloja? Missä köyhempi väki asui? Minkälaisissa asumuksissa köyhemmät ihmiset asuivat?
- Missä ihmiset kokoontuivat ja/tai viettivät vapaa-aikaansa?
- Järjestettiinkö jossain tapahtumia?
- Oliko seuraintalon tai työväentalon toiminta vilkasta?
- Missä kävit koulua? Minkälainen kirkonkylän kouluympäristö oli?
- Minkälaisia muutoksia Kinnulassa on tapahtunut vuosien varrella?
- Mitä olet jäänyt kaipaamaan?
- Mitä hyviä asioita on tullut?
- Mitä toiveita Kinnulan kirkonkylän suhteen on?
- Onko joitakin paikkoja joihin liittyi tai liittyy erityisen paljon muistoja? Miksi ja minkälaisia?
- Mistä luulet johtuvan, että monia vanhoja taloja on purettu?
- Miksi jotkut vanhat talot ovat säilyneet?
- Miksi itse päätitte säilyttää vanhan talon?

LIITE 2

Annan (n. 80-vuotias) piirtämä kartta Kinnulan kirkonkylän taloista hiukan sotia ennen ja sotien jälkeen.

